

પારસી પાદશાહોની તવારીખ

અમાને

કદીમ ઈરાન દેશના પારસી લોકોના પાદશાહો તથા
તેઓને લગતી ખીજ બાબતોનો એહેવાલ.
ધખીએક અગતની બાબતોના ખોલાસા તથા ઈશરો-
પીઅંન મરંથકારોનાં મતો અને શાહદતો સાથેનો.

અિર ફીરદોસી તસીનાં શાહનામાંના આધાર
શી ઉપખાવનાર અથવા તરજુમો કરનાર

“મનસુખી”

તે

અદવાલે જંદ અવસતા, પરીનસ આલખરત, લંખરીની
ખાખત રીતી, પારસીઓના ધારા વીશે તકરાર, સર
દેજી ખારેનેઠ, કાંઉનઠ ગોખીનાએ બનાવેલી ખીલા-
ના હરેકો વાચવાની રીતનો તરજુમો, મુનતખબ
શાહનામે, શેર ને સદાબાજી, નામસતાએસમે,
રાહીન નદીનાં ગીતો, મનસુખી મનાખત
તથા અરજ ગુજારી, અને ગુજારતી
શાહનામું, નામનાં પુસ્તકો
બનાવનાર

મી૦ મનચેરજી કાવસજી શાપુરજી.

ભાગ તરીખો.

મુખબ મધ્યે;

નંદા. ૨. ગણીનાના પુનિયન પ્રેસમાં છાપછિ.

આગરત સને ૧૮૮૨.

(કીમત રૂ ૧૧૧ દોહોડ.)

Dinshaw Maneckjee Petit Esq.

પારસી પાદશાહોની તવારીખ

ઈઆને

કદીમ ઈરાન દેશના પારસી લોકોના પાદશાહો તથા
તેઓને લગતી ખીજી બાબતોનો એહેવાલ.

ધણીએક અગતની બાબતોના ખોલાસા તથા ઈઅરોપીઅંન
ગરંથકારોનાં મતો અને શાહદતો સાથેનો.

અસલ શાઅેર ફીરદોસી તુસીનાં શાહનામાંના આધાર
ઉપરથી ઉપજાવનાર અથવા તરજુમો કરનારના.

“મંનસુખ”

તે

ગંજનાખું, એહેવાલે જંદ અવસતા, પરીનસ આલખરટ, જંમશીદી
નઅોરજ, ખેત રીતી, પારસીઆના ધારા વીશે તકરાર, સર
જંમશેદજી ખારેનેટ, કાંઉનટ ગોખીનાઅે બનાવેલી ખીલા-
રેકા હરફે વાંચવાની રીતનો તરજુમો, સુનતઅમે
શાહનામે, શેર ને સઠાખાજી, નામસતાઅેસને, રાહીન
નદીનાં ગીતો, મનસુખી મનાખત તથા અરજ
યુજરી, અને યુજરાતી શાહનાખું, નામનાં
પુસતકો બનાવનાર

મીં મનઅેરજી કાવસજી શાપુરજી.

ભાગ તરીખે.

મુંખઈ મધ્યે;

જ્હા. રૂ. રાણીનાના યુનિયન પ્રેસમાં છાપીછે.

આગસ્ટ સને ૧૮૮૨.

(કીમત રૂ ૧૧૧ દોહોડ.)

THE HISTORY
OF THE ANCIENT KINGS OF THE
PARSEES,
TRANSLATED INTO GUJARATI PROSE.

FROM

Hirdonse's Shah Nameh,

WITH COPIOUS EXPLANATORY NOTES &c.

BY

25(3) **"MUNSOOKH."**

Alias

MR. MUNCHERJEE COWASJEE SHAPOORJEE

AUTHOR OF

GUNZ-NAMEH,—HAYVALAIZEND AVASTA,—JUMSHIDE
NOUROOZ,—PRINCE ALBERT,—BAIT RITTEE,—DIS-
CUSSION ON THE PARSİ LAWS,—SIR JAMSHEDJI
BARONET,—TRANSLATION OF COUNT GOBI-
NEAU'S METHOD OF READING CUNEL-
FORM TEXTS,—MOONTUKHABA SHAH
NAMEH,—SHARES' SUTTABAJEE,—
NAMSATAYESHINE,—RHYNE
SONG,—MUNNAJAT AND
URZ-GOOJAREE, AND
GUJARATI SHAH
NAMEH.

VOL 3.

Bombay August 1882.

PRINTED BY N. R. RANINÁ AT THE UNION PRESS.

Registered under Act XXV of 1867.

(Price Rs. One and Half.)

શેઠ દીનશાજી માણેકજી પીટીટ જે. પી.

રસીની પંચાએતના મેમખર તથા પારસીની કોમના એક
મોહટા બાહોશ તથા સખી અને પરોપકારી ગરહસયને,

આ ઉપયોગી પુસ્તક,

હીનદોસતાન ખાતેના તેવંણના હંમજતીઓમાં, આગલા
જમાનાના પારસી પાદશાહો અને ઈશાનના મુલકની
તવારીખના બનાવોના ગતેઆનનો વધારો અને
સુધારો થએલો જેવાની બાહેશ
ધરાવાને માટે,

એના બનાવનારે મોહટી નમંનતાઈ અને માન સાથે

અરપણ કરીજાંછે.

TO

LAW MANECKJEE PETIT ESQUIRE, J. P.

MEMBER OF THE PARSEE PUNCHAYET,

A MOST INTELLIGENT,—GENEROUS AND BENEVOLENT
GENTLEMAN OF THE PARSEE COMMUNITY,

THIS ATTEMPT,

IMPROVE THE KNOWLEDGE OF HIS FELLOW BRETHREN

The Zoroastrians of India,

THE HISTORY OF THEIR ANCIENT KINGS AND COUNTRIES &c.

OF IRAN,

Is humbly and respectfully inscribed

BY

THE TRANSLATOR.

mbay August 1882.

પારસી પાદશાહોની તવારીખ.

ધ્યાને

પારસી લોકોના પાદશાહો અને તેઓના આગલા નેઆ-
ગાનોનાં કામકાજે તથા લડાઈઓ તથા કીરતી અને
જાહોજલાલા અને બીજા દીલકશ અને વાંચવા
લાયકે ખનાવોનું તવારીખ નામું, અગતની
અને ભરમ ભરેલી બાબતો વીશેનાં
ખોલાસાઓ સાથેનું.

ભાગ તરીજે.

મીનોચેર પાદશાહ ઈરાનનાં તખ્ત ઉપર બેઠો,
તથા કેઆની પાદશાહોનો ભલી રીત મુજબ
તેણે રાજ ચલાવાનું શરૂ કર્યું, અને
પોતાની રહસ્યતને તથા સરદારો અને
રાજાઓને કેટલોએક ખોલાસો કરી
સંભલાવેઓ હતો તે વીશે.

તખ્ત ઉપર બીરાજવાની કીરીઆને દીને, મીનોચેહર દરબારમાં
આવેઓ અને પોતાનાં માંથાંની ઉપર કેઆની તાજ મુકીજી. પોતાની
રૂડી ચાલથી અને રાસતી ઈનસાફથી જસતી અને બદોનાં કામોનો અટ-

કાવ કરવાના તથા પાપી અને ગુમરાહ લોકોને સારે રસતે ઉતારવાના બંદોબસતો કીધા. ધરિંતનાં મુલકનાં તેમજ બીજા દેશોનાં પેદલવાનો અને અમલદારો તેની હજુરમાં લેગા થયેઆ, અને પોતાની તરફની તાબેદારીનાં સર નમાવીને તે પાદશાહ ઉપર સરેશતા મુજબની દુઆ આફરીત કીધી. તખ્તનશીન થવાનું કામ કાએદા મુજબનુ સરઅંતમ પોહતા બાદ, સખાવત તથા નેકી અને દાદખાહી તરફ તે પાદશાહે પોતાનો દસત લંબાવેઆ, અને મોટી નેકતામી તથા વાખવાખી હાંસલ કીધી. તમામ આલમનાં લોકો આગલ પોતાનાં અમલ વીશેની ખબર આપતાં એ પાદશાહે ખાલસી રીતે એમ જાહેર કરીએ હતું કે,—હાલ હું આએ તખ્ત ઉપર સવાર થયેઆ છેએ, તેથી કેહર તથા મેહર અને લગાઈ તથા મુલેહ સંપજનાં કામકાજને બજતવાની લગામ માહરે હાત આવીએ. તેજ મોસાએ અદાલતનાં તથા દીનઆઈનને લગતાં અને ઈઅજદાંતાલની રાહ રીતીને લગતાં કામકાજનેતો ફેલાવો કરવાની ફરજબી માહરેજ સર ઉતરીએ. આએ ફરતો આકાસ ગોઆ હાલ માહરે દોસત થયેઆએ, અને આએ જમીન એક બંદા તરીકે માહરી ફરમાનખરદારી કરનાર બનીએ. તમામ બીજા રાજાઓ અને સરદારોના સર માહરા હાથમાં શોકારો તરીકે આવાંએ. આતશપેરે ગરમીથી લગાઈનો ઉઘાવનાર, તથા સીહા રાતનો વખતે શખેબુનનો કરનાર હું બનેઆ છેએ. તેજ તજવારનો ઉઘાવનાર તથા જરરીન જુઠીનો પેહુડનારો છેએ. ગાવીઆનો જુહુડો ઉઘાવોને માહરા પરાંબુનો કંઈબો દરકાર રાખેઆ વગર કીતો લેવાને મેદાંત પરવાની હું હોંમત ધરાએ છેએ. મોજલમ મધેનાં લાએક ગરહસયો કીજે ખરી સખાવતનાં હાત હું સદા ખાલસા રાખશા, અને વાજબી તથા અદલ અમલ ચલાવીને બદી કરનારને ઘટતી સજા કરવા વીશે માહરા જાગરનો તામ હું હરદમ સાચવો રાખસ. એટલી બધી અને એવો માહબારત સત્તા ધરાવેઆ છતાં હું પોતે તે પાક પરવરદેગારનો એક મોસકીનમાં મોસકીન બંદો છેએ, તેથી પુર નમંતાઈ અને આજરખાહી સાથે હું તેને નમતો રેહું છએ, અને તેની બંદગી તથા સેતાએસમાં માહરું તન અને મન મશાયુલ રાખું છેએ. પેલા બલા પાદશાહ ફરેહુનની તેમજ

આગલા ધર્મીની નેઆગાનોનીજ રીત રસમ મુજબ હું માહરું રાજ ચલાવીશ, અને તેથી આએ આખી પુરથવીનાં સાત ખંડો ઉપર વસનારા લોકો મધેથી જે શખસો ભલો દીનથી પોતાનું એકીન ફેરવીને, બદકારોમાં શામેલ થશે તેઓને, તથા ગરીબ અને નાચારખેચાર લોકો ઉપર જસતી ગુજરશે તેઓને સખત સખએ પોંદ્યાડીશ. જે શખસો પોતાની પાસે ખજાનો ધરાવતાં છતાં ખરા મુકલેસ લોકોની દાદખાહી નહીં કરશે તેઓ ઉપર તથા જે શખસો દીનઆર્ધન ઉપર ઈમાંત રાખવા વગર કાફરી તરોકા ઉપર ચાલશે તેઓ ઉપર માહરો પોતાનો તેમજ તે યુજરગ ખોદાતાલાનો મોટો ધોકાર રેહશે.*

એ મુજબનાં સખુનો પાદશાહ મીનોચેરને માહડેથી સાંભરીને તમામ દાનાવોએ તથા અમીર ઉમરાઓએ પોતાનાં સરો નીચાં કરીને તેની ઉપર દુઆ કીધી હતી, અને તેની પાદશાહી સતા એકમતેથી કબુલ મનજુર રાખી હતી. એ મીજલસનાં યુજરગો મધેથી સામ નામનો પેહલવાન ઉઠી ઉભો થાએઓ હતો, અને પાદશાહને એમ કહી સગલાવીઝ હતું કે: એ દીનદાર અને રાસતીનાં ચાહનાર પાદશાહ, આએ

* એ મીનોચેહર પાદશાહ ઘણીજ નેક અને ખુશીવંતો હતો, એહવું સઘલા નામીયા તવારીખકરતાએ એક આવાજથી કબુલ રાખી ગીઆએ. ૧૨૦) વરસો તલક એહની પાદશાહીનો દોર ચાલેઓ હતો. અને સાંમ નામનો પેહલવાન અને દાનાવ વજીર એ પાદશાહને મસલહતનો આપનારો અને હુશમનો સાથે લડાઈનો કરનારો હતો, તેથી મીનોચેહરનું રાજ ઘણું આપાદ થાઈઝ હતું. ગરીક અથવા ઇઉતાની ગરંથકારો એ પાદશાહને “મિનદુસીસ”નાં નામથી જણાવી ગીઆએ એમ “સર જન મલકમ” નામનો નામીયો તવારીખ લખનાર કેહછે, પણ વલી હાજના જમાનાનાં ખીજ નવા ગરંથકારો કેહેછે કે એ “મિનદુસીસ” તે તદન જુદોજ અને પાછલા વખતનો ધર્મી પાદશાહ હતો અને મીનોચેહર તે કદીમ જમાનાનો જુદો પાદશાહ હતો.

ધર્શનનાં શાહનશાહનાં ફરમાનો કીજે હું માહરી ગરદન ખરી તાપેદાગીમાં
નીચી વાલેલી રાખીશ, અને એ શાહનશાહતની સેવા બળવા કીજે હું
માહરી તલવાર સદા ખોલલી રાખીશ.

પસંદછે મહને તાહરી રાસતીજ તમામ,
પાદશાહજ હતા તાહરા વડવા નેકનામ.
જંગીઓની સફમાં તું છે જોમ એક સહી,
આબાદ રેહજો તુંથી આ ધર્શનતી શાહી.
રેહજો તાહરાં તત-જંતનો રખ નગેહદાર,
દીન રેહજો ખુશાલ—ને બખત ખીદાર.
થજો જગને જમાનો તુજ પાઉંની ખાક,
એક તાહરી રેહજો આપે તખતજ ખાસ.
ઘોઘિય સાગી દુનીઆને તલવારથીજ તૈ,
હવે હશી-ખુશી બર આરામ તું લે.
હવે પછે લડવાનું છે માહરજ કામ,
છે તુજ ખાતર તખત ને મીજલસ તમામ.
હતા માહરા નેઆગાનો જતેજ પહેવાંત,
ધર્શનનાં કુલ શાહોનાં ખાસ નગેહખાત.
ફરસ હું આપે દુનીઆની કુલ આસપાસ,
પકરરા દુરામતને જો હશે કોઈ ખાસ.
છેઉં તું જેવા શાહતી ખીદમતમાં તઈઆર,
મુદઈ કીજેજ બાંધીય કમર આસતવાર.
કીધી તેઆરે સામ પર,—શાહે આફ્રીન,
આપેઓ તેને સરપાવ,—ગોહર ને નગીન.
એ બાદ ગીઓ સામ તે મીજલસની બાહર,
તેની પાછલ ઉઠેઆ કુલ સુખા-સરદાર.

સામ નામનાં મીનોચેહર પાદશાહનાં મોટા વજર
અને પેહલવાનને પેટે “બાલ” નામનો એક બેટો
થયો તેનાં બદન ઉપર સપેત બાલ હતા તેથી
તે બાલકને તેણે પાહડ ઉપર નખાવી દીધું
હતું તેને લગતી તથા બીજી બીનાં વીશે.

આએ જગોએ પાદશાહ મીનોચેહરનાં અમલમાં બનેલા એક
અજબએબ જેવા બનાવનુ બેઆંન કરવામાં આવેછે.

કેહુંચ હવે હું એક અજબ દાસતાંન,
બુજરગોથી સાંભલુંકે મેં જેનુ બેઆંન.
તે વાત પર તું કર એ બેટા નેગાહ,
જો ફરતા જમાંનાંની રીત અન રાહ.

સામ પેહલવાંન પોતાને પેટે એકુ ફરજંદ થાએલું જેવાને અતી
ઘણો ધનિતેજર હતો, તેથી ખોદાતાલા પાસે રાત દાહડો તે બાબેની તે
દુઆ માંગતો હતો. તેનાં જનાંનાંની એક આરત હમેલદાર જણાઈ હતી
અને તેથી તે ઘણો ખુશી થાએઓ. તે બાંનુએ એક પુતરનો જનમ
આપેઓ, જેનો એહરો ઘણોજ જહલકાટ ભરેલો હતો, પણ તેનાં આખાં
બદન ઉપર હંહીનાં જહીનાં સપેત બાલની રૂવાંડો હતી. એવી અજબ-
એબ જેવી હાલતનુ બાલક જેઘને તેનાં જનાંનાં મધેની કોઈબી બાંનુની
હીમત નહી ચાલી સકી કે તે પુતરનાં જનમની વાત સામ પેહલવાંનની
આગલ કહી સંભલાવે. એ બનાવને એક હકૂતો ગુજરી ગીઆ બાદ
એક દાસીએ તે બાબેની ખરેખરી ખબર સામને આપી.

છે સહી જેવાં દીલનો તે પેહલવાંન બચો,
બચગીમાંથીજ દીસેચ તે પુરે પડો.

રૂપાં સરખું તંન, ને રૂપ તેનું છે બેહરાત,
 નથી તેમાં એકાંતી ખારખાંપન કંઈ નેહસત.
 પણ છે તેનાં તન ઉપર કુલ સપેત ખાલ,
 એવીજ રીતનું સરજીવંત તાહરું એક ખાલ.*

* ધાંતાવ વાંચનારાઓએ જાણવું જોઈએ છે એવા બનાવો દરએક જમાનામાં અને દરએક દેશમાં બનતા આવડે; તેથી “જન્મ”નાં બદલ ઉપરની સપેત ખાલો હશે તેમાં કંઈની શક જાણવો નહી. આએ જમાનામાંની આપરે એહવા ઘણા તાઅજીબની ભરેલા બનાવો નજરે જોઈએ, તથા કાને સાંભળીએ. પાછલા જમાનાના ગરંથકાશિએની એહવા બનાવોની નોંધો પોતાના પુસ્તકોમાં જણાવીછે—તેમાં “અરીસ્ટોટલ” (Aristotle) નામના એક ઘણાજ નામીઆ રૂમી ફીલસુફે જે વીગતો જણાવીછે, તેમાંથી જાહેજરનાં શરીર ઉપરનાં ખાલોને એકમલતી એક હકીકતનું ખેઆન એ ફીલસુફે જણાવીજાંછે, તે અગતનું ધારીને આરે ટાંકી દેખાડીએછે. એહવી કદંગી સુરત અને આકારનાં અચાંચોને જેમ સામેસવારે દેવની અને સેતાવની તોખંનવા ગણેઆં હતાં અને ઘણાજ દલગીર થએઆ હતા, તેમજ “અરીસ્ટોટલ”ના અને તેની પછેના જમાનામાંની ગણાવું હતું તે વીચેનો “અરીસ્ટોટલ”નાં સંખુનોનો અસલ ફકરો આ સુજબનો છે:—

“The joyful anticipations of parental love, are sometimes sadly blighted by the birth of a child. That which under ordinary circumstances is the occasion of unspeakable delight, is turned into sorrowful complaint. They gaze on their little one the pledge of love—but it is with aching hearts. Their child is not like other children. It is malformed, worse still, it seems to have but little vestige of humanity—they dread to speak the word, for it is their child—but their child is a monster.”

“The physiological reason for such monstrous births does not properly come within the scope of our subject. Accounts of various eccentricities of nature have been preserved, which show us that at various times creatures have been born unlike their parents, or the race to which they belong, in some striking particulars; these have been not inappropriately designated monsters.”

તે દાશીએ શાંમ પેહલવાંતને વળી હેવું સહમજવીઉં કે હેવા
આકારનો પુતર તે ખોદાતાલાએજ તુંને બખરોઆછે વાસતે તે બક્ષેશ

— “Old historians tell us of a monster which was born at Ravenna, in Italy, about the year 1512, which instead of having arms had wings expanded with sundry curious marks on its body.”

“Another monster, mentioned by credible authorities, is that of a child covered from head to foot with hair. What rendered it the more frightful was, that its eyes were placed where its mouth should be, and its mouth in the chin. It was a male and was born at Arles in Provence, about the year 1597. It lived only a few days. It was regarded by the superstitious as a fore-runner of those desolations which some-time after happened to that kingdom—“where men to each other were more like beasts than human creatures.”

“Where children thus are born with *hairy coats*,
Heaven's wrath unto the kingdom, it denotes.”

એજ પરમાણીની ખીજી અજબએય જેવી હકીકતો ખરાં પીકચરે
અને નામનીશાંત તથા તેરીખ વાર શકે “અરીસોટલે” બાહરે કીધાછે.
પણ ઉપલા અંગરેજી કુકરામાં “અરીસોટલે”જે લખુંછે તેની ખરી
મતલબ હમારા ગુજરાતી વાંચનારાઓનાં બેઆંતમાં ઉતારવા કીજે તેનો
ખોલાસાવાર ગુજરાતી તરબુતો અતરે દાખલ કરવાને ઘટતું વીચારીએ
છહાએ. એ કીલસુકે આપણને એમ સમજવીઉં છે કે:—

“પોતાને તાંહાં બચાંની પેદારા થવાની હરખ ભરેલી ઉમેદમાં કોઈ
કોઈ વખતે મા-બાપોને ધણા મોટા સંતાપમાં અથવા નીરાડીમાં પડવું
પડેછે. સાધારણ રીતે જે બનાવથી ઈઆને જેઆરે બચાં અવતરેછે
તેઆરે મા-બાપોને જે નહી બેઆંત થઈ સકે એવી ખુશાલી ઉપજેછે,
તેજ કારણ સર બાજે વખત તેઓને મોટા ગમમાં ગીરફતાર થવું પડેછે.
તેવું બચું પોતાની મોહબતની અસરથીજ પેદા થાએલું તેઓ બેએએ
ખરા, પણ તે જોતી વખતે તેઓનાં હૃદઆં ધણાં દુખ પાંમેછે. સબબ
કે તે બચું ખીજાં ઈનસાન જદાનાં બચાંનાં જેવું નથી હોતું. તે બચું
ખોદાલ આકારનું થાયછે એટલુંજ નહીં, પણ તેનામાં ઈનસાનીયતપણાંનું-

ધીરજથી અને સંતોશથી તાહરે કબુલ રાખવી જોઈએ અને કંઈપી રીતે નાઉમેદ થવું જોઈતું નથી. એટલું સાંભળતાંજ તે પેહલવાંન

—રૂપની જાહેશું દીસતું નથી, તેઆરે તેહને પોતાનાં બચાં તરીકે ગણવાના રાખદા બોલવાનેપી તેઓ ખાહેછે, રાખબ કે જો કે તે તેઓનું બચુંછે તોપણ તે બચું ગોયા કોઈ રાખરાના જેહવું અવતરેલું હોયછે.

હેવાં રાક્ષસી આકારવાળાં બચાંનો જનમ કેમ થાયછે તેના કંઈપી રાખબ કીજસુકીની રહે અતરે સહમજબી રાકાતો નથી. કુદરતી રીત કરતાંને ઘણી આડી અથવા કઢંગી રીતનાં જે જનમો થયાછે તેના જુદા જુદા દાખલઓ જે મળેઆછે અને જે સંભાળથી નોધી રાખે-આમાં આવેઆછે તે ઉપરથી હેવું જાણેઆમાં આવીઠિં કે ઘણી વેળા અને જુદી જુદી વખતે પોતાનાં માખાપોના આકારને નહીં મળતાં આવે હેવાં બચાંના જનમો થયાછે અને તેટલા કાળે રાક્ષસી આકારનાં બચાં-ઓનાં નામ નીરાંન જે તેઓને આવેઆમાં આવેઆંછે તે બરાબરજે.

ઠીલીના મુલકનાં “રેવના” નામનાં શહેરમાં ઈ. સ. ૧૫૧૨ નાં સાલમાં રાક્ષસી આકારનું એક બચું જનમીજે હતું તે વીથે આગળા તવા-રીખ લખનારાઓ હેવું જણાવી ગયાછે કે તેહના બે હાથોની જગોએ ખોલી કાપેલી બે પાંખો વળગેલી હતીઓ અને તેનાં બદનની ઉપર કેટ-લીએક અજબબ રીતની નીરાંનીઓ અથવા ડાગો હતા.

વળી એક ખીજાં તવારીખ પુસતકમાં ભરેશો રાખવાજોગ રીતનું હેવું લખાંણ કરેઆમાં આવીજેછે કે તે જમાનામાં એક ખીજું રાક્ષસી બચું હેવું જનમીજે હતું કે જે પગથી તે માથાં સુધી તદન ખાલોથી ભ-રેલું હતું. વળી એ બચાંનો દેખાવ વધારે ભય ભરેલો એટલાકાળે લાગતો હતો કે જ્યાં તેહનું મોહડું જોઈએ તે જગાપર તેહની બેઠ આંખો હતી અને દાહડીની જગા આગળ તેનું મોહડું હતું. એ બચું ઈ. સ. ૧૫૬૭ નાં સાલમા “પરવેનસ” નામનાં પરગણાંનાં “આરલેસ” ગા-મમાં જનમીજે હતું અને તે જાતે છોકરો હતો. એ છોકરો થોડાજ દીવસો તત્કાલ જીવીને મરણ પામો હતો. હેવા આકારના છોકરાના જન-મથી તાંહનાં લોકોએ કોઈ મોટાં આકૃત પડવાની અગમચેતીની ધંધાંણી ગણી હતી કે જે આકૃતો તે મુલકમાં થોડાજ વખત પછી પડી હતી-

જનાંખાનાં આરડામાં ગયો અને એક ઝંઘડું અથવા ઘુધા દેખા-
વના જેવો તે પુતર જોયો કે જેવો આકાર કોઈએ નજરે જોયો કે

—અને તે મુલક વેરાંત થઈ ગયો હતો, રાખબકે તે પછે એ દેશનાં લો-
કાએ એક ખીજ તરફ ધનસાંત તરીકેની નહીં પણ દરનડાં હેવાંતો
તરીકેની ચાલચલણ ચલાવી હતી અને સઘળી પાયમાલી કરી હતી.
એ ઉપરથી એક કવી હેવા એક ભેત લખી ગયોછે કે:—

“જાંહાં હેવા બાલોથી ભરેલાં બચાંઓનો જનમ થાયછે,
તાંહાં તે ખોદાતાલાનો કેહેર ઉતરેલો સહમજાયછે”

વલી “વાલ્ટેર” (Voltaire) નામનાં ફ્રેન્ચ ફીલસુફે જે વીગતો
જણાવીછે તેખી કંઈ આછી આચંમબા ભરેલી નથી. તેમાનો કંઈક
સાર નીચે લખા મુજબનો છે.—

“The definition of monsters is more difficult than is generally
imagined. There are monsters through defect. I have seen a man
who never had a tooth. There are monsters by excess as well as by
defect. I once saw, at a fair, a young woman with four nipples or
rather dugs, and what resembled the tail of a cow hanging down
between them. She was decidedly a monster when she displayed
her neck, but was rather an agreeable woman in appearance when
she concealed it.”

“But what would you say of so many montrosities arising from
the addition of parts of animals of a totally different species? How
would you explain a crab on the neck of a girl? Or the tail of a rat
upon the thigh? Or above all, the four dugs and tail of a cow, which
was exhibited at the fair at St. Germain? You would be reduced to
the supposition, that the unfortunate woman's mother belonged to the
very extraordinary family of Pasiphae.”

ફ્રેન્ચ ફીલસુફ “વાલ્ટેર”ના લખેલા ઉપલા અંગરેજી ફકરાનો ગુજ-
રાતી સાર નીચે મુજબનો છે:—

“રાક્ષસી આકરનાં બચાંઓના જનમનો ખોલો મેલવવાનું કાંમ જેમ
લોકો ધારેછે તેમ સેહેલ નથી પણ ઘણું મુશકેલ છે. બદનના ભાગની-

કાંને સાંભળેઓખી નહીં હતો. તેનું મોહકું હીંગરાના સરખું તદ્દન લાલ હતું પણ તેના બાલ બરફના સરખા સફેદ હતા. હેવા દેખાવનો પુતર જોઈને તેની સઘળી આશા ભશ્ટ થઈ અને દુનીઆનાં લોકો તેહની તરફ ધણી તાણાજનનીના સખુંનો બોલશે હેવું સહમજીને તે ધણો બીધો.

જિયું કીધું સર તેણે આકાર તરફ,

કરી આદ કરી બોલેઓ રખ પાસ આ હરફ.

—કોઈક ખાંભીથી કોઈ બચું રાક્ષી આકારનું લાગેછે. મેં એક હેવા માણસને જોયો હતો કે જેનાં મોહકાંમાં દાંતાજ ખીલકુલ નહીં હતા. વળી જેમ બદનના સાંધામાં ઘટાડો થયાથી તેમજ કોઈ પરકારનો વધારો થયાથી ખી રાક્ષસી ડાલ દીધેછે. એક જાતરાના તમાસામાં મેં એક હેવી અસતરી જોઈ હતી કે જેને બે થાંત અથવા આંચરને બદલે ચાર આંચરો હતાં અને વળી તે આંચરોની વચે ગાયત્રી પુછડીને મળતું એક પુછડું લક-ટું હતું. બ્યારે તે અસતરી પોતાની ગરદન ખોલો મેળતી હતી તેઆરે તે ખરેખર એક રાક્ષસના જેહવી ખીલામણી લાગતી હતી, પણ બ્યારે તે પોતાની ગરદન ધાંકેલી રાખતી હતી તેઆરે એક પસંદ પડવાજોગ અસતરી તરીકેનું તેનું ડાલ દીસતું હતું.

પણ, તદ્દનજ જુદી જુદી જાતનાં અને જુદી જુદી તરેહનાં જાંત-વંશોનાં અવયવો અથવા ભાગેથી ભરેલાં, હેવાં ધનિસાંનો બ્યારે નજરે પડેછે તેઆરે તેવાં રાખશ્રી અથવા બચકાર આકારો વીથે આપણે શું વીચારે બાંધવા જોઈએ? ધનિસાંનની એક છોકરીની ગરદનની ઉપર કાચખાનાં ડાલનું એક જાંતવર વળગેલું જોયામાં આવે તેઆરે તે વીથે તમે શું બોલાસો આખી રાક્ષો? અથવા તે છોકરીની જાંતની ઉપર જાંદરની પુછડીના જેહવું એક પુછડું લકટું દીઠામાં આવે તેઆરે તમે શું બોલ્યા કરી રાક્ષો? એ કરતાંને સઉથી વધારે ઓમંખા ભરેલા પેલા એક દાખલો હેવાંછે કે પેલી ચાર આંચલવાલી અસતરી પેલાં ગા-યનાં પુછડાંનાં જેહવાં પુછડાં સાથે “સેંટ જરમેન”ની જાતરામાં લોકોના જોવામાં આવી હતી, તે વીથે કહી પરકારનો વીચાર બાંધી રાક્ષો? તમેને સેવટે આવેજ એક વીચાર ઉપર આવવું જોઈએ કે તે અસત-રીની માએ ધનિસાં જાતની નહી પણ કોઈ અજાણેય રીતનાં હેવાં જાતની હેવી જોઈએ.

(૨૩૯)

એ જુઠાઈ ને કોતાહીને તોડનાર યજ્ઞ,
 છે આ જગમાં બલાઈગીજ તાહરીથી વધ.
 અગરજો મેં કીધો હોય ગુનાહ અજીમ,
 અગર મેં તજી હોય બલી દીન કદીમ.
 તો માફ કર તું મને એ જગના દાદાર,
 છુપી રીતે થા મુજ ગુનાહ અખરાનાર.
 સીંહા મારો જીવડો આમ્મેય શરમથી વલ,
 ઉકલેય મારા તનમાંનું લાલ લોહી હરપલ.
 એહરેમનના પુત જેહવુંજ છે આ અચું,
 કાલી આંખને ખાલછે જેમ સફેદ મોગરું.
 શું કેહું હું જો પુછે કોઈ મને સવાલ,
 કે દેવના આકારનો છે આ કોણનો ખાલ ?
 છે એરંગી કોઈ વાઘનું ઈઆ કોઈ પરીનું,
 લાગેછે મને એથી અતીરા હીનું.

એટલું બોલી દલગીરી અને ગુશાથી તેણે પોતાનું મોહોડું મડીઉ
 અને તરતજ હેવો હોકમ કીધો કે તે બચ્ચાંને શેહરની બાહાર કોઈ દુરની
 જગાપર નાંખી દીએ. એ ઉપરથી ઘણીજ દુરની જગાપર આવેલા
 અલ્પચુરજ નાંમના બુલંદ પાહાડનાં મથાળાં ઉપર તે બાળકને નખાવીઉં
 અને તે ઉપર ઘણીએક મુદત ગુજરી ગઈ. હેવી રીતે એ બાલક નાચારી
 અને ખોહારી ભરેલી હાલતમાં તાંહાં પડીઉં. હવે એજ પાહાડ ઉપર
 શીમોરગ નામનું એક પક્ષી રેહતું હતું. તેની નજરે પેલું શાંમ પેહલ-
 વાનનું બાલક પડીઉં, જેનું પાલાણું મુકો પથર હતો અને જેની દયાનો
 ખાનાર મુકી ખાક અને હવાજ હતી. તેનાં બદનપર કંઈબી વસતર
 કે તેના હોઠ ઉપર એક દુધનું ટીપુંબી નહીં હતું, અને ધુલની અંદર
 આણીગમ પેલીગમ તરફડીઆં મારતું હતું. તેની પાસે પેલું શીમોરગ
 ગોઉં અને તેને પોતાના પંજમાં પકડીને પોતાના માલા તરફ લઈ ઉડ્યું.

શીમોરગને દીલ મુંકી ખોદાએ મેહર,
 તે બચ્ચાંને ખાવા નહીં યાહું દલેર.

યાચ્છે જોના યજ્ઞદાંજ પોતે નગેરદાર,

કુલ જાતનાં મુદ્ધાચ્છે રેહ્ય તાંહાં નાચાર.

શીમોરગે તે બચાંને સારી સંભાલથી રાખ્યું અને ઘણાંજ નાંધણાં તથા નાજુક જાનવરોના શેકાર, પકડી લાવીને દુધને બદલે તે શેકારોનાં લોહીનાં ટીપાં તે બાલકનાં મોહામાં નાંખતું હતું. હેવીજ હાલતમાં લાંબી મુદત તલક તેણે અછી રોતની પરવરશી કીધી તેથી તે બચું ઉછરીને ઘણું કદાવર થયું હતું.

ઉછરી મોટો થયો જેમ સરવનું ઝાડ,

કેમર પતળી કલમ,— પીઠ રૂપેરી પાહાડ.

ખપર તેની થઈ કુલ આલમમાં આરાકાર,

બહું ખુરં નહીં રેહ્યે છુપાઈ જીનહાર.*

* “સીમુરગ” એ એક જાતનું મસત મોહતું પખ્ખશી યાચ્છે. જોના તમામ આકાર ખલીલ અથવા સોડીનાં જેવા હોયછે અને જે અકસર કરીને ડરામનાં ખીઆનામાં અને ખુનંદ પાહાડો ઉપર રહેછે—તથા તેના ખોરાક અકસર કરીને માસનો હોયછે અને તે એટલું તો લડાયેક અને જોરમંદ હોયછે કે આખા મોટાં બકરાંઓ—તથા ગાયો—દોરનાં વછેડાઓ—તથા નાંધણાં હરણો ઘણીજ સેહલાઈથી પોતાના પંજમાં પકડીને ઉડી જાયછે અને તે જાનવરોને ખાયછે તથા પોતાનાં બચાંઓનેખી તેનું ગોસ ખવડેછે. મોહટાં ચોપગાં ઉપરખી તે સખત હોમલો કરી તેઓને મારેછે—તથા એ જાતનાં પખ્ખશી ઘણી લાંબી મુદત સુધી જીંદગી ભોગવેછે. એ સીમુરગની જાતનાં એક પખ્ખશીને “લીઆનાં” નામનાં શહેરમાં એક વખત પકડીને કેદ રાખીઈ હતું તે બંધીખાનામાં ૧૦૪) એક સો ને ચેઆર વરસ તલક જીવતું રહીઈ હતું, એહવી નાંધ લખા-એલીછે. એ ઉપરથી એહવું સાબેત થાયછે કે એ પખ્ખશી જેહારે રક્ષીઆમનાં જંગલોમાં અને ખુલંદ પાહાડોની ટેકરીઓ ઉપર તમામ જાતની છુટથી રેહતું હશે તાંહાં એ કરતાંખી ઘણી લાંબી હઈઆવી ભોગવતું હશે તેમાં કસો શક નથી—અને એહવીજ રીતના એસારે ફીરદોસી જેવા બાહોસ શાએરના લખાણ ઉપરથી જણાયછે એ ઘણું અજબ જેવુંછે. “કુનીઅર” (Carrier) નામનો પરખેઆત વીંદવાન જણાવેછે કે. —

શાંભ પેહલવાને પોતાના બેટા જાલને ખાખમાં જોયો
 અને તે તેને અલખુરૂઝ પાહડ ઉપર શોધવા ગયો
 તથા પોતાની તકશોર રીંગ તેણે પસતાવો કરીને
 ખોદા પાસે માફી માંગી, અને સેવટે પેલાં
 સીમુરજી તેનો બેટો તેનાં સવાધીનમાં
 પાછો આપો તે વારી.

જમાતાની બેઠંગી ચાલચલણ જોઈને, દલગીર દીલ સાથે, એક
 દીન શાંભ પેહલવાંન સુતો હતો. તેહવામાં એક ખાખ તેણે હુવો જોયો
 કે, હીંદુસતાંનનાં સરહદ તરફથી, એક ઘોડેસવાર દોરતો તેની પાસે આ-

— “The Eagles inhabit mountains, and pursue birds and Quadrupeds; their wings are as long as the tail, their flight both elevated and rapid, and their courage superior to that of most other birds.”

મી० વેપસ્ટર અને ખીન્નઆના પુસતકોમાં જણાવે છે કે.—

“The eagle is one of the largest species of fowls, has a keen sight, and preys on small animals, fish &c. He lives to a great age; and it is said that one died at Vienna after a confinement of a hundred and four years. He is called the king of birds.”

પાછલા જમાનાનાં ગરંથકારો એહવો આલાસો કરે છે કે જલેજરની
 ખરદાસત લેનાર સીમુરજ કંઈ પંખી નહીં હતું પણ તેતો કુતીઆદારી
 તજીને ગુથેનશીન થઈ બોલો એક ફીલસુફ હતો અને તે પેલા અલખુ-
 રજ પાહડ ઉપર જઈ ધનસાન જાતની વસતીથી દુર રહેલો હતો, તે
 ફીલસુફની નજર તે ખાલક ઉપર પડી, તેણે ઉધારી મોટો ક્રાધો, તથા
 હર ખાખતની સારી તરખીઅત સીખવીને ઘણાજ દાનાવ અને લાએકી-
 વારો ક્રાધો હતો—તેથી પાછલા જમાનાનાં ધર્મિનના પાદશાહોની આકરી
 એક દાનાવ પરધાણ તરીકે એ જાલજરે ઘણી સારી રીતે ખબવી હતી.
 મી० ઉ० રાખરૂસન એક જગોએ સીમુરજ નામના પખીશીનાં આલા-
 સામાં જણાવે છે કે.—

વીને અચ્ચુચો ઉભો, અને તેનું ખચું પેલા પાહડ ઉપર ઉધરીને ધણું
જોરાવર થયુંછે, અને તે હજી સુધી હજીઆતછે હેવી તેણે ખપ્પર આપી.

— “Seemoorgh, literally thirty Fowls. Some suppose it to be the Phoenix; Meninski declares it to be the griffin; and Sir John Malcolm pronounces it to be the Rokh. This fabulous fowl, whose name implies that it was thirty times larger than any other bird, reigned as Queen on Qaf or mount Ulboorz, where she conferred with Alexander the Great, and stated in a conversation with Qurhurman “that she had lived to see seven floods, and that a perfect void succeeded each. For she was believed to be rational and endowed with the faculty of speech. And in the same manner, that an eagle nourished Achaemenes, a Persian Prince, and supported Zanymedes, a beautiful boy of Phreggia, so did the Seemoorgh on Caucasus cherish Zal, the father of Roostum, but divesting the Seemoorgh of its fictitious character, we are told in the Dabistan, that the Seemoorgh, was a physician and a philosopher, through whose instruction “Zal became acquainted with the occult arts.”

મીઃ ઉલીઅમ રોઅરડસન નાંમના અંગરેજ ગરંથકારના ઉપજા
અંગરેજી સર્જુનોના ખરો ખાત્રાસો એમ છે કે,—“સીમુરગ એટલે ત્રીસ
સીમુરગનાં કદનું અથવા વજનનું એક સીમુરગ, રાખખંડે ફારસી ભાશામાં
“સી”ના માથેના ૩૦) ટ્રીરાના થાયછે. ખાલે ગરંથકારે એ પક્ષીને
પેલાં “ફીનીકસ” નામનાં પક્ષી તરીકે ધારી ગયાછે. (આગલા જમા-
નાનાં લેખો અને લેખિકાના એતેકાદ પરમાણે એ “ફીનીકસ” પક્ષીના જાતી
ખવાસ એકાંત પાહડ અને જંગલમાં એખલુંજ રેહવાનો હતો અને જેઆરે
તે મરણ પામવું તેઆરે તે ખુદ પોતાના બદનની આકમાંથીજ પાછો
નવો જન્મ લેવું હતું.) “મીનીનસ્કી” નામનો લખનાર તેહને “ગરીફન”
નામના જનવર તરીકે જણાવી ગયોછે, કે (જે જનવરનાં બદનના ઉ-
પલા ભાગનો અરધો આકાર ખલીજના જેહવો અને નીચેના ભાગનો
અરધો આકાર સહીના જેહવો હતો. તેને બે પાંખો હતી અને ચાર
પગો હતા, અને આગલા જમાનાના યુનાની લેખિકાના એતેકાદ પરમાણે,
એ ગરીફીન પક્ષીને, શુનાંની અને ખીજી કીમતી ખાંણોની નગેહ્યાંની
કરવા કીજે ખોદાતાલાએ પેદા કીધું હતું. એ ગરીફીન જનવરનો આ- —

એ મુજબનો ખાખ જોતાંજ શાંમ બીદાર થયો, અને પોતાના સાથી શોખતીઓની મસજત લીધી, તેઓએ તેને એમ સહમજાવીઢે.—

રખતીજ બખશોપર જે થાય નાશીપાસ,

તે નેક કાંમો બુજવથી રેહછે નીરાસ.

— કાર આગલા જમાનાના શીકાઓ અને બીજી સ્ત્રીને ઉપરખી કેતરેલો નજર આવેછે.) વલી “સર જન માલકમ” નાંમના તવારીખ કરતા, એ સીમુરગ પક્ષીને “રખ” નું નાંમ આપી ગયોછે. એ સીમોરગ પખ શી જેના નામ ઉપરથી ખીજાં પખશીઓના કદ કરતાંને ત્રીસ ઘણાં મોટ-આંગવાણું હતું, તે “કોલેકાફ” અથવા અલખરૂઝ નાંમના પાહડ ઉપર ગોયા હાકમી કરવું વસવું હતું, અને આગલા ગરંથકારોના જણાવેઆ મુજબ સીકંદર પાદશાહ અથવા “એલેકઝાંડર ધી ગરેટ” સાથેખી તેને વાતચીત થઈ હતી, અને વલી “કરહરમાંન” સાથે થએલી વાતચીતમાં, એજ સીમુરગ પક્ષીએ, તેને એમ કહી સંભલાવીઢી હતુંકે, આએ પરથી ઉપર ફરીવલેલી ૭) સાત મોટી રેલના બનાવો, તે પક્ષી પોતાંની નજરે જોવાને જીવીઢી હતું, અને દરએક વખતની રેલના હીંગામમાં તમાં જમીન ગોયા ફનાહ થઈ ગએલી દીડી હતી. એ પક્ષીમાં મનુજાનતના જેવું જ્ઞાન હતું, તથા માણસજાતના જેવી ભારા પણ બેલવું હતું, એમ આગલા જમાનાના લોકો માંનતા હતા. એજ પરમાણે વલી ખીજ લેખોમાં એમ જણાવેવુંછેકે, “એકીમીનીરા” નાંમના એક ઈરાંની શાહજાદાનેખી, એક ખલીજે એજ પરમાણે પાલી પોશીને ઉધારેઆ હતો. તથા “ફૂઝેઆ” શેહરના “ઝેતીમેરીજ” નાંમના એક ખુબસુરત છોકરાનું પાલન પોરાનખી, એક ખલીજેજ ફરીઢું હતું; અને તેજ માફક ઈરાંન મથેના કોકેસસ અથવા અલખરૂઝ પાહડની ઉપર વસનારાં સીમુરગે જાલને ઉધારેઆ હતો કે જે રજાતમ નાંમના પેહલવાંનનો ખાપ થયો હતો. પણ એ સીમુરગને કંઈખી રીતનું એઆલી રંગ રપ આપેઆ વગર “દખેસતાંન” નાંમની નાંમીચી કેતાખનો બનાવનાર એમ લખી ગયોછેકે, સીમુરગતો જાતે એક હકીમ અને મોટો ફીલસુફ હતો કે જે કુતીઆંધરી તજ તે પાહડ ઉપર એકાંત વાશી થઈને બેઠો હતો અને જેનાં ઉસતાદીપણાં હેકલ રસતમનો ખાપ “જલેજર” સઘળી જાતના એલમ હુંનરથી વોકેફગાર થયો હતો.

(૨૪૪)

શું ખાક, કે શું પાહાડ, કે શું વાધ, કે શું રાહો,
શું દરીઆઈ મગરમછ, કે જીગીઆં, કે માહી.
સઉ પાલેછે ખુદ હેતથીજ ફરજંદને,
શુકર કરી નમેચ ખોદાવંદને.
પણ તોડયું એ નેકીનું તુંએ પેમાંત,
તે બેચુનાહ પુતને નાંખેઆ પરીશાંત.
રખે જાંણતો એમ કે તે જીવતો નથી,
તઈઆર યઈને જા તેની શોધમાં જલદી.
કે રાખેછે યજ્ઞદાં જે ઉપર નેધાહ,
તે નહોં થાય ગરમી કે સરદીથી તપ્પાહ.
માફ માંગ તું રખ પાસ ને સુધાર પુજ જુત,
કે તેજછે રાહનુમાઈ ને નેકીનું મુળ.

એ પછે શાંમ પેહલવાંત અલખરૂઝ પહાડ તરફ ગયો અને જગે
જગે પોતાનાં ફરજંદની ચોકશાઈથી શોધ કરવા લાગો. તેહની નજર
પેલાં સીમુરગનાં રેહકાંણુ ઉપર પડી, અને તે રેહકાંણુની આસેપાસે ફૂંતો
એક ઉધરતો જીવાંત મરદ જોયો. તેજ વખતે શાંમે તે પરવરદેગારને
યાદ કીધો અને પોતાનું સર જમીનપર મુંકીને અનેક પરકારની ઓજર-
ખાણી અને કાકલુલી કરવા લાગો. એ પછે પેલાં સીમુરગનાં રેહકાંણુ
તરફ જવાનો તેણે રમતો શોધ્યો, પણ તાંહાં તે રેહકાંણુની જઈ શક્યો
નહોં અને આસેપાસે તરેહવાર જાતનાં જાંતવરોની અને બીજી
અડચણો જોઈ.

કીધી તેઆરે તેણે રખની શતાઆરા,
કે પાહાડ ઉપર ચહડવાની તેની કોશિરા,
થાય તેહનીજ કુમકથી જહટ ફતેહમંદ,
ને બોલેઆ કે એ પાક યજ્ઞદાં બુલંદ,
છે તમામ જગતપર તુંનેજ મોટાઈ,
સરવે વસતુ પરછે તાહરીજ સરસાઈ.
માફ માંગી તું પાસે નમાઈશું સર,
પડીચ મારા જીવમાં બહુ બારી ફીકર.

(૨૪૫)

જો હુંએ પેલા જવાન મારાંજ તોખમનો,
ને નહીં હાય જો તે કોઈ બદ એહરેમનનો.
તો થા હાન તું પોતેજ માહરે દસતગીર,
મુજ સરખા નખલાની ખખરા તકરીર.
રહેમ મુજપર કરીને હાય માહરે ધર,
પાછો આપ તું મહને તે એહલો પુતર.

એ મુજબની શાંમની અરજ તે પરવરદેગારે કપ્પુલ રાખી. પેલાં સીમુરગે દુરથી સામ પેહલવાનને જોતાંજ તે વીંશેની ખુશ ખખર તેણે “જલેજર”ને કહી, અને તેહને એમ સમજાવીજ કે એ નીરદોશ અને નેકનામ જવાન, આજદીન તલક તે આએ પાહડ ઉપર માહરાજ ગોકાની જોહમન અને કશઠી મોસીએ, અને મેં બી એક માએઆલુ દાએઆ તરીકે તાહરી પરવરશી કરીને ખરો મોહબતથી ઉધારી મોઠો કીધોએ, તેથી માહરા દીલનો આહ તું ઉપર અતી ઘણોએ. તાહરી ઉપર યુજરેલી એબી મુસીબતને લીધે હું ખુદ માહરી તરફથી તાહરું નામ નીશાન “દસતાંને જંદ”નું રાખું છેજી, સખબ કે તાહરી હંદગીની રાઝઆતથીજ તાહરા પીતાએ તુને એક જાતનાં ધાતકીપણા અથવા વીસવાસ ધાતથી તુને જંગલમાં ફેંકી દીધો હતો, અને તાહરું ખુત કરવાને તેણે ચાહીજી હતું.*

* હાંઆને બચાંઆ માએ બાપતા વીરાવાસ અને પેઆરથી ઉધરી મોટાં થાએકે-પણુ શાજતો આદતાલાની બખશેલી સીજ અથવા પુતરનો દીધાર જોમ નાશીપાસ થાએઆ અને બાપ તરીકેની પોતાની ફરજ બુલી એક જાતની બેવકાઈ અને વીરાવાસઘાત કરી તે પશુ બચાંને મારી નાંખવાના અરેદાથી પાહાડની ઉપર નખાવીજી હતું, એ તેની બુંડી આજની બદલામી તેને સર એહિંટાડી રાખવાની અને ખીજાં માએ બાપોને શીખામણ આપવાની ધારણાંથી પેલા સીમુરગે એહવું નામ રાખવાની બલાંમાણુ કીધી હતી, એમ સમજવું. એ વીંશે સીં રાખરટસન નામના અંગરેજ લખનારેની લંપાણુ બોલાસો કીધોએ તેનો સાર નીચે મુજબનો છે.—

“Zal, was the son of Sam, the father of Rastum, and the Grand-
sire of Sohrab; he was called Zalzur, because, according to D'Herbe- -

અલ્પુરજ પાહડ ઉપરથી પેલું શીમુરગ જાલેજરને
 તેહના બાપની આગલ લાવેહં તે વીશી, તથા
 તે શીમુરગે ધણુએક ઢેલાસા ભરેલા સખુનો
 જાલેજરને કહેઆ તે વીશી, અને તે પછે
 ધરિંનખાતે “મીનોચેહર” પાદશાહની
 દરબારમાં જાલને લઈ જવામાં
 આવેઓ હતો તે વીશી.

તે શીમુરગે જાલેજરને એમણી સમજવોડા કે, - શામ તાહરે બાપ
 થાએછે, અને ધરિંનના પાદશાહનો તે મોટો પેટલવાન તથા વડો વજર
 છે, તે હવેથી તાહરે પુરતો સંભાલ કરીને તુને માન ઈજતથી રાખશે

- lot, “il vint au monde couvert d' un poil blond et dore,” but Richardson says, that Zalzur means “Golden hair;” hence Sir Wm. Jones styles him, “the Prince with the golden hair.

“The Boorhani Qatiu says, that Zal is a word, which means a decrepid old man with white locks; that Zal was born with “candid tresses;” and that it was in consequence of the colour of his hair and his ruddy complexion, that he received the agnomen of Zalzur. Thus Julius was surnamed Caesar, on account of having been “born with a thick head of hair,” as stated by Lempriere, in his Class. Dict. and Pyrrhus, received his name, like Zal, from his yellow curls, as well as his florid complexion; while William, the son of the Norman Conqueror, as every one knows, was styled Rufus on account of his red locks. Zal was also entitled Zal the betrayed, because his father Sam Dustan, or Sam the Treacherous, perfidiously betrayed his paternal trust, by exposing his son to perish in a waste, under the supposition, that the infant, from being born with white hair, must have sprung from a fiend, or what is more probable under a suspicion, that the child was the offspring of some northern chief.” Zal was exposed immediately after his nativity, on Mount Ulboorz, the Idus or Olympus —

તેમાં કશો શક નથી. હેવા સખુનો સાંભળતાં જ જાણેજ ગભરાઈ ગીઓ અને રડી પડેઓ. તેણે કોઈબી બીજા ઈનસાન જાતને પોતાની

— of the Persians, where he was nurtured by the Seemoorgh or Griffin in the same manner that Achaemenes was nourished by an eagle and Semiramis by a Dove. It was owing to this event, that Sir J. Malcolm appears to have identified Sam with Perseus, Zal with Achaemenes, and Roostum with Artabanus."

મીં રાખરડસનનાં ઉપલા અંગરેજ સખુનોના ગુજરાતી બોલાસે એમ થાયછે કે—“એ જાણ તે પેલા રસતમનો બાપ અને સોહરામ પેહલવાંનનો બપાવો થતો હતો. એહને “જાલેજર” નુ નામ એટલા કીજે આપેઆમાં આવીજી હતું કે “ડાકટર હરમોલેટ” નામનાં એક બીજા ગરંથકારના લખવા મુજબ તેનાં બદન ઉપરનાં બાલ સોનેરી રંગનાં હતા. “રીઅરડસન” નામનો એક બીજો ગરંથકાર છેહછે કે “જાલે જર” સખદનો માએનોજ “સોનેરી બાલ”નો થાયછે. “જાલ” એટલે બાલ અને “જર” એટલે શુનનુ. એ ઉપરથી “સર ઉલીઅમ જોનસ” નામનાં એક મોટા અંગરેજ વીદવાને “જાલેજર”નુ નામ “સોનેરી બાલ વાલો રાહજોદો” કરી લખેલુંછે.

“યુરહાને કોટે” નામનાં નાંમીઆં પુસતકનો લખનાર એમ કહી ગયોછે કે, “ઝાલ” રાખદનો અરથ “સપેદ બાલવાલો જહક અને અ-રાકત સખરાનો થાયછે. જાલેજરનાં બદનપર જનમથીજ સપેદ બાલો હતા અને તેનાં મોહડાંનો રંગ રતારાપર હતો તેથીજ તેહના દખાવને મહત્તું “જાલેજર”નું નામ આપેઆમાં આવીજી હતું. જેમકે રોમન લોકનો પાદચાહ “જુલીઅસ” જનમેઓ હતો તેજ વખતે તેનું માથું જાડા બાલોથી બરેલું હતું, તેથી તેને “Cesars” (સીઝર)નાં એતાબી નાંમની નીશાંન તે વખતનાં લોકોએ આપી હતી, એમ “લેમપરાયર” નાંમના ગરં કોટે પોતાની “કલાસીકલ ઇલેનરી” અથવા રાખદ કો-રામાં લખી જણાવેલુંછે. વલ્કી “Pyrrhus” (પાયરહસ) નાંમના એક બીજા જાણીતા સરદારનાં બદન ઉપરબી, પેલા જાલેજર પેહલવાંનની મીસાલે પીલા રંગના બાલના ગુછા હતા, તથા શેરખ અથવા ગુછરંગ તેહનો ચેહરો હતો, તેથી તેહનું નાંમબી એજ રંગ રૂપને મહત્તું આપે-આમાં આવીજી હતું. એ ઉપરાંત યુરોપની તવારીખમાં પરસીધ થએલા પેલા Norman Conqueror (નારમન કોનકરર)ના દીકરા “ઉલીઅમ”ના-

નજરે દીઠાં નહીં હતાં. અને તે શીમુરગથીજ ઈનસાનની આલચલણ અને ખોલીખી શીખેઆ હતા.* તેહનામાં સારી સલુકાઈ તેમજ સારી સહમજન

—ખાલનાં યુઝાખી, રાતા રંગના હતા તેથી તેનું નામ Rautus (રૂટસ) કરી રાખેઆમાં આવીઈ હતું, એમ સમજા તવારીખના અભિઆશીઆને ખબર હશે. વલી જાલને તેહના ખાપે નાંધપણમાંથી વેરાંનમાં ફેંકી દીધો હતો તેથી તેના ખાપનું નામ “રાંમ દશતાંન” કરીને રાખ્યું હતું, કે જે રાખદનો અરથ “પોતા તરીકેની ફરજ બુલી જઈને એક જાતના વીરાવાસઘાત બરેલી વરતણુક પોતાનાં ખચાં તરફ વાપરી હતી અને તે ખચાંને ખાલ સાથે અવતરેલું જોઈને, તે કોઈ શેહતાંન અથવા દેવને પેટનું હશે, અથવા આતર દશાના મુલક તરફ રેહતારા કોઈ ખખીસ સરદારને પેટનું હશે, હેવું ધારીને, તે જાલેજરને મારી નાંખવાની ધારણાથી વેરાંન પાહડ ઉપર નખાવેઆ હતો, તેથીજ તેના ખાપને “રાંમ દશતાંન” કરીને કેહતા હતા. જાલ જેહપો જનમ પામેઆ હતા તેહપોજ તેને અલખરજ નામનાં પાહડનાં જંગલમાં નખાવી દીધો હતો, કે જે પહાડને ઈરાંનીઆનો “ઈન્ડસ” (Indus) અથવા “ઓલીમ્પસ” (Olympus) કરી આગલા ગરંથકારે કેહતા હતા; અને એ પહાડ ઉપર શીમુરગે તેહનું પોરાન કીધું હતું,—જેમકે Achaemenes (એક્રીમીનીસ)ને એક ખલીલે પાલેઆ હતો, અને Semiramis (સેમીરમીસ)ને એક કબુતરે પાલી ઉધારેઆ હતો તેમ. એ મુજબના એકમલતા ખનાવો અનેલા આગલી તવારીખમાં નાંધાએલા હેઆઆને લીધે, “સર જે. મલકમ” (Sir. J. Malcolm) નામના અંગરેજ ગરંથકારે સાંમને Perseus (પરસીયસ) સાથે બેલી નાંખેઆછે, તથા જાલને “એક્રીમીનસ” તરીકે ગણેઆછે, અને રસતમને Artabanus (આરટેબેનસ) તરીકે ગાંઠવી ખેસાડેઆછે.

* વાંચનાર જોશેકે આ પુસતકની આગલી એક નોટમાં ખોલાસો કરેઆમાં આવેઆછે તેમ, રાખેર ફીરદોશીનાં એ મુજબનાં લખાણ ઉપરથી ખુલ્લી રીતે માલમ પડેછે કે, શીમુરગ કંઈ પંખીની જાતનું જાનવર નહીં હતું, પણ દુનીઆંદારી તજીને એકાંતવાશી થએલો મનુશરખી કોઈ ફીલમુક હતો, જેણે ખાલવાની બારા તેમજ ડહાપણ અને સભ્યતાપણાંની સમજી રીતમાંતો જાવેજરને અગ્રી રીતે શીખવી હતી.

હતી, અને ખોદાતાલાની સેતાએશખી હરદમ કરતો રહીને, ખરી બખરોશ અને મદદ આહતો હતો. સીમોરગની તરફ પોતાનું મોહું કરીને, તે એમ બોલેઓ કે, એ ભલા સીમોરગ! એક મેહરખાન દાઈ તરીકે લાંબી મુદતસુધી તે મને પાલીપોશો મોઠો કીધોછે, પણ હાલ તું મારી સંગતથી કંટાલી ગીઓ હશે, તેથી મને જુદો પાડવા આહોછે તે જોઈને હું બહુ દલગીરછું. મને કોઈબી બીજી સ્ત્રીની ખાહોશ કે લોભ નથી. આ પાહડ ઉપરની તાહરી યુક્તનેજ હું મારાં તખ્ત તરીકે ગણુંછું, અને તાહરી મેહરખાનીના સાયાને મારાં સર ઉપરનાં તાજ તરીકે માનુંછું. તે પરવરદેગારનાં હજારો હજાર મુકરાનાં કરી હું કબુલ કરું છોઁ કે, મારાં બાળપણની સઘળી મુશકેલાનું આશાન તાહરેથીજ થયુંછે, અને હું તાહરીથી કંઈબી પરકારે જુદો પડવાને આહતો નથી. તેઆરે સીમોરગે તેને એમ સહમજબેઓ કે, હેવાજ બનાવો આ દુનીઆમાં બનતા આવેઆછે, વાસતે તાહરે ધીરજ ધરવી અને કંઈબી રોતે નાખુશ થવું નહીં. તાહરે બાપ એક મોઠા મુલકનો પેહલવાન અને રાજા છે, તેથી સેવટે તે દેશનાં તખ્ત અને તાજની મોઠાઈ તુનેજ મળશે. હવે આ એકાંત બીયાબાનમાં તાહરું કરું કામ નથી, અને દુનીઆના સંસારસાથે લેલાઈને સઘળી પાંતીની અજમાએશ મેલવીને, તાહરા જત ભાઈઓને તું ઉપયોગી થઈ પડવાની કોશીશો કર. હું તાહરે ખરેખરે ખેરખાહ છોઁ, અને તાહરી આબાદી જોવાને ઈછુંછું. આએ એક પીછ હું તુહને આપુંછું, તે સંભાલી રાખજે, અને હરેક તાહરી સઘડી અથવા અઘડીને વખતે મારો મદદનું કામ પડે તો એ પોછના થોડાએક બાલ આતશ ઉપર ધુપાવી મને યાદ કરજે, એટલે તરતજ તાહરી મદદે પોહુચી શકીશ. લાંબી મુદતસુધી એક મારાં પોતાનાં બચાં તરીકે મેં તુને ઉધારેઓછે, વાસતે તુંબી મને વીસરતો ના અને મારી તરફ માયા-મોહબત રાખતો રેહજે. એટલું બોલી જતલને તેહના બાપ શામની આગલ લઈ ગયો, અને જતલનું સઘલું બદન લાંબા લાંબા બાલોથી ભરેલું હતું, પણ તેહનાં મોહડાંનો રંગ રૂપ, ગોયા બાગે બાહારના જેવું ખીલતુ હતું, તે જોઈને શામ પેહ-

(૨૫૦)

લવાન નવધાર રડવા લાગો, અને પેલાં સીમુરગને પહેલી તજદી આપે
તેનો ઉપકાર માની પોતાની તકશીર વીશે માફી માંગો લીધો હતી.

નમાવીજી તરત તેણે પોતાનું સર—
કીધી તેણે આફ્રીન તે સીમુરગ ઉપર.
ને બાલચ્ચા કે ચ્ચે પંખીના પાદશાહ—
આ રીતનું કહ્યત,—હુંતર,—ને રીત-રાહ—
આપીછે તુંહને તે દાદારેજ આરા—
કરેચ્ચ જેથી તું કુલ દુખીની યરદારા,
તમામ જાતની નેકી—ને ખુખીતાં કાર—
માં કીધુંછે તુંનેજ તે રમે સરદાર.
રેહજો તાહરા બદખાહ સદા દરદમંદ,
રેહજો તું હંમેશા હેવુંજ જોરેમંદ.

હેવા સખુનો સાંભળેઆ બાદ, સીમોરગ તાંહથી પાછો પોતાને
મકાને ગીચો. શામે ફરીને ધીરજથી જાલેજરનાં બદન તરફ નજર કીધી
અને સઘડી રીતે તેને તપાશી જોયો.

નજર ચ્ચચ્ચો તે પુત સહ રીતથી નેક,
દોડા તેહને તખત ને તાજને લાચ્ચેક.
સહીં જેવી બાજુ,—ને રૂપ ખોરશેરી—
દીલથી તે પેહલવાન,—ને હાતથી જંગી.
પાપણુ તેના સપેદ,—આંખ કાલી કાજલ,
હોટ જેમ પરવાળાં—ને રૂખ પર લોહી—જલ.
બાલ શીવા નહીં હતી ખીજ કંઈ ચ્ચખ,
નહીં કંઈખી ખામી—કે કસુર કંઈ સેહેજ.

હેવું જોઈને શામના દીલને મોટો આનંદ ઉપજેઆ. અને ખુશ
મીજાજથી તથા નરમાશથી જાલેજરને ચ્ચેમ કહોજી કે, ચ્ચે બેટા! ગઈ
ગુજરી વાત વીસરી જઈને તાહરું હૃદય મોકલું અને નરમાશ ભરેલું
જાખજે. મારો ધરમ યજ્ઞદાં પરસતીના છે, અને તે યજ્ઞદાંએ જેઆરે તું
જેહવા પુતરને સલામત હાલતમાં પાછો માહરે સવાધીન કીધોછે, તેઆરે

મેં તેહને હેવી કબુલાત આપીછે કે, તાહરો દેખાવ જોઈને હરગીજ થઈને, હું ફરીથી કચવાઈ નહીં, અને નાશખર થાઈ નહીં. હવે પછે તાહરીજ મોરાદ અને તાહરાજ માંગવા મુજબના સઘળાં કામો હું કરીશ, અને સરવે પરકારે હું તુને રાજી સખીશ. એટલું કહીને તેહનાં બદનમાં વસ-તરો તથા કબા પેહરાવી અને હથીઆર ભીડાવેઆં. એ પછે તે બેઉ જણા શેહરમાં ગયા તાંહાં તેઓને સઘલાં લશકરે તેમજ રઈઅતનાં લો-કોએ મોટી ખુશાલી ભરેલી મુખારકબાદી આપી હતી.

વળંતર ને ગાયનના આવાજો આસ,
 થી લાએઆ હાથીની અંમારી તે પાસ.
 સખાર થયો તે પર તે જલ નાંમદાર,
 આગલ આલીઈ લશકરને શુખા સરદાર.
 પોકાર મારતા આલેઆ તાંહાંથી આશોઆમ,
 હશી ખુશી સાથે રાહ કાપી તમામ.
 મધન યાતા આએઆ સઉ શેહરની અંદર,
 હું તેમમાં પેહલવાંતી કહિઆત ખરતર.

જલેજર વીરોની ખબર ધરિતના મુલકમાં પાદશાહ મીનોએરને થતાંજ નોજર તથા જરસપ નામના પોતાના બે બેટાઓ મધેથી, નોજર નામના એક બેટાને, શામ પાસે મોકલેઓ, અને ધરિત ખાતે આવવાનું ઈજન કીધું. શામ પોતાના બેટા જલને લઈને, નોજરની સાથે તરતજ પાદશાહની દરબાર તરફ ગયો. “મીનોએહર” પાદશાહ તેઓની મોલાકાત મોટા માન અને મોહબત સાથે કીધી. જલનું રૂપરંગ જોઈને પાદશાહ ઘણો અજબ થયો, અને ભર મીજલસ વચે શામને એમ કહીજ કે,—આ તાહરા બેટાના જેવો કોઈબી બીજો નર આખી પૃથ્વીમાં નહીં હશે. હેના જેવું કદાવર બદન, હેના જેવો સુંદર ચેહરો, હેના જેવી લા-આઈ અને હેના જેવી બાબુનું બળ કોઈબી બીજા ઈનસાન જદામાં નહીં હશે. હેનું સવરૂપ જોતાંજ જીવને આનંદ અને અફલને હેરત ઉપજેછે. તાહરી પોતાની બેસહમજથી એ બચાંને તુએ હેરાન કીધું,

(૨૫૨)

પણ હવેથી તુને ઘટેછે કે, આ દુનીઆમાં જો કોઈથી ચીજથી તું તાહરું જીગર રાજ કરવા આહે, તો એજ પુતરનાં દીદાર જોઈને હરદમ મઘન રેહજે.

છે તેહનાં મુખપર કેઆંનીની જાહેલે,
જોરમંદ તેહના પંજાં રાહોં ગીસાલે.
હુશીઆર નરના જેહવુંછે તેનું જીગર,
ખુદા જેહવું ડહાપણુછે તેની અંદર.
શીખવ તેહને લડાઈના દાવપેચ તમામ,
શીખવ તેહને મીજલસની રીત રાહનાં કામ.

હેવા સખુનો પાદશાહને મોહડેથી સાંભલી શામે પોતાનું સર નીચું કીધું અને તે મુજબનો અમલ કરવાને કબુલ કીધું. એ પછે શરૂઆતથી તે આખર સુધીનું તમામ ખયાન પાદશાહ આગળ તેણે કહી સંભલાવીજી, અને પોતાના પુતરના દીદાર જોવાની ઈતેજરીમાં ખોદાતાલા પાસે નીચે લખેઆ મુજબની દુવા માંગી હતી તે વીશે એસારો કરી, તે એમ ખોલેઆ હતો કે.—

“કીધી તેઆરે દાદારની મેં મનાજાત,
કે એ જગના આરા—એ રખ ખીનીઆજ.
આલુછે હર જગ તાહરાજ મોજેજ,
નથી કરતો આકારા તુંજ હોકમ શીવા.
ખોરશદને આંતના તું સરખા દાતાર,—
પાસ છેજી હું એક બંદો દીલથી યુનેહગાર.
છે અખશિરાનીજ ઉમેદ તુંથી મને ખસ,
ખીજી ચીજપર નહોં પોંદ્યતો મારો કંઈ દસત.
એક પંખીથીજ પલેલું નાદાંત ખાલક,
ઉઘરીજાય પુર રાખતીથી જે આજ તલક.
જે પેહેરેછે, રેશમને બદલે આંમડું,
કુધને બદલે ચુંશેચ જે ગોરાનું ખોતું.
તેહને લાવ તું મુજ પાસ એ ખોદાતાલા,
ઈઆ આપ મહને તે પાસે જવાની રાહ.

(૨૫૩)

ધાતકી આલને લીધે જીવ મારે નોખાલ,
પાછો આપ તે પુત ગું, -ને દીલકર ખુશાલ."

એ પાદશાહ! એ મુજબલી મારી અરજ તે દયાલુ દાદારે કબુલ
રાખી હતી, અને પેલા અલખરૂજ પહાડ ઉપર ચઢવાનો ખરો મારગ મને
મુજ પડ્યા બાદ, પેલો સીમોરગ જાલને લઈને મારી પાસે આવેલો
હતો, જેહને આજ દીને તાહરી મુખારક ચરામ આગળ હાજર કરવાને હું
રાકતીવાન થયો છું.

કાબુલ શેહરના મેહરાબ નામના પાદશાહ સાથે
જાલેજરની મેલાકાત થઈ અને તે પાદશાહની
રોબાટે નામની બેટીની તારીફ સાંભળીને તેની
ઉપર જાલેજર આશક થયો તે બીના તથા
મેહરાબ પાદશાહ પુતપરસત હતો તેથી
તેની સાથે ખાલું ખાવાને જાલે ના
કહીઉં તે વીશે.

જાલ પેહલવાન જે જાબુલ શેહરમાં રહેતો હતો તેની ઈછા કાબુલ
તરફ જવાની થઈ, તેથી હર તરાંહના રંગ રાગ અને ગમત તથા મજા
કરતો કાબુલની મુસાફરીએ નીકલેલો અને ધારવેલી મંજલપર જઈ
પોંહતો. એ વાતની ખબર જેઆરે કાબુલ શેહરના મેહરાબ નામના પા-
દશાહને થઈ તેઆરે તે જાલેજરને સાંખો એસતેકખાલ લેવા ગયો. એ
બેહુ સરદારોની મેલાકાત થતાંજ અરસ પરસ માન-મોહ્યત બતાવી,
પછે તેઓ કાબુલના* પાદશાહની તખત ધાહના મેહલમાં ગયા અને તરે-

* સર ૭૦ જોનસે એશીઆ ખંડના કેટલાએક મુલકોનું જેઆન કી-
ધલું છે તેમાં "જાબુલ" તથા "કાબુલ"નાં ગામો વીશે તે લખેલે કે—

"Segestan or Sistan, the Drangiana of the Greeks, has part
of the Desert, and Kerman, on the West, and on the East—

હવાર રીતની વાતચીતોમાં મશગુલ થયા. જાલેજરનું કદ તથા ચેહરો અને શેઆન-શોકત જોઈને કાબુલનો પાદશાહ મેહરાબ ઘણોજ ખુશી થયો. વળી કાબુલના પાદશાહની ઢપછપ જોઈને જાલેજરના દીલમાંથી ઘણો ઊંચો વીચાર ખેઠો. તેનાં કદ તથા ચેહરા ઉપર અનન્યબી ભરેલી નજર કરીને તે વારંવાર જોયા કરતો હતો. તેહવામાં તે મીજલસના

— the country of Gour; it has another desert and part of Mocran, South, and joins on the North to Zablestan. The country of Segestan consists chiefly of plains, and is very fruitful in palm-trees. This province, and Zablestan, the ancient Arachosia, were considered as one principality by the old Persians; and Roostum, the commander under Cyrus, held it as a fief from the king of Iran. The City of note in Zablestan is Cabul, which, indeed, is generally reckoned the Capital of another province, named Cabulistan, and no man, as the Indians say, can be called the ruler of India, who has not taken possession of *Cabul*."

મી. કીનનીઅર (Kinneir) નામના ખીજ લખનારે ઇરાનના મુલકનું વરનણ કીધુંછે તેમાં તે જણાવેછે કે—

"The province of Seistan, formerly called Nimroze, and comprehending part of Arriana, and the country of the Sarangacans is bounded on the N. and N. W. by Khorasan; E. by Candahar and Zablestan. Firdousee in many passages mentions, that his heroes go from Seistan to Zablestan. Gisnee is situated in Zabul, but not in Seistan."

ઉપર લખ્યા મુજબનો સર વીલીયમ જોનસે કાબુલ તથા જાબુલના મુલક વીચે જે ખાલાસો કીધેછે તેનો યુજરાતીમાં અરથ એમ થાયછે કે:—

"સીસતાંન અથવા સજેસતાંનના દેશને આગલા જમાંનાના ગરીક અથવા યુનાંની લોકો "દરેગીયાના" કરી કેહતા હતા. એ મુલકની પરાચીમ દીશાએ કેરમાંનનો મુલક તેમજ કેટલુંએક જંગલ આવેલુંછે; ઉગમનની દશાએ "ગોર" નાંમનો મુલક આવેલોછે. દખણ દશા તરફ એક ખીણું જંગલ અને મોકરાનનો દેશછે અને ઉત્તર દશાની તરફથી —

(૨૫૫)

એક યુવરગ ગરહસથે જલેજરના કાનમાં હેવા સખુનો નાખેઆ કે, એ પેહલવાન! એ પાદશાહ મેહરાબનું કદ અને રૂપ જોઈને એટલો બધો અચરતીમાં કેમ પડ્યોછે? અગરજો એ પાદશાહની એક બેઠી તેના મેહલના પરદામાં ગુપ્ત રેહછે તેહના દીદાર જો તું જોવા પામે તો આ દુનોઆંતી બીજી સઘળી નેયામતો તું ભુલી જાએ.

એ શાહના મેહલમાં છે એક પુતરી ખુબ,
સુરીયથીખી સરસછે જેહનું તેજ મુખ.

—જખલુસતાંનના મુલક સાથે જોડાઈ જાયછે. સીસતાંન અથવા સજે-સતાંનનો દેરા મોટાં મેદાંનાથી ભરેલોછે તથા ઘણા કૃષ્યંતો અને ખ-જુરી તથા તાડનાં ઝાડોથી ભરેલોછે. એ મુલક તથા જખલોસતાંનનો મુલક કે જેહને આગલા જમાનાનાં લોકો “આરેકોશીઆ” (Arachosia) કહી કેહતા હતા તે ખેડ મત્રીને ધરાંનની શેહનશાહતાનાં પાયતખતનું શેહર તરીકે ગણાતું હતું; અને પાદશાહ કેખરાઈનાં જમાનામાં રસતમ પેહલવાને એ શેહરને ધરાંનના પાદશાહની તરફથી મલેલી જંગીરદારી તરીકે પોતાના સવાધીનમાં રાખેલું હતું. એ જખલુસતાંન દેરાના મોટા મુલકમાં કાખુલનું શેહર એ મુખ્ય ઇઆને પાયતખત શેહર ગણાતું હતું અને વધી જે મુલકને કાખલુસતાંન કહી કેહતા હતા તેનું પાયતખત શેહરખી એજ હતું અને હીનદુસતાંનના લોકોનો ખુલ્લો વીચાર હેવા હતો કે જે પાદશાહ કાખુલ શેહરને પોતાના તાબામાં કરી નહીં શકે તે પાદશાહ આખાં હીંદુસતાંનનો પાદશાહ તરીકે ગણાઈ શકતો નહીં હતો.”

વધી મીઠું “કીનતીયર” નાંમનો ગરંથકાર એમ લખી ગયોછે કે:—
“સીસતાંનના મુલકને આગલા જમાનામાં “નીમરોજ”નાં નાંમથીખી ખીછાંણતા હતા અને ધરાંનને લગતો મોટા ભાગ તેમજ “સારાં ગેકાંનસ” દેરાનો મોટા ભાગખી તેમાં હતો; અને એ સીસતાંનની ઉત્તર દશાએ તેમજ આતર-પરાએ દશાએ ખોરાસાંનનો મુલક આવેલોછે; અને ઉગ-મન દશા તરફ કંદહાર અને જખલુસતાંન આવેલુંછે. ફીરદોશી શાએર પોતાનાં પુસતકના ઘણા ભાગોમાં એમ જણાવેલુંછે કે તાંહાંના પેહલવાનો શીરાતાંનથી જખલુસતાંન જતા હતા. મીજનીનું શેહર જખુલ દેશમાં આવેલુંછે અને શીરાતાંનમાં આવેલું નથી.”

(૨૫૬)

છે માયાંથી તે પગ તમ રંગે હાથીદાત,†
ચેહરો દીસેચ નેમ એક ખીલેણા ખાગ.
બદન તેનું સીધું નેમ સરવની ડાહ્યાલ,
બે જુલફો નેમ કસતુરની કમંદ મીસાલ.‡
ગાલો તેના બે છે ગોલાબ જેવા લાલ,
બે હોટ દીસેચ દારંમના દાંણા મીસાલ.
ચાંદી સરખી છાતી—તેની સફાઈદાર—
પર ઉગેઆંછે બે તાજાં ખીલતાં અનાર.
બે આંખ તેની છે ગોયા નરગેસીઆં ગુલ,
પાંપણ તેનાં કાલાં નેમ કાગનાં પર ફુલ.
બવાં તેનાં બે નેમ “તરાજી” કમાન,§
દીશેચ તેમપર કસતુરી રંગનું વલગાંણ.

† એ રીતનાં મીસાલદાર લખાણ કદાચ આજનાં જુવાનોને નવાં
જેવાં લાગશે, પણ નામીયા હમ્મરોપીઅન કવીઓ અને રાઅરોઅખી
એજ દેખનાં લખાણો ક્રીષ્નાં છે તેનાં નમુનાં દાખલ કેટલીએક સતરો
આતરે ઠાંકી દેખાડીએછે. “વરજીલ” નામના કવીનાં લખાણનો
“ડરાઈદને” તરજુઓ ક્રીષ્નાં છે તેમાં હાથીદાંતનાં જેવી બદનની સંપેદી
વીસે લખેછે કે—

“Thus ivory shows its white combined with red,
And roses so, o’er beds of lilies spread.”

‡ વધી માયાના ખાલ તથા ગાલની સુરખી વીસે—“એરીઆસતો”
તથા—“સપેનસર” લખેછે કે.—

“Bound in a knot behind, her ringlets rolled
Down her soft neck, and seemed like waving gold.”

“Her cheeks with lilies mix the blushing rose.”

“In her cheeks the vermilled red did shew
Like roses in a bed of lilies.”

§ “તરાજી” તખરેસતાનના લતા તરફનું એક ગામ છે. મી. રીચ-
રડસન લખેછે કે “Name of a City in China” એ શહેર તીર-ક -

(૨૫૭)

અગર આદે તું આંદા, તો રૂપ તેનુંજ છે,
અગર આદે તું કસતુર, તો યુ તેનુંજ છે.
પેચદાર તેના બાળ જેમ કસતુરનું બખતર,
ગાંધી વળેઆય તે પર એક ખીજા અંદર.
હાથનાં આગળાં દરા, જેમ આંદીની કલમ,
છે સુંદરીઆ ચીતર તાંહાં સેંકડા રકમ. ||
છે રૂપ તેહનું બેહરાતી—પગથી માયાં તક,
બરેઆય તેહમાં સણગાર, રંગ—રાગ ને ગમત.
તાહારેજ લાએક છે તે, એ નાંમી પેહલવાંત,
ગગન પર જહલેચ ગોલા રારાનીદાર આંત.”

—માન તેમજ રેસમી લેબાસ અને ખીજા સંગારની ચીજો ખતાવામાં
પરખેઆત હતું. કમાનતા જેવાં કાલાં બવાની મીસાલ આપતી વખતે
મીં મુર નામનો અંગરેજ રાએર લખે છે કે—

“ Let her eyebrows sweetly rise
In Jetty arches over her eyes.”

ચેહરે આનતા જેવે—તથા છાતીપરનાં ખીસતાંની ખુખી વીસે ઇઆશ-
ખીઆનાએખી નીચે મુજબ લખું છે—

મીં સપેનસર લખે છે કે—

“ Her spacious forehead like the clearest Moon,
Whose full grown orb begins now to be spent.”

શેકસપીઅરે કહીઊં છે કે—

The noble sister Poplicola,
The Moon of Rome.

કેમોએનસનાં સખુનો એહવા છે કે—

“ The virgin's breasts, the gentle swell avow
So the twin fruitage swell on every bough.”

|| “સેંકડા રકમ”—એટલે તહેરવાર જતના અથવા ભાતભાતના
રૂપા અથવા લીટીઆ.

ઉપર મુજબના સખુંનો સાંભળતાં જ નલેજરનાં દીલમાં મોહબ-
તના આતશનું બલતું સલગીઝી. તેનું મન અતી ઘણા જોશ ઉપર
આવીઝી અને તેથી તમામ જતનો હોશ અને આરામ તે ખોલી ખેઠો.
આખો રાતનો વખત તેણે પુર ઈતિજરીમાં અને ઉજગરામાં ગુજરેઓ.
બરી બાંમદાદને વખતે કપુર રંગની સપેદી દુનીઆની સપાટીપર પંથરા-
તાંજ પોતાના મેહલનાં બારી બારણાં તેણે ખોલ્યાં કીધાં તેજ વખતે
મેહરાબ પાદશાહ તેહની આગલ આવી ઉભો અને નલેજરને એમ ક-
હીઝી કે એ મેહલવાન! તું માહરા પોતાના મેહલમાં આજ દીને ગમત
કરવા કીજે આવ કે તેથી માહરા જીવનેબી મોઠો આનંદ ઉપજે. ન-
લેજરે તરતજ જવાબ આપેઓ કે ના, એમ કયુબી બની શકશે નહીં.
તાહારા ઘેરમાં આવીને ખાણાંપીણાંમાં તથા મોજમજહમાં મશગુલ થવું
મને સજવાર નથી અને માહરા બાપને તથા માહરા પાદશાહ મીનાચર-
નેબી જો એ વીશેની ખબર થાએ તો તેઓબી ગુશે થયા વગર રેહ
નહીં. તાહરો મજહબ હમારા મજહબના જેહવો નથી અને તું બુતપ-
રસ્ત છે તેથી તાહરો સાથે ખાવા પીવામાં માહરેથી સાંમેલ થઈ શકાય
નહીં* એ વગરે જો તું કાંઈ બીજી વાત કેહશે તો હું કયુલ રાખીશ.

* “બુતપરસત” ઈઆને પથર પુંજનારો અથવા એકથી વધારે ખો-
દાએ એહવું ઈમાન ધરાવનારો સખરા. એ બાબતને લગતા ખુદ કી-
રદોસીના લખેલા ખેતો નીચે મુજબનાં છે.—

“બદલ ગોફત મેહરાબ કે અએ પાદશાહ,
સરઅફરાજો—પીરજ—ફરમાનરવા.

મરા આરજુ દરજમાને એકી અસત,
કે આન આરજુ બરતો ફરાવાર નીસત.

કે આઈ બ શાદી મુએ ખાને મંન,
મું ખારશીદ રાશત ફુની જાને મન.

ચીનીન દાદ પાસુખ કે ઈન રાઈ નીસત,
બખાનેતો અંદર મરા જાઈ નીસત.

હેવા સખુંન સાંભલીને મેહરાખે ઓર જલનેજ પોતાનાં દીલમાં યુરી
દીનનો ગણેઓ અને તેહને સલામ કરીને પાછો પોતાનાં મેહલ તરફ
ગયો. એ પછે જલને પેલી રોદાખેની મોહબત પાછી યાદ આવી

- ન ખારાદ બદલિ સામ હમદાસતાન,
હમાન શાહ ચુન ખરાનવદ દાસતાન.
કે મા મએ ગસારીમા મસતાંન રાવીમ,
સુએ ખાંનએ જુતપરસતાંન રાવીમ.
ચું એ રાનીદ મેહરાખ કરદ આફરીન,
બદીજ જલજરરા ખુંદ નાપાક દીન."

એવી મતલબનાં ફીરદોશીની ખેતનાં લખાણ ઉપરથી જોઈએ
દીસેછે કે, પારસીઓના નેઆગાંનોખી જે લોકો જુદું એકીન ધરાવનારા
હતાને એકજ બોધને નહીં માંનનારા હતા તે લોકો સાથે ખાવાપી-
વાનો અને ખીજો પેહવાર રાખવાથી સદા દુર રહેતા હતા બલકે
ધીકાર ખતાવતા હતા. જુદીનને તાંહનું જરથોસતીએ ખાએતો તે
નારવા છે રાખ્ય કે ખરા જરથોસતી અથવા યજ્ઞદાંપરસતી દીનદારનાં
રવાંન તેમજ તનની પાકીજગીને તે બલલ કરનારેછે. પારસીઓનાં
ધરમને લગતાં જુદાં જુદાં પુસ્તકોમાં એ બાબેની મનાઈના એસારાએ
આવેલાછે, તેમાં વંદીદાદની ૧૨ મી પરગરદના અવસતાનો સાર નીચે
મુજબનો જણાવેઆમાં આવેઓ છે.

"અથો જરથોસતે તે દાદાર હોરમજદને એવો સવાલ પુછ્યો કે,
જ્યારે કોઈ સખસ ખીજી વરણનો અથવા ખીજી રીતનો મજહબ પા-
લનારો હોય અને જો તે મુજરી જાય, તેઆરે તે હોરમજદની પેદાએ-
શને કેટલી "હમરીદ" અને કેટલી "પેટરીદ" કરી શકેછે?" તેઆરે
હોરમજદે હેવો જવાબ દીધો કે "એ સખેતમાંન જરથોસત! તે એ
પગનો દુરવંદ હેવોતો અપવીતર છે અને હેવો તો અથોધનો નારા કર-
નાર આરામોગે કે તેથી "સખેનાંમીનો"ની પેદાયશને જીવતાં જીવતજ
રીમની અને આલુદગી બરેલી કરેછે."

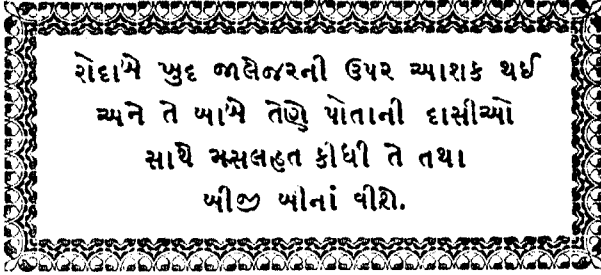
હેવે વાંચનારે યાદ રાખવું જોઈએ કે, જે સખસ મુરડાલ નશાને
અડકીને અપવીતરજઈ મેલવેછે તેને "હમરીદ" કરીને કેહછે અને જે-

અને તેનાં દીલમાં ગમ તથા ગભરાત ઉપજવા લાગો. અંદેશાથી તેહનું દીલ તુટવા લાગું પણ શરમનો મારેઆ કોઈથી સખશની આગલ તે કાંઈ ખોલી શકતો નહીં હતો.

— સખશ નરાને અડકીને રીમન થએલો હોય તે જો કોઈ ખીજ સખસને અડકે, તો તે ખીજે સખસ “પેતરીદ” કહેવાયછે. હવે, ખીજ મજહબનાં લોકો જરથોસતી મજહબસની મજહબનાં લોકોના તરીકાથી ઉલટાં ચાલનારાં તરીકે ગણાયછે. તેઓ સધલી પાંતીની જોઈતી સફાઈ અને સુગડાઈ વાપરી જાણતાં નથી અને તેઓની રીત ભાંત ઉલટી તથા તેઓનું ધર્માં જુદી રીતનું હોયછે, તેઓરે તેઓને પવીતરાધનો અને સફાધનો નારા કરનારા કુરવંદો તરીકે ગણેઆમાં આવેછે. અને હેવા રાખખને લીધે જીવતાં જીવતખી તેઓની સંગતને મુએલા નરા તરીકેની અપવીતર ગણીને કુર રેહવાની સહમજ આપેલીછે. હવે, જે માણસ નરા તરીકેનું રીમન ગણાય તે માણસને હાથનું પકવાંન અથવા ખોરાકખી નજરા અને નાલાએક ગણાવો જોઈએ અને હેવા રાખખ ઉપરથી જુદદીનોને હાથનું પકાવેલું ખાણું નહીં ખાવાને દીનના ખરા ધાંનાવ લોકોએ ફરમાવેલુંછે.

વળી “દીનકરદ” નાંમની એક પેહેલવી બારામાં લખાએલી કે- તાખ જે પાદશાહ ગુરાતાસપના જમાનાથી હસતીમાં આવેલી ગણાયછે તેમાં નીચે જણાવેલી મતલબના સખુંનો આવેલાછે:—

“એમ જાહેર રીતે જણાવેઆમાં આવેલુંછે કે જુદદીન સાથેની દાસતી અથવા મેલાપ અને એકઠા થઈને વાત કરવાથી મજહબસની- આંન લોકોની અશોઈનું ઘટવું થાયછે અને તે લોકોનો નજરા તરીકો અખતેઆર ક્રીધાથી મજહબસનીઆંન લોકોનાં ખોરેહ ધ્યાને દખદખા તથા મરતખાનું ખરાખ થવું થાયછે. જુદદીન લોકોનાં વાંસણ અને જુદદીન લોકોનું ખાણું,—એક જાતની પલીદી અને નાપાકીની ખરોખરછે. વાસતે જેઓ અફલમંદ હોય તેઓએ ચોકશાઈથી તે કુરવંદોથી કુર રેહવાની સંબાલ રાખવી, અને વલી તે ઉપરાંત જે વાસણ અથવા ફલ, અથવા ખીજે સુકો ખોરાક તે જુદદીનો પાસેથી જો કોઈ મજહબસની- આંન લીએતો તેહને તરણવાર પાંણીથી ધોઈને ચોખું ક્રીધા બાદ પવીતરાઈથી ખાવું.”

હવે એક દીન એવો બતાવ બનેલો કે મેહરાબ પાદશાહ જાલેજરની મોલાકાતે ગીઓ હતો, તાંહાંથી પાછો પોતાનાં મેહલમાં આવતાંવાર જ પોતાની બેઠી “રોદાબે” ની તથા પોતાની બાએડી “સીનદોખત” ની આગલ જાલેજરની ઘણીજ તારીફ કીધી. તેની બાબુની, તથા તેનાં જોરની, અને તેની મરદાંતગીની વખાણ ગાવામાં તેણે કંઈ કશુર રાખી નહીં.

નથી જગમાં જલ જેવો કોઈબી મરદ,
છે તે પાસે કુતીઆનાં પેહલવાંત કુલ રદ.
તેનાં જેવા હાતથી લગામ પકડનાર,
તેનાં જેવા ઘોડાપર બેસનાર સવાર,
નહીં હશે કોઈનાંબી ધરમાં ચીતાર,
ન મલશે તેનાં જેવા કોઈ નામદાર.
છે દીલથી જેમ સહી—અને જોરમાં હાથી,
બે હાત તેનાં રેલેચ જેમ “નાઈલ” ની નદી.
આવેચ જેઆરે જંગનાં મેદાંતમાં તે બાહાર,
કરેચ તે મુદ્દમ્યાનાં તંત—ધર ખુવાર.
એહરે તેના લાલ જેમ અરગવાંતનું કુલ,
ઉમરમાં છે જવાંત—ને જર માલથી પુર.
અગર તેનાં તનપરનાં બાલ છે સપેદ,
પણ જોરથી મગરમછને કરેચ આજેજ.
પ્રીનાંમાં તે છે જેમ બલાનુ મગર,
ઘોડાપર તે છે જેમ કે જંગી અજગર.

એ મુજબની જલેજરની તારીફનાં સખુનો સાંભલવાથી “સીનદુખત” અને “રોદાખે” ઘણા અજબ થાએમાં. “રોદાખે” નું હૃદય ખુશાલીથી ખીલીને ગોલાખો રંગનું બનીજી. તેનાં દીલમાં તરતજ જલેજરની ઉપરની મોહખતે ઘર કીધું, અને તેજ દીનથી તેની ચાલ-ઢાલ અને રંગ-રૂપમાં

* “સીનદુખત” એટલે ચીનદેશની છોકરી—“તુરાંનદુખત” એટલે તુરાંનના મુલકની છોકરી—“ધરાંનદુખત” એટલે ધરાંનના મુલકની—એ પરમાંજી જેહારે પાદશાહે ખીજ દેશના રાજાની દીકરીઓ સાથે નેકા કરતા હતા તેઓરે તે ઓરતોને એહવાં નાનો આપતા. એ વીથે મીં રાખરટસન અને ખીજ ઇસ્પાપોઅન લખનાર જણાવેછે કે—

“It was common to call Princesses after their native country: thus we find in oriental history, the names of Iran-dookht, or Persia's daughter, and Tooran-dookht, Scythia's daughter. Accordingly, Seen-dookht signifies China's daughter.”

“Roodabuh” was the daughter of Mihrab the King, and Seen-dookht the Queen of Cabool. Seendokht was, in all probability, the daughter of the king of China, which was called Cheen or Seen, according to Sir Wm. Jones, in his seventh Discourse on the Chinese: but Mihrab having been descended from Zoolhak, who conquered Persia B. C. 695, Meenpochuhar opposed the Union of Zal and Roodabuh. Mihrab also disapproved of their attachment, and, as Waring states, broke out into a paroxysm of rage, and was with difficulty restrained from destroying his unfortunate daughter.”

મીં રાખરટસનનાં ઉપલા અંગરેજ સખુનોનો સાર એમછે કે,—
“કાબુનના પાદશાહ મેહરાબની બેટી તે “રોદાખે” હતી, અને તેની માએ તે કાબુનની રાણીનું નામ “સીનદુખત” હતું, એ “સીનદુખત” તે ચીન દેશ તરફનાં કેઈ રાજા અથવા સરદારની બેટી હોવી જોઈએ. રાખબ કે જેમ સર ઉલીઅમ જોનસ નામના ગરંથકારે ચીન દેશ વીથેની વારતાની ચોપડીનાં સાતમાં બાગમાં જણાવીજીછે તેમ એ દેશને જેમ “ચીન” તેમજ “સીન”ના નામથી આગલા લેખોમાં જણાવેલુંછે. પણ મેહરાબ પાદશાહ પોતે પેલા અસલી “જેહાક” પાદશાહની ખુનીઆદનો હતો, કે જેણે ધરાંનનો મુલક “જીજસ કરાઇસક” ના જનમની આસરે (૬૫) —

જાણુવા જોગ રીતનો ફેરફાર થઈ ગીઓ. દાંનાવ લોટો ખોલલી રીતથી એવી નસીહત કહી ગોઆછે કે, ટોઈબી મા-બાપે હરગીજ થઈને, ટોઈબી બેગાનાં મરદની તારોફ પોતાની નોજીવાન વચ્ચેની દીકરીઓ આગલ કરવી નહીં સખ્ય કે તેમ કીધાથી તે જીવાંન આરતોનાં દીલ ઉપર અ-જાએય જેવો અસર થાએછે. એશકના બાબમાં આરત જાતનાં દીલમાં ગોઆ સેતાંનનોજ વગ હોએછે, અને તેથી કાંને સાંભલેલી વાતોથી બી બાજે વખત તેને દીલ ભુંડો લખ લાગેછે. શેદાબેહની ખીદમતમાં પાંચ દાશીઓ હતી, તેઓની આગલ શેદાબેહ પોતાની છુપી વાતનો ખોલાસો કીધો અને ખોલી કે—

થઈ છેજ હું આરાક જેમ રેલતો દરીઆવ,
પોંહવેચ તેનાં મોજનો આરાક તક ઉઠાવ.
બરાઈજીય જાલની મેહરથી માહરું જીગર,
ટુટેચ મંન એજ વીચારથી ખાખની અંદર.
જીવ માહરો જઈ છુપેચ તેમાંજ હરદમ,
ચેહરો તેનો જોવા દીન-રાત ખાંજીય હું ગમ.
શું કરશે તમે એ દુખનો એલાજ?
શું ચાહવાચ તમે-ને શું કહો છઓ વાત?
કરવો જોઈએચ એવો કોઈ પકો ચારો,
કે પાંચે માહરો જીવડો રંજથી છુટકારો.

એ વાત સાંભલી દાશીઓ બહુ અજબ થઈ અને તેનો તેવો વી-ચાર તેઓએ નાપસંદ કીધો. પછે એમ ખોલીઓ કે એ દુનીઆની

— વરસની આગમચ, હઝાને આસરે ગીઆં ૨૫૦૦) વરશેની વાતપર જીહીતી લીધો હતો. એવી જુનીઆદનો તે મેહરાખ પાદશાહ હોવાથી તેની દીકરી શેદાબેહની સાથે જાલેજરનાં લગન નહીં કરવાને “મીનો-ચેહર” પાદસાહે મજબુત વાંધો લીધો હતો, અને પોતાની નાપસંદગી બ-તાવી હતી. મેહરાખ પાદશાહેની પોતાની દીકરીનાં આરાક થવાની વાત તરફ મોટો ક્રોધ બતાવેઓ હતો, અને “ઉવારોંગ” નામનાં એક ખીજા હઝારોખીઅન ગરંથકારના મત મુજબતો તેણે યુસામાં આવીને શેદાબેહને જાણે કરવાનોખી આરાદો કીધો હતો.

ખાનુઓનાં સર ઉપર સરકુરાણ ભોગવનારી નાર, હૃદનાં દેશથી તે ચીતનાં દેશ તલક તાહરી તારીફની વાતો ફેલાઈ ચુકીછે. આએ જગતની ખુબ-સુરતોનાં દરમેઆનમાં તું એક ખરા ચાંદ તરીકે ગણાએછે, અને એ જગતના બાગમાં કોઈ સરવતું જાહડ નથી કે તાહરાં કદની બરોબરી કરી શકે, તથા આએ આકાશ ઉપર કોઈ એવો સેતારો નથી, કે તાહરાં રૂપ-શારનાં જાહલકારને પોંહચી શકે, પણ તું એકાએક હાલ બેશરમ અને બેવકુફ બની ગએલી દીશેછે. તાહરાં વાહલાં મા-બાપની ધાસતી કે કદરબી તું ધરાવતી નથી. જે શખસને તેનાં ખુદ જણીતા બાપે એક વેરાંન પાહડ ઉપર અકારો કરીને ફૂંકી દીધો હતો, તે શખસ સાથે તું તાહરી મોહબતનો ગાંઠ બાંધવા અને તેને બગલમાં લેવા ચાહેછે તે બીનાં મોટા ધોકાર ઉપજાવનારીછે. એ શખસનાં ભુંડા દેખાવનો વાત આખી દુનીઆમાં પરસીધ થઈ ચુકીછે, અને તેનું પાલણુ એક નીચ ખવાસના પખશીથી થાએલુંછે.

નથી જાણ્યો કોઈ માએ આજ દીન તલક,
બુધા રૂપનાં દેખાવનો એહવો બાલક.
અગર પાંમે કોઈ જે એ રીતનો જનમ,
તો જે બુનીઆદ ફેલવાએ તે હાં એકેદમ.
હીંગરા જેવા શુરખીદાર જેનાં જે ગાલ,
છે દુધીઆ સપેદ રંગી જેનાં કુલ બાલ.
તેવા નરને તું જે ચાહતી હોએ અગર,
તો અચરત થયે જગની કુલ નારી ને નર.
આહવાં તાહરાં રૂપ અને કદ અને બાલ,
થી આવશે આવંદ તાહરો ખોરશીદ મીરાલ.

એવા સખુન સાંભલીને શેદાબેહનાં દીલમાં ગરમ આતશની મી-સાલતી અગની ઉઠી, અને દારીઓને એમ કહીજી કે,— એ નાદાન અને કાચી સમજની આરતો, એ મુજબનાં સખુનો બેલવા તમોને ધટારત નથી. જેઆરે મહરૂ દીલ શુકર શેતારાનાં હાત ઉપર લુટાઈજીછે, તે-આરે મોહતાબ સાથે દીલ બાંધવાને તમો મહને સોંચનાં કરોછેઓ તે

(૨૬૫)

કેમ બની સકે? જે પરાંણીઓનો ખોરાક શુકી ખાક હોય્છે તેઓ ખીલતાં ગુલ તરફ પસંદગીની નજરથી જોઈ શકતાં નથી, જો કે તે ગુલ પેલી ખાક કરતાંને સદ હજાર મરતબે બેહતર હોય્છે તોયી.

“હોય્છે જેનાં જીગરનો સરકોજ ઓલાજ,
મધ પાચેઆથી દુખ તેનું થાયે જીઆદ.
નથી માંગતી રાબે,—કે નહી રાહે સીન,
નથી માંગતી શેહનશાહે ઈરાંન જમીન.
સામનો પુત જાલજ છે માહરે સાથી,
સંહીનાં જેવીછે જેની આંદુંધ ને છાતી.
અગર કેહો તે બુથો,—અગર કેહો જવાંન,
પણ તેજ છે ખુદ માહરે આ બદન ને જાંન.
તે ખીન બીજું નથી કંઈખી માહરે મન,
તે ખીન ઈઆદ નો કરે કોઈ ખીજો સજન.
વગર જોવે દીલ ગીઝછે તેનીજ ઉપર,
વાત તેની સાંભલીનેજ થઈયે હું મીતર,
આરાક છેઝી હું તેપર,—નહોં કે રૂપને ખાલ,
છે તેનાંજ હુતર પર મુજ જીવડાનો બેઆલ.”

એ મુજબનો દુખ ભરેલો જવાબ સાંભલીને તે બાંદીઓ રોદાયે-
હતાં જીગરની ખરેખરી હાલત પાંખી ગઈઓ, અને તેનાં દુખ સાથે
પોતાનાં દીલ તે બાંદીઓએ એક મલતાં કીધાં. એ પછે એક આવાજે
તેઓએ કબુલ કીધું કે તેની મતલબ મુજબનું કામ બજાવી આપવા પા-
છલ તેઓ પોતાનાં જાંતો વઠીકે જોખમમાં નાંખવાને ચુકશે નહી.

હમો જેવાં લાખ જણુછે તુંજ પર ફીદા,
અકલ રેહજો તાહરાં જીગર સંગ રવા.
કાલી તાહરી આંખ રેહજો રામથી પુર,
રહેજો તાહરાં મુખ ઉપર મરવતનું નુર.
દોડી—ધાંખી કામ તાહરે લાવીશું બર,
ઉડશું પંખી પેરે ખુદ એજ સીજ આતર.

(૨૬૬)

પોહંચાડીશું જાલ ને તું માહતાપ્પની પાસ,
મેલવશું હર પાંહાંને તેને તાહરી સાથ.

એવા સખુનો તે દાશીઓને મોહડેથી સાંભલીને રોદામેહે પોતાનાં
હોટો હસતા કોધા, અને બોલી કે જો એ મુસકેલોનું આસન થશે, તો
હમારા સંબંધથી એવો ફલવંત રોપો ખીલતો થશે કે દીન ઉગે તેની ડાલી
ઉપર ઘણાં કીમતી ફૂલો ઉગી નીકલશે, અને તેની કીરતી અને આ-
બાદીની અસર ચો તરફ ફેલાશે.

રોદામેહની દાશીઓએ હીલા મકરથી જાલેજરની મેલા-
કાત લીધી, અને ખરા લેદની વાતથી તેહને
વાકેફ કોધો, અને તેની પાસેથી ધનામ
તથા હદીઆ તરીકેની કેટલીએક
ચીજો લઈને તેઓ પાછી રોદામેહ
આગલ ગઈઓ તે વીસે.

તે દાશીઓ તરતજ સાંહાંથી ઉઠીઓ અને કીમતી રેસમી કપડાંને
અને બીજી ચીજોને સંગ્રહ કરીને ખોરમ બાહરની મીશાલે કાપ્પુલ રોહર
આગલની નદીને કીનારે જઈ ઉભીઓ. એજ નદીને કીનારે જાલેજરખી
પોતાનાં માણુશો અને પોતાનાં અસખાપ્પની સાથે પડેલો હતો. ખીલતા
અમનની મીસાલના એહરાવારી પેલી દાશીઓ ફરતી ફરતી જાલેજરની
રેહવાની જગા તરફ આવીને બાગમાંથી ફૂલો તોડવા અને આપ અપસમાં
વાત ચીતો કરવા લાગી. જાલેજરની નજર તે બેગાંની આરતોની ઉપર
પડતાંજ, તેણે પુછીજ કે આએ બાગની અંદર એ મુજબની વગર દેહ-
સતથી જે અસતરીઓ પસાર કરેછે, અને શુગંદી ફૂલો તોડીને બગલમાં
મારેછે તે કોણુછે? એનાં જવાબમાં તેને એવા સખુનો કેહવામાં આવેઆ
કે કાપ્પુલના પાદશાહની બેઠીની તેઓ ખાસ દાશીઓછે, અને તેઓ પાસે

પોતાની વાઘને કંઈ ખાસ અને ખાંતગી પેગામથી છે, એ સાંભલતાં જ નલેજરનું છગર ગરમી ઉપર આવીજી, અને તેનાં મનમાં બેચેની અને બેકારીએ ઘર કીધું. તરતજ નદી વટાવીને તે પેલે પાર ગીચો, અને જલકુકરોઓનાં શેકાર કરીને ઘણાએક પંખીઓને બેજાન કીધાં. તે મા-રેઆં ગચોલાં પખશીઓને દુરની જગાપરથી એકઠાં કરી લાવવા કીજે તેણે પોતાનાં એક ચાકરને મોકલેઓ. એ ચાકર ફરતાં ફરતાં પેલી દા-શીઓ જે જગાપર હતીઓ તે જગાપર જઈ લાગો. તેજ વખતે એક દાશીએ તેને પુછીજી કે એ શખસ તું કોણ છે? અને અતરે શું કારણશર આવેઓ છે? પેલો સહીની મીસાલનાં કવિતવાલો જવાંન મરદ તાંહાં ઉભેલોછે, તેથી કોણ છે? પેલા ચાકરે ઉતર આપેઓ કે એ કાચુલી અ-સનરીઓ તે મરદ બાબે તમોએ કંઈથી પુછપરછ કરવી નહીં જોઈએ. એ પેહલવાંન તો પેલાં “નીમરૂજ” શેહરનો હાકમછે, અને પેલા સામ પેહલવાંનનો બેઠો થાએછે. એનાં જોવો આએ દુનીઆમાં કોઈ બીજો મરદ નથી, અને એની વખાંણ તમામ શેહરોમાં ફેલાઈ રહીછે. એવું સાંભલીને તે દાશીઓ હસવા લાગીઓ, અને તેની મશકેરી કરીને તેને એમ કહી સંભલાવીજી કે, તું કેહેછે કે તાહરા શેઠ જલેજરનો કોઈ જોરીઓ નથી. પણ હમારા પાદશાહ મેહરાબનાં મેહલમાં એક બાંનુ એવીતો ક-થુલ સુરતછે કે તાહરો શેઠ તેની આગલ કુચ બીસાદનો નહીં ગણાએ.

તે છે તાહરા શાહ કરતાં અતીસ સરસ,

મેહરો તેનો છે ગોઆ ચંદરજ બસ.

સરવ જેવું કદ તેનું છે પુર બુલંદ,*

સપેદીમાંજે જેમ હાથીદાંતનો રંગ.

મુંકીજીય તેનાં સરપર ખુદ ઈચ્છાજાંએ તાજ,

બનીઉછે તે સુગંધી કસતુરનુંજ ખાસ.†

* “ડરાઈદન” નામના અંગરેજ કવીએ લખ્યું છે કે.—

“Erect as alders and of equal height.”

† “લેદી મોનટેગ” નામની એક કાબેલ ઈચ્છિશીખીઅન બાનુ ધરાન દેશની આરતોનાં માથાના બાલ વીથેની તારીફમાં લખે છે કે.—

“I never saw in my life so many fine heads of hair. In one lady's I have counted one hundred and ten of the tresses, all natural.”

(૨૬૮)

નરગેસ રંગી આંખ બે કુલ અંદેશાદાર,
ભવાં તેનાં બે છે પુરાં મેહરાબદાર.
છે તે મેહરાબ હેઠલ એક યામલી દીલકરા,
દીસેચ તે જમ રૂપાની કલમજ બસ.†
મોહિતું તેનું મુક્લેસના દીલ પેરે તંગ,
જુલ ફે તેનાં જમ પગની જંજીરનાં બંદ.
બે થાન તેની છાતીપર પુર જહુઈદાર,
અહર તેનાં જોનારને ખાખની ખુમાર.§
બે ગાલ તેનાં રંગે જમ ગુલે લાલા,
કસતુર પેરે ખાલ તેનાં સરનાં કાલા.

† “યામલી” એટલે અતરે નાખ વીથે એસારે કીચેલો સમજવો,
હિઆને જમ બે આરકાં અથવા મેહરાબ વચે એક યામલો મુકેઆમાં
આવેછે તેમજ આંખના બે વાંકદાર ભવાંની વચે જે નાખછે તે ગોઆ
એક યામલી છે અને તે દુરથી ગોઆ એક રૂપેરી કલમના આકારની
લાગેછે. મી. ચાર્દીન (Chardin) નામના ગરંથકારે લખુંછે કે.—

“Black hair is most in esteem with the Persians as well the hair
of the head as the eyebrows: the thickest and largest eyebrows are
accounted the finest, especially when they are so large that they touch
each other.”

§ હિઆને તે થાન એહવાં તો આખદાર અને દીલકસ હતાં કે જ-
હુઈની પછે તેને જોનારાઓનાં મનની ઉપર અસર થતી હતી અને તેઓ
મસત અને મેહરાબ બની જતા હતા. “હુલી” (Hoole) નામના એક
હિઆરોપીઅતનાં લખાણમાં તથા “સાલેમન” ના ગીતમાં આરતના થાન
અથવા આંચર વીથે જે સખુનો વાપરેઆમાં આવેઆછે તે નીચે મુ-
જબના છે.—

“Firm as the budding fruit, with gentle swell,
Each lovely breast alternate rose and fell.”

“Thy two breasts are like two young roses
That are twins, which feed among the lilies.”

નહીં પામતો નક્કસ તેનો હોટ આગલ રાહ,
 નથી ગોઆ તે જેવો જગમાં કોઈ માહ,
 કાબુલથી ચાલી આએઆંચ હમે હાં આજ,
 જલેજરનેજ મલવાનું છે કામ ને કાજ.
 દીસેછે હમેને એહવુંજ સજવાર,
 કે રાદામેનો થાએ ખુદ જલેજર બરથાર.
 સુરખ રંગના એ હોટ તે નારના તમામ,
 નો આરાના થાએ તાહરે શેઠ જલજર ખીન સાંમ.

એવા સખુનો પેલી દાશીને માંહરેથી સાંભલીને જલેજરનાં ચાકરે
 એવો જવાબ દીધો કે એ રંગીલી આરત, તાહરા કાબુલનાં જહલકતા
 ચાંદાની સાથે, જે જલેજર જેવો દીપકતો આકૃતાબ જોડાએ તો ઘાઁજ
 બેહતર થાએ એમ હું કબુલ કરું છેઉ. એટલુંજ ખોલી હસતો હસતો
 તે જલેજરની તરફ ચાલેઓ. જલેજરે તે વીશેનો તરતજ તેને સવાલ
 પુછેઓ. તે ચાકરે સઘલી ખીનાં ખોલાસાવાર તેને કહી, અને જલેજર
 તે સાંભલીને અતીધણો હરખમાં આવેઓ. તે ચાકરને જલદીથી તેણે
 પેલી દાશીઓ આગલ મોકલેઓ અને કેહવાડીજ કે આએ બાગનાં મકા-
 નમાં આવી લગરીક વીશામે લેવો. અને આએ બાગ મઘેનાં ફુલફૂલોની
 સાથે, માહરી તરફનો કેટલોએક કીમતી હુધીઓ તથા માહરો એક ખાસ
 પેગામખો લીધા વગર તમો પાછાં તમારી શેઠાણીની આગલ જસો રખે.
 એટલું કહીને પોતાનાં ખજાનાંમાંથી કેટલાંએક મુલદાર ગોહરો તેમજ
 ભારી કીમતના વસતરો તઈઆર કીધાં, તથા ખુદ પોતાના કાનમાંથી
 એક અમુલીઅ લુલક બાહર કાહડીજ* એ ઉપરાંત એ નામીચી વીટીઓ

* પારશીઓના ઈરાની વડવાઓ આગલા જમાનામાં, પોતાના કા-
 નમાં, તથા ગલામાં, તથા હાતોમાં કીમતી ગોહરો અને જર જહરવેરની
 ચીજો સંગાર દાખલ પેહરતા હતા તે વાત ખરીછે. જુદી જુદી જગાઓ
 ઉપર જે જે નકશો તથા ચીતારો અને કોતર કામો ઈરાનના મુલકમાં
 આજ તલક કાએમછે, તે ચીતારો ઉપરની એ સંગારની નીશાનીઓ
 દીઠામાં આવેછે. આગલા જમાનામાં મરદ લોકોમાંની ધરેલું પેહરવાનો -

જે ધરિનના પાદશાહ મીનાએહેરે તેને બખ્શોશ કીધી હતી તે વીટીઓબી પેલા આકરને આપીને પેલી દાશીની આગલ મોકલેઓ અને તેઓને કેહવાડીજ કે એ સઘળું ગુપ્ત રીતે રોદાપેહની આગલ લઈ જાઓ, અને કોઈબી બીજા શખસની આગલ એ લેદ બાબેનો દમ નહી મારે. તે આકરે તેમ કીધું. પણ પેલી દાશીએ તે સઘળું લઈને એવો જવાબ આપેઓ કે એ વાત લાંબા વખત તલક છુપાઈ રહેવી મુશકેલ છે. દાનાવ લોકો કહી ગીઆછે કે, એક અથવા બે જણ વચેની વાતનો ભરમ કદાચ છુપાઈ સકે, પણ જેઆરે તે વાત તરીજનને કાને જાઓછે તેઆરે તેનાં ભરમનો અટકાવ થઈ શકવો મુશકેલ રેહછે. વલી એઆર જણા વચેનો જાણીતી વાત છુપી શખવાની તો આશાજ રેહતી નથી, અને અંતે તે સારી આલમના લોકોને કાને જાઓઆ વગર રેહતી નથી. રોવટે જલેજર પોતે તે દાશીઓ પાસે ગીઓ કે પેલી કાબુલી નાંજનીનની વાત પુછીને વાકેફ થાઓ. જલેજરને આવતાં જોઈને તે દાશીઓ તેનાં માનને ખાતર સાંમને એસતકેખાલ જઈને, તેની આગલ નમીને નમશકાર બજાવેઓ.

— રવાજ હતો એહવું જણાઓછે, સખબ કે જેમ રસતમે તેહમીનાં સાથે મોહબત કીધા બાદ પોતની બાજુપરથી એક મોહરો અથવા બાજુબંદનું જહવાહેર કાઢાડી આપીજી હવું, અને તેની નીરાની દાખલ છોકરી અથવા છોકરાને પેહરાવા કહીજી હવું, તેજ મીસાલે “કરીસટીઅન” લોકની “જેનીસીસ”ની પોથીમાં આવેલા લેખમાં જણાવેછે કે.—

“Still it is remarkable, that when, after his seducing her, Judah left Tamar, he deposited with her as a pledge, both his “signet and his bracelet.”

“સર ઉલીઅમ અઓસલી” એ ધરાની આરતોનાં લેખાસ અને ધરેણાની વીગત જણાવતાં લખુંછે કે.—

“The lady’s dress, except her inner-garment is wholly composed of shawls; in her hair is an ornament of emeralde pearls, and rubies; the same jewels constitute those Bajoobands, which encompass her arms.”

રોદાખેહની દાશીઓએ જાલેજરને સઘલી કેફી-
 અતથી વાકેફ કીધો, તે ખાદ દાશીઓ રોદાખે
 પાસે ગઈઓ અને જાલેજરની અતીથણી
 તારીફ કીધી તે વીશે તથા જાલેજરને
 રોદાખેહના મેહલમાં દાખલ કીધો તે
 તથા તાહાં તે ખેડુ જાણુ વથે
 ધણાજ દીલકશ અને મોહ્યત
 ભરેલા સખુનોમાં વાતો
 થઈ તે વીશે.

રોદાખેહની ચાલચલણ તથા ખુબસુરતી અને ખીજી સીફતો વીશે જા-
 લેજરે પેલી દાશીઓને તરેહવાર રોતના સવાલો પુછેઆ અને સઘલી અ-
 ગતની હકીકતોથી વાકેફ થવાને ચાહીજી. વલી તેઓને જાલેજરે ખોલલી
 રીતે ચેતવણી આપી કે સાચે સાચું ખોલવાથી તેઓને મોટું ઇનામ મલશે,
 પણ જુદી વાતોના ફેજમાં તેઓને ગરદન મારવામાં આવશે. અથવા
 હાથીનાં પગ તળે રગડીને મારી નાખેઆમાં આવશે. એ દાશીઓ
 મધેથી નાંધલી ઉમરની પણ અપરાધ એક દાશીએ હીમતથી એવો
 જવાબ આપેઆ કે.—

હતી તેમમાં નાંધલી ઉમરની એક નાર,
 જાલની સાથ ખોલવા તે થઈ હુશીઆર.
 કહીઉ તેણે એમ કે જગની માએઓ નેક,
 ન જાણે એવી રીતની પુતરી હરગેજ.
 રૂપેરી બદનનીજ છે ખુરા પુતલી એક,
 ચાંદા રૂપની—કરેચ જે લશકર આજેજ.
 તાહારાજ જેવીછે તે ખાંતુ પુર ફલીર,
 તાહારાજ જેવી જીચી—ને કઉવતે શીર.
 છે સરથી પગ તક જેમ ચમપેલીનુ કુલ,
 રંગ ને ખુરાખુધીજ બરપુરછે તે કુલ.

(૨૭૨)

દીપેચ તેનુ મુખ-સીધાં બદન ઉપર,
જેમ તેજ તારા એક સરવે “ધંચમન” ઉપર.
સુગંદી સીદા ખાલની કમંદ બે ખાસ,
લટકેચ તેનાં ગુલરંગી બે ગાલો પાસ.
ખુરા ખુદદાર કસતુર ને કીમતી અંમખર—
થી મઠી લીધુંચ ગોઆ તે ખાંનુ સર.

એવી રીતની તારીફથી જલેજરનુ દીલ પુર ગરમીદાર થઈઉ, અને તેથી મીઠાસ અને નરમાશથી તે પેલી દાશીને સમજવા લાગો કે કોઈ તદખીરથી માહરો અને રોદાબેહનો મેલાપ થાએ તેમ કર. માહરા હાઈ-આમાં તેનોજ દીદાર જોવાનો આરજુ થઈછે. પેલી દાશીએ કહીજા કે ઠીકછે, હરએક રીતના હીલા મકરથી તાહરી વખાણુ ગાઈને, જેમ બને તેમ રોતાખીથી તેનો મેલાપ તાહરી સાથે થાએ તેમ કરીશ. કસતુરી ખુરા-ખુઈનુ તેનુ સર તાહરી બગલમાં આવે, તથા કીરમજી રંગના તેનાં દીલ-કશ હોટો તાહરા હોટોની સાથે મલે તેવા એલાજ કરવાને હું ભુલીશ નહી. વાસતે તરતજ તું માહરી સાથે એક લાંબી કમંદ અથવા રશી લઈને તે ખાંનુના મેહલની આગલ આવ, કે અંધારી રાતને સમે તે ખાંનુના મકાનની સાથે લટકાવીને તેના માર ઉપર ચહડી જવાને બની શકે. એવી ગોઠવણુ કરીને તેઓ શઘલાં મેહલની તરફ ગીઆં, અને પેલી દાશીએએ સઘલી બીનાથી રોદાબેહને વાકેફ કરીને, જલેજરને માર ઉપર ઘસડી લેવાની તદખીર કીધી. રોદાબેહ પોતે તે મેહલની અગાશી ઉપર આવી ઉભી.—

કાખુલનાં મેહલની અગાશી ને ચાલ—
પર પુનમનાં રોરાન ચાંદની મીરાલ,
આવી ઉભી ખાંનુ જેમ સરવનુ જહાર,
માશુકનેજ જોવાની થઈ ધનતેજર.
દોઢા જેઆર દુરથીજ તે “જલ” નામદાર,
હરખથી ઉભાઈ તે નખરાં બરી નાર—
હોટો હીલવી કાહડોએ એમ નરમ અવાજ,
બલે આએઆ તું એ નર બલે તું આજ.

(૨૭૩)

રેહજે તું પર તે જગનાં કીરતારની મેહર,—
આર્ધજી તાહરા જેવું ફરજંદ જેને ધેર—
તે પરખી રેહજે રખનાંજ આશીરવાદ,
વલી માહરી દાશીખી રેહજે આપાદ.
કે કહીલિતું જે રીતનુ તું વીથે ખેઆંન,
તેવાજ સરથી પગ તક છે તું ખે ગુમાંન.
હાલ પાંમીછે તુંથી આજની કાલી રાત,
દીપક ને જહમક બરેઆ રંગીન ચમકાટ.
તું રંજ ખેચી દુરથી આઆ પાંઉપેઆદા,
હુખેઆ હથે તેથી તુજ પાદરાહી પગા.

એવો આવાજ જેઆરે માર ઉપરથી જલેજરે સાંભલેઆ તેઆરે
જિઆંણુ તરફ જેતાંજ શુરીઅનાં રૂપવાલી એક દીલનવાજ નાર તેનાં
દીક્ષમાં આવી, કે જેથી તે મેહલની અગાશી તેમજ આસપાસની જગા
ગોઆ જહલેદાર બની રહી હતી. પછે હોઠે ખોલીને તે એમ ખોલેઆ
કે, એ ચંદરનાં મુખડવાલી પાકજદ નાર, આએ ફરતા આકાશનો
આશીરવાદ તું ઉપર આણુ રેહજે. દીશનાં રંજ ખેચી, તથા રાતનાં
ઉજાગરા કરીને, તાહરંજ સવરૂપ જેવાને હું માહરી ચશમો જિગાડી રાખતો
હતો, અને તુને મલવાને ખાતરજ તે ખોદાતાલા પાશે દુઆ માંગીને
પોકારેઆ કરતો હતો. આજે આએ ધરીએ તાહરો દીદાર જેઠને મહને
અતીધણુ શંતોશ ઉપજેઆછે, તોખી જેઆરે તું મેહલની અગાશી ઉ-
પરથી જિએ ઉભીછે, અને હું નીચે ધકેલા ખાંઉ છેઉ તેમાં વલીજી શું.
વાસતે કંઈ ઉપાએ કર, અને મહનેખી માર ઉપર લે. એવા સખુનો
જલેજરને મોહડેથી સાંભલતાં વારજ, તે ખાંનુએ પોતાનાં સર ઉપરનાં ખાલ
અને ચોટલો ખોલસો કીધો, અને વાંકી વડીને છેક જલેજર ઉભેલો
હતો તાંહાં તકકે નીચે લંખાવેઆ.

પેચની અંદર પેચો—ને વલ ઉપર વલ,
અજદા પેરે મરોડથી વાંકદાર અસલ;
અંખરી સુગંદનાં તાર ઉપર તાર—
નાંખેઆ લટકતા તે અગાસી ખાહાર.

જઠ પોહંતા ઉપરથી નીચે તક છેક,
 પછે મારેઆ પોકાર શેદાખેહે એક.
 કે એ જંગી પેહલવાંતને યુતનાં જવાંત,
 શેતાખીથી તંગ આંધ તું તાહરી મેઆંત.
 તું સહીં જેવી બાજુ તાહરી જોલલી કર,
 તેજ તાહરી ચુંગાલમાં આએ બાલો ધર.
 કે તુને ધરવા ખાતરજ છે માહારા બાલ,
 તાહરજ વાસતે ઉધારી કીધોઅ સંબાલ.
 લંબાવેઆએ મેં એ જુલફનાં તારને,*
 કે દસતગીર થાએ તું જેવા નેક ઇઆરને.

એ મુજબનાં લાંબા તથા વલદાર અને ખુશખુઈ ભરેલા બાલ જો-
 ઇને જલેજર અતીધણે અજબ થાએઆ, અને તરતજ તે ઉપર પોતાને
 પંજે નાંખીને પોતાની આંખો સાથે દાબવા મંડી ગીઆ, તથા અતીધણા
 પેઆરથી તે ઉપર ખોસા અને ચુંમા લીધા, અને પછે તેણે એવો જવાબ
 આપેઆ કે એ મુજબની ચાલ હું માહરી તરફથી ચલાવામાં કંઈખી શો-
 આણપત કે કંઈખી ખરી મોહબત જેવું બતાવી સકું નહી. જોદાતાલા
 મહને એવો દીત નો દેખાડતો કે જેઆરે માહરે હાતથી તાહરાં જેવાં
 પાકીજે સરનાં આએ અમુઘીઅ બાલો મધેનાં એક બાલનેખી ઈજ
 થાએ. એટલું બોલી પોતાના હાત મધેની કમંદ જાંહાં શેદાખે ઉભેલી

* ઇઆને શેદાખે પોતાના સરના બાલ અગાસીપરથી નીચે ના-
 એઆ અને તે એટલા લાંબા હતા કે છેક નીચે જાંહાં જલ ઉભેલા હતો
 તાંહાંસુધી પોહંતા, અને પછી જલને કહીજ કે, એ બાલ ઉધારીને
 એટલા બધા લાંબા તેનેજ ખાતર કીધા હતા, વાસતે એક દોર-
 ડાંની મીસાલ તે બાલો પકડીને તેણે ઉપર ચહડી આવવું. એ રીતની
 ખરી મોહબત અને પેઆરના સખુને સાંભળી જલે તરત તે બાલોને
 આંખસે લગાડેઆ અને તે ઉપર ચુંમીઆ લીધી, અને પછે પોતાની
 કમંદનું દોરડું નાખીને ઉપર ચહડી ગીઆ હતો. આના લોકોમા પોતાના
 સરના બાલ અને ચોટલા ઘણા લાંબા રાખવાની ચાલ આજ સુધીએ.
 તેઓ બાજે વખત કોઈ ખીજી ચીજખી સાથે વીટાલેએ અને લાંબા કરેએ.

હતી તે તરફ જાયે ફૂંકી. એ કમંદનો ફાંસો એક કંગોરાની અંદર દાખલ થતાંજ ટીંગાઈને તે ઉપર ચઢી ગીઓ. મેહલનાં આરડની અંદર દાખલ થતાંજ તમામ દાશીઓએ અદબ્ય અદાથી તે ઉપર દુઆ આક્રીન કોધી. રોદાખેહે તરતજ જાલેજરનો હાત પકડી પોતાનાં જીગર સાથે લગાડેઓ, અને પછે તે માર ઉપરથી નીચે ઉતરી હેઠલા ભાગનાં એક હાલમાં પાદશાહી દબ્બા બરી મીજલશ કરી સઘલો વખત ખુશી ખોરમી અને ખાંતાંપોણામાં ગુજરેઓ. એ આશક માથુકનાં જોડાંએ નીરમલ શરાબથી પોતાનાં હૃદયમાં ચકચુર કીધાં, અને અરશપરસ અતર તથા ગોલાબ છાંટીને એકાંત જગોએ જઈને મોહબતની વાતોમાં મશગુલ થએઓ.

છાંટેમાં એકએક પર અતર ખુશખોદાર,
બગલગીરી કાધી ખેલે મોહબતદાર.
મગર સહીએ પોતાનો ઘેલકરા શેકાર,
જમીન ઉપર રગડી નહી કાધી ખુનખાર.
કહીજે જાલે ઘેલથી રોદાખેહેને આમ,
એ શુગંદી-રંગીલી માથુક નેકનામ.
સાંબલશે મીનાચેહર જે આએ દાસતાંન,
તો નાં પસંદ કરશેજ તે ખુદ ખીગુમાંન.
વલી સામખી મારશે એ બાબે બરાડ,
ખીજવાઈ લાવશે મુજ ઉપર ગુસાની ધાડ.
પણ જાંહાં તક છે આએ માહરે જાંન અને તાંન,
તાંહાં તલક નહી માંનશ કોઈનો મુખાંન.
કબુલ કરેંય તુનેજ તે દાદાર હજુર,
કે તુજ સાથનાં વચનથી નહી યારા હું દુર.
એકાંત ખેશી કરસ રખીનીજ સેતાએરા,
રખીનીજ પાસે માંગરા હું માહરી ખાહેરા.
કે સામ અને રાહતાં જીગરમાંથી કુલ—
લડાઈ ને જુદાઈનુ ધોઈ નાંખે મુલ.
સાંબલશે તે સાહેબ જે માહરી અરજ,
તો જાહેર રીતે કરરા હું તુને આરજ.

(૨૭૬)

એવા સખદે સાંભળીને રોદાએહ ઉતર આપેઓ કે એ નામવર પેહવાંત “જલ,” દીન અને દુનીઆનાં તે પાકપરવરદેગારનાં સોગન ખાઈને હું ખુદ તેનીજ હજુરમાં એવું કપ્પુલ કરુંછેછ કે, તાહરા સોવાએ કોઈખી બીજા શખસને હું માહરા જનમનાં સાથી તરીકે કપ્પુલ મનજુર રાખીશ નહીં.

આદાજહે આ માહરી જબાનપર ગવાહ,
કે આ જગનાં પેહલવાન જલેજર સીવા,
નહી યાશે મુજ જીવનો બીજો કોઈ રાહ,
તુંજ છે માહરે-તખત-ખખત-ને કાલાહ.

એ પછે તે બેઉની પરોત એક બીજાપર અતીશે વધી, અને એક બીજાનો મેલાપ અચ્ચુચ રીતે થાએથી તેઓનાં દીલ ઘણા હરખ પામેઆ હતાં. એવી રીતના એખલાસ અને મોહખતના મીઠાસવાલી રાત ગુજરી જઈ, બામદાદનો વખત થએઓ અને દરબારની કચેરીમાં નગારાંના આવાજો ઉઠેઆ, તેઆરે એક બીજાથી પાછા જુદાં પડવાનો વખત આવેલો જોઈને તે બેજણાની છાતી ભરાઈ આવી, ને આંખમાંથી આંસુ વરસાવી, તથા આકાસની તરફ ઊંચું મોહડું કરીને બોલવા લાગાં કે, એ આકાશ! આ ફૂરતા મુરીઅને એટલો બધો જલદીથી તું અતરે મું કામ લાવેઓ? અને આએ હમારા એખલાસનાં મીઠાસ વચે જુદાઈનું જોહર શું કામ નાખીજી? એ પછે જલેજરે પોતાના હાત મધેની રસો નીચે નાખીને માર ઉપરથી પાછો નીચે ઉતરીને પોતાના મકાન તરફ ગુપચુપ રીતે ચાલેઓ ગીઓ.

(૨૭૭)

રોદાખેહ સાથે પરણુવા સાડ જાલેજરે પોતાનાં વજરો
અને શાથીઓનું મત પુછીઉ તે વીશે, તથા ધન-
સાન જાતે આએ કુનીઆમાં આએડી
જડેજ કરવી જોઈએ તે વીશે.

સઘલા દાનાવો અને વજરોની એક સભા જાલેજરે ભેગી કીધી.
તેઓની હજુર હરખ અને ખુશાલી ભરેલી રીતે જાલેજરે વાત કાઢડી.
પરથમમાં તે પરવરદેગારનું નામ જાપ્યાન ઉપર ઈઆદ કીધું.

પહે બોલેઆ એમ કે તે દાદાર પાક,
થી રેહને આપરા દીલમાં ઉમેદ ને બાક.
જીમેદનીજ બખ્શેશ ને ગુનાહનાં ડર,
ના હોકમપર રાખીવીજ ઘટેછે નજર.
વખાણુ તેનીજ કરીએ હાં-જેમ અને તેમ,
દીનરાત હિમા રહીને તેથીજ આહીએ રેહમ.
આએ ફરતા શુરીઅ-અને આએ આંદા,
નો બનાવનાર છે તેજ તે કાદર ખોદા.
દેખાડેછે જીવને તેજ નેકીની રાહ—
દીલકશ આએ જગને છે તેથીજ પનાહ.
છે બેઉ જગની દાદ ને ઈનસાફનો ધણી,
તેથીજ છે બાહાર, ને તીર ને પત જહરી.*
તેજ રાખેછે જાહડ ઉપર ફલ, ફલ ને પાન,
રંગ અને વાસથી તેજ રાખેઅ જવાંત.
કરેઅ તેમનેજ વલી તેજ બાળે વખત,
બ્રધાપાના રંગ-રૂપમાં ખીલકુલ જરદ.

* “તીર” એ એક મહીનનું નામ છે, ઈઆને એ મહીનામાં આવતી રતુ, તથા શેઆલાની અને ખીજ રતુઓના ફેરફારનો સંબંધી તે ખોદાનીજ કરામત છે.

(૨૭૮)

તેજ સાહેબના ફરમાન ને તેનાજ વીચાર,
ખીન નહી ફટકી રહે કોઈખી વસતુ બાહ્યર.
તેનાજ ખાસ ફરમાનની અસર વગર,
નહી હીલતો કીરીનો એક પગ જમીનપર.
પેદા કીધી જેઆરે તખતી ને કલમ,
લખી તમામ બનનારી ચીજો એકદમ.
આબાદ કીધી આ જોહાનને ખુદ જોરાંથી,
કે એખલાથી નહી થઈ રહે હાં વરધી.
એખલા નથી કોઈ હાં-સીવા તે દાદર,
નથી જોનો રાશીક,-કે જોરીઆ,-કે ધઆર.
જોરામાંથીજ કીધીય તેણે કુલ પેદાસ,
બરમનાં પરદામાંથી કાઢેઆય પરકારા.

એ મુજબ એ ભઈ જોતું ધીરજથી તપાસી જોશે તો, અને આએ નીચલો જગથી તે જોયા આકાશ તલકની શોધ કરશે તો, તમામ હસતીમાં તુને એજ પરમાણેનું નજર આવશે. આએ જમાનો અને આએ તમામ જમીન માણસ જાતથીજ આરાસતા થઈછે, અને માણસજ આએ હસતીનો ગોઆ ખરી મતા અને ખરી કીમત છે. જો તે પરવરદેગારે આએ જગતમાં જોરાં બંધ પેદાશ નહી કીધી હોતે તો, તમામ જાતની શક્તી અને શોભા ગુપત અથવા અંધારામાં રહેતે. વલી જોરાં વગર તે ખોદાતાલાની દીનના ફરમાનોની અસરખી જવાન શખસોના મન ઉપર ખરેખર રીતે કારગા થાએ નહી, ઈઆને જવાન મરદ આરતને વગર પરણવે રેહવા દીએ તો, ખોદાતાલાએ ફરમાવેલી નીતી જલવાઈ શકાએ નહી. વલી જે શખસોના ખાનદાન ખુજરગ અને નામીયાં હોએછે, તેઓના માન અને મરતબા, વગર પરણવે સચવાઈ શકતા નથી. આએ દુનીઆમાં જો કોઈ શખસ જેહાંપેહલવાનતો મરતબો અને આહદો ધરાવતો હોએ, અને તે જો આરત પરણે, ને તેને પેટે એક ફરજંદનો જન્મ થાએતો તેના જીવને બહુ ખુશાલી થાએછે. અને જ્યારે તેહેવા શખરાનું મરણ આવેછે તારે તેના દીલને સંતોશ રહેછે. ફરજંદની પેદા-

(૨૭૯)

શથી આ જગમાં નામ રહેછે, અને આ દુનીઆનું તાજ તખ્ત તથા
માલ મીલકત આપાદ અને આરાસતા રહેછે.

થાએય તેથી આરાસતા તાજ ને તખ્ત,
મુવાનું રૈહય નામ ને જીવનાં બખ્ત,
એ રીતેનીજ છે કૂલ માહારી દાસતાંન,
મહનેજ જોઈએય નરગેસ-ગુલ ને ખોસતાંન.
ગીર્જીય માહરં દીલ અને હેરા ને અકલ,
કહો તમે કેમ વાલસો એ દુખની કલ ?
મેહરાય શાહનો મેહલ છે માહરીજ મેહરથી પુર,
છે જમીન તેની જેમ ફરતાં ગર્ગનનુ નુર.
કબુલીય આએ દીલ મેહરાયનીજ પુતરી,
વરસાંજીય મેહરના આંસુ આંખથી હર ધરી.
છે “સીનદુખત”ની મેટીથી આએ દીલ આજેજ,
કહો કે સું પામશું “સાંમ”થી એહનો ફેજ ?

વલી મીનાએશાહબી એ વાત સાંભલીને મને નાદાનમાં ગણુશે.
આપણી દીન આઈનના કાયદા મુજબ શું ગરીબ કે શું મોટાઓએ બા-
યડીઓ કરવોજ જોઈએછે. એમાં કંઈબી શરમ કે કંઈબી અડચણ
નથી અને દાનાવ લોકો તથા દીનના પેશવાઓથી કંઈબી વાંધો લેવાય
તેવું નથી. વાસતે હું તમને પુછુછું કે એ વીશે તમારો વીચાર કેવોછે ?
જલેજરને મોહુરથી એવી વાત સાંભલીને મીજલસ મધેના સરદારો અને
દાનાવ લોકો અચરતી સાથે ચુપ રહેઆ અને કંઈબી જવાબ આપી
શકેઆ નહીં. સખબ કે તેઓ સારી પઠે જાણતા હતા કે મેહરાય પાદ-
શાહ પેલા જોહાક નામના પાદશાહની ઝોલાદનો છે તેથી જલેજરને
સંબંધ તેને પસંદ પડશે નહીં. જેમ કે મધ અને જોહરના મેલાપથી કં-
ઈબી સાડું પરીણામ નીપજે નહીં તેજ મીશાલે જલેજર એને રોદાબેના
સંબંધથી કંઈબી ગુણ થઈ શકનાર નથી, પણ ઝોર ખરાબી થશે. જલે-
જરને જોહારે તેના સરદારોથી કસો જવાબ મલેઓ નહીં તીઆરે ગુસામાં
આવીને બોલેઓ કે જો કંઈબી અડચણ થાએ તેવું તમે બોલશો તો
હું તમને ઠપકો આપીસ અથવા સજા કરીસ. પણ કામનો મારગ

મોકલો થાય એવી કોઈ સારી તદ્દખીર ખતાવસો તો હું તમોને અછી રીતે નવાજુસ અને જેમ ખરા મોટા લોકોથી ગરીબ અને તાબેદાર લોકોના હકમાં ભલું અને ફાયદા કારક કામ થાય તેવું કામ હું તમારા હકમાં કરીસ. એ મુજબના સખુનો જાલેજરને મોહડેથી સાંભલીને સઘલા મીજલસીઓએ જાલેજરનીજ મરજ મુજબનો જવાબ આપેઓ.

યએઆ તમામ દાંનાવ જવાબમાં એકમત,
જાલવી ખુદ જાલનીજ મોરદ ને મતલબ.
કે હમે લોકો છઠએ તાહરાજ બંદા ફૂલ,
અજાએબ આવાતથી આજેજ યએઆય પુર.
લાંબા ટુંકા અંદેશા કીધાય ખીસીઆર,
એ નારથી હુનર તાહરા નથી ઘટનાર.
મેહરાબ તો છે ખુજરગ ને પઈસે વીથેરા,—
પણ નથી પુરતાં માનને દરજજા લાએક.
જો કે છે તેના સરપર “આરખી” તાજ,
પણ નસજ તેની છે ખુદ તે જોહાકથી ખાસ.
જો નહીં યાએ મીનોએહર એથી બદગુમાન,
તો નથી તાહરાં ફૂંટખને કંઈ રીતનું જાઆંત.
ઘટેછે તુને કેં-લખે એક પતર—
ને આપે ખુદ “સાંમ”ને એ ચીજની ખખર.
હમો કરતાં છે તુજમાં વધુ વીચાર,
એ ચીજમાં જીવ તાહરો છે પુર ગીરફતાર.
“સાંમ”જ લખશે એક નામ “મીનોએહર”પર,
ને જોઈ લશે તેનાં ખુદ મતની અસર*

* એ મુજબ જે પતર જાલેજરે પોતાના ખાપ ઉપર લખી રાદાએ સાથે પરજીવાની રજા માંગી હતી તે ખીતાના ખેતો,—તથા સામના જવાબના ખેતો,—તથા જોહારે મીનોએહરે એ વાત સાંભલી તેહારે યુસામાં આવી સાંમ પેહલવાંનને, મેહરાબ પાદરાહ સાથે લડાઈ કરવા મોકલેઓ, પણ જાલેજર વચે પડેઓ અને લડાઈ અટકાવી, અને તે પોતે સાંમનો—

સીનદોખત નામની રોદાખેની માએને, જાલ અને
રોદાખે વચેની મોહબતની ખબર થાઈ, તેથી રદન
અને અફસોસ કરી પેહલલાં તો ગુસો કીધો,
પણ પાછલથી એ ખનાવ ખાખે તેણે
પોતાની ખુશી જાણાવી તે વીરો.

જાલેજર અને રોદાખે વચે છુપી રીતની વાતચીત અને લખાણો
આલું રહેલાં હતાં. એક હુશીઆર આરતની મારફતે, એક દીને જાલેજરે
એવો પેગામ રોદાખેની ઉપર મોકલેઓ કે, આપણ વચેના કામ ખાખેની
વાત બહુ વધી પડીછે, અને મારા ખાપ “સામ”ની તરફથી એક કાગલ
હાલ મને મલેઓ છે, તેમાં કેટલીએક પરકારનો ખુશી થવા લેવો એ-
સારો છે, અને સેવટે આપણું કામ પાર ઉતરસે એવું દીસેછે. એ સંદેસો
લઈને, પેલી આરત તરતજ રોદાખે પાસે ગઈ. એવો ખુશ ખબર સાં-
ભલતાંજ, તે અસતરીને રોદાખેએ પોતાની પાસે બેસારી, અને તેની

— પેગામ પાદશાહ મીનોચેહર ઉપર લઈગીઓ, અને મીનોચેહરનેખી સમ-
જાવી રાજ કીધો હતો, તે ખીનાંના સઘલા બેતો, અગતનાં નહી ધારી
પડતા મુકેઓછે, એટલું વાંચનારાઓએ ઈઆદ રાખવું.

જે પતર સામે, પાદશાહ ઉપર જાલ ખાખે લખેછે, તેમાં પાદશાહ
દીલ રીજાવાને વાસતે સામે પોતાની ખાહાદુરી અને લડાઈનાં કેટલાંએક
કામીની ઈઆદી પાદશાહ ઉપર લખીછે, તેમાં એક ભારી મોહટા અ-
જદા સાથેખી લડાઈ કરી, તેને મારેઓ હતો, તે અજદાનાં ભએઆંકાર
કદ-અને ખીજી સીજેનુ જે બેઆંત લખુંછે, તે ગુજરાતી શાહનામાનાં
ખીજા ભાગનાં પુસતકને સફે ૧૮૨ મધે દરીઆઈ સાપ વીસે જે બા-
લાસો આવેઓછે, તે કરતાંને ઘણુંજ વધારેછે. એ ઉપરથી હાલ આપરે —

ઉપર કીમતી મોતીઓનો વધાવો કીધો, તથા ઘણીજ મોટી કીમતનાં કપડાંનો સરપાવખી આપીઓ. વહી જલેજર સારૂ મોકલવાનેખી, કેટલીએક અમુલીઅ ચીજો તઈયાર કીધી, અને તે પેલી દાસીના હાથમાં આપીને, કેટલાએક ઘટતા દુવા સલામના સખુનો કેહેવાડીઆ. એ અસતરી મેહેલની બાહાર નોકલીને, જલેજરનો તરફ જતી હતી, તેની ઉપર “સીનદોખત”ની નજર પડી, તેજ વખતે તેને ઉભી રાખીને, “સીનદોખત” કેટલીએક પુછપરછ કીધી. એ ઉપરથી તે અસતરી મોટા ગભરાટમાં પડી, અને એવો જવાબ આપેઓ કે, હું તો કપડાં અને જાણસો વેચનારી એક અસતરી છું. મોટા મોટા રાજવંશીઓ અને માતખર લોકોને તાંણાં જઈને એજ ધંધો કરુંછું. તાહારી દીકરી “શેદાખેએખી, ઊંચી કીમતના લેખાસો અને હીરા મોતીઓ મંગાવીઓ હતાં, તે તેને દેખાડવાને હું લાવી હતી, અને તે સ-

-એટલોજ સાર કાહાડી રાકીએછે કે આગલા જમાનાનાં માણસો તેમજ જાનવરોના કદ કરતાંને, હાલના જમાનાનાં પરાંણીઓનાં કદ અતી ઘણા નાધલાંછે.

હાલના જમાનાનાં માણસોનાં કદ કરતાંને, લગભગ તરણ ઘણાં વધારે મોટાં કદ વાલાં માણસોના હાડકાંઓની નીરાનો, ઈરાંનના લતા તરફના મુલકોમાં, ઇઅરોપીઅન મુશાફરોનાં જોવામાં આવીછે, અને “બારન બોદી” (Baron C. A. Bode) નામના મુશાફરના રાને ૧૮૪૫ ના વરરામાં છપાએલાં પુસતકમાં જણાવેછે કે—

“But he (Macneil) mentioned a curious 'fact, namely, that poor Schultz, the German savant, who was murdered in the Hukkaree country, assured him, that having heard many tales of gigantic human remains being found in the country near Van, in Koordistan, he had procured leave to open a tumulus or barrow there, and found in it a human skeleton, the cranium of which measured about three times the solid contents of the common run of human skulls. The whole skeleton was there, little disturbed, and the slight disturbnace that existed had probably been occasioned in digging it up: the skull was sent to France.”

ધલા આંખે મારા દાખણની અંદર છે. “સીતદોખતે” તે સઘલું જોવા માગીયું, અને પોતાના દીલ મધેના ખતરો દુર કરવાને આહીયું. તપાસ કરતાં પેલી આરતના બોલવામાં તરકટ અને જુદાઈ માલમ પડી, એટલુંજ નહીં, પણ કેટલુંએક સીવણ અને ગુથણીનું કામ, ખુદ શેદાખેના હાથનું કીધેલું માલમ પડીયું. તેજ વખતે ગુસામાં આવોને, તે અસતરીને પટકીને જમીન ઉપર નાખી, અને તેના ચાટલો ધરીને, લાત તથા લપ-રોકોથી અછી તહરેથી મારમારી, તથા તેના હાથ પગો બાંધીને, ધુલની અંદર તેને એક બાજુ પર નાંખી. એ પછે ગમ અને ગુસા ભરેલાં દીલથી, “શેદાખે”નાં મેહલની તરફ તે ગઈ, અને સઘલા બારોબારણા બંધ કરીને, શેદાખેને પોતાની આગલ તેડી મંગાવી.

પછે બોલી એમ કે એ પુતમના માન,
શું કામ પડવા આહેછે તું ગારમાં અનજન?
કહી ભલી ચીજ છે જગમાં એવી ખાસ,
કે નહી મુકી મેં તાહારી નજરની પાસ?
સીતમગર શું કામ થાએય એ દીલરખા નાર?
કાહાડ તાહારા ભેદની વાત મુજ આગલ બહાર.
કોણ છે આંખે આરત, શું કામ આવેય અહાં?
તાહારી આગલ આવી શું મારેય ફાં ફાં?
તે કોણ મરદ છે, -ને એ ખીના છે શી?
જેને વાસતે મોકલેય લખાસને વીંટી.
ખીહુંછ કે તું નામ મારે કરસે ખરખાદ,
ના રહેતી એવી બેઠી માહરી હઠખાત.

પોતાની માતાને મોહડેથી એવા સખુનો સાંભલીને, શેદાખેને મોઠી શરમ લાગી, તેથી પોતાની ગરદન નીચી કરીને, પોતાના પગ તરફ જોવા કીધું. તેનાં દીલમાં ઘણું મોહોટું દુખ અને અંદેસો ઉપજ્યો; અને નરગેસ જેવી પોતાની બે આંખો મધેથી લોહીનું પાણી વરસાવીને, પોતાનો એહેરો ગુલાબના સરખો રંગદાર કીધો.

(૨૮૪)

પછે કહીયું માએને કે એ અકલમંદ,
એરાકથી થઈ પડીઆએ જીવ માહરો બંધ.
નહીં પાંમતે ગર માએને પેટ હું જનમ,
તો નહીં બોલતે કોઈ નેક ઈઆ જુરા સુખન
આવીયોએ આએ કાજુલમાં જલ પેહેલવાન,
તેની મહેરના આતરામાં યાજીંકું જુરીઆન.
આહેની રીતે તંગ થઈએ સુજ પર આ જહાંન,
કે જાહેર ને ગુપચુપ રહેછ માહરો જાન.
તેના રૂપ ખીન છે માહરું જીવવુંજ હરામ,
છે એક તેના ખાલની કીમત જગ તમામ.
જોઈએ તેણે મહેને-ને બેઠો તો સાય,
મેં કોલકરાર કરી પકડાચ તેહેનો હાય.
વાત ચીત સીવા નથી થઈ ખીજ કોઈ ચીજ,
સલગીછ તેથી હમ વચે માહજતની બીજ.

જલેજરે એ બાએ પોતાના બાપ “સામ”નેબી પુછી મંગાવીયુંએ,
અને તેણેબી એ વાત કબુલ મંજુર રાખીએ. જે અસતરીને હાલ તુંએ
લાત લપકાકો મારીને, તથા લટીઆં પીખીને જમીન ઉપર નાંખીએ, તેજ
અસતરીની મારકૂતે, જલેજરે માહારી ઉપર ખુશખબરીનો પતર મોકલેઓ
હતો. તે પતરના જવાબમાં આએ સઘલો હદીઓ અને આએ સઘલાં
વસતરો, જલેજરને સારૂ મેં ભેટ મોકલેઆં હતાં. એહેવો વાત સાંભ-
લીને “સીનદોખત” અતીશે અજબ થઈ, અને જલેજરના જેવો પેહે-
લવાંન તેનો જમાઈ થવા આહેએ, તેથી પોતાના મનમાં તે બહુ ખુશી
થઈ. પણ પોતાનો ભરથાર તે રોદાએનો બાપ, એ વાતને પસંદ કરસે
નહીં, અને ગુસાથી ખુનપર આવીને, જમીનપરની બાક છેક આકાશ
તલક ઉઠાવેઆ વગર રહેશે નહીં એવો ભય તેનાં દીલમાં પેઠો. એ
પછે પેલી અસતરીનાં બંધ ખુલા કીધા, અને તેને કહીયું કે તું તારે ઘેર
જા, પણ આ લેદની વાત કોઈબી સખસ આગલ તું કહેતી રખે. એ
પૂછે રોદાએની માએ રડતી તથા કકલતી ખુદ પોતાની જગો ઉપર ગઈ.

(૨૮૫)

જાલેજર અને રોદામેહ વચેનાં એશકની ખપ્પર મેહરાખ
પાદશાહને થઈ, તેથી તેણે ભારી ગુસો કીધો,—
તને “સીનદોખતે” ધીરજથી સમજાવીને
નરમ પારેઓ તે તથા તેને લગતી
બીજી બીનાં વીરો

મેહરાખ પાદશાહ પોતાની દરખાસ્તમાંથી જેઆરે પોતાના મેહેલ તરફ
ગીઓ તીઆરે તેણે પોતાની બાએડી “સીનદોખત”ને ગમગીન દીલ તથા
ક્રીકા એહરા સાથે સુતેલી જોઈ. તેથી તેણે સીનદોખતને પુછીયું કે,
એ પીઆરી આજે તું દલગીર કેમ દીસેછ? અને સુઈ શું કામ ગઈછે?
આ તારા રંગીન ગુલાબના જેવા ગાલો ક્રીકા અને પીલા કેમ પડી ગી-
આછે? એના જવાબમાં સીનદોખત બોલી કે, ભુંડી રીતના અંદેસાથી
મારું દીલ પેચોતાપ થાએછે. આએ આપણું આખાદ મકાન,—આએ
આપણો માલ મતા,—આએ આપણું નામ અને દમામ,—આએ
આરખી ઘોડા,—આએ સંગાર અને અસખાબ,—આએ કીમતી મે-
હેલ,—આએ રંગીન બાગ બગીચા,—આએ સુખ ને સંપત્તિ,—આએ
વહાલા દોસ્તો અને ખેશીઓ,—આએ પાદશાહો નોકરો અને બાં-
દીઓ,—આએ નુરમંદ તાજ,—આએ સંગારદાર ગાડી,—આએ ખુ-
સનુમા ચહેરો,—આએ તાહાજ્ સીધું બદન,—આએ મારું રૂપ અને
રંગ,—આએ મારી અકલ ને સમજણ,—આએ સઘલી તરો તાજગી,
અને આએ સઘલી ચોખાઈ તથા સોબા અને સલુકાઈ ઉપર હવે પછે
જલદોથી અવરની અસર લાગુ પડશે, તેવું જોઈને મને મોટો અફસોસ
થાએછે. અફસોસ કે એ સઘલી નેઆમતો આપણા મુદ્દને હાથ જશે,
અને અફસોસ કે તે બાએ લીધેલી આપણી સઘલી મેહેનત બરખાદ
જશે. રોવટે આપણે વાસતે ઘોર મધેની સાંકડી સુંદુકજ બાકી રહેશે.

જે રોષે આ હંદગીના બાગમાં રોપીઓ હતા, તેનીથીજ આપણને જોડરી ફૂલ આપવાં પડશે. ખોરાક ખવાડીને તથા જલ પાઈને, જે રંજ આપે એવીઓછે, તથા જે માલ અને ગંજ તેની ખાતર ખરવીઓછે, તે સઘલું વીચરથ જાએ તેવું દીસેછે. સખખ કે તે રોષે ઉધરીને જે આરે મોટાં જાહડનાં આકારમાં થઓછે, અને જેઆરે તેની ખુબીને છાંઓ આકાસ પરના પુલંદ ખોરસેદ તલક પહોંચતા થઓછે, તીઆરે એકાએક તે પાછું જમીનપર પડીને ખુવાર થવા ચાહેછે. આહા, અફસોસ કે આ સંસારનો સેવટનો રસતો એજછે, અને સરવે જાતની ઊતપંતીનું આખરે એવુંજ અંતજામ આવેછે. “સીનદોખત” ને મોહરેથી એ મુજબના સખુનો સાંભલીને, મેહરાખે તેને એવો ઉતર આપીઓ કે, એ મારી વહાલી અસતરી, તું જે ખોલેછે તેમાં નવાઈ જેવું કંઈ નથી. આ સંસારમાં એવાજ ખતાવો ખતતા રહેછે.

એહેવીજ છે એ તરણ—પાંચ દીનની જગત,

એક ખુવાર થઈ,—ખીજે પાંમેછ શહાત.

એક અંદર પડેછ,—ખીજે નીકલેછ બહાર

કાણને નથી કીધો આકાસે ખુવાર ?

દીલ દુખી ક્રિધાથી નહીં મટતો એ ગંમ,

ખાદાનીજ ખાહેસનાં છે એ ફૂલ ભરંમ.

“સીનદોખત” પોતાના ભરથારને તીઆરે એમ કહીયું કે, એ વહાલા મેહરાખ, હવે ખરેખરો વાત હું તાહારી આગલ ખોલવાની રજા લેજીછું. તે વાત હવે માહરેથી છુપી રખાઈ શકાતી નથી. તે મોટા અંદેસા અને ચીંતા ભરેલીછે. પેલા સામ પહેલવાનનો ખેટો જાલેજર, જે આપણાં શહેરમાં આવીને રહેલોછે, તેણે આપણી ખેટી “રોદાખે”ની ઉપર મહોખતની જાલ નાંખીછે. તે પહેલવાને તે દીલકસ ખેટીનું દીલ લુંટી લઈને તેને ખેકારારીમાં નાંખીછે, તેનો કંઈ એલાજ ધીરજથી કરવો જોઈએ. મેં તેને ઘણી રીતે સમજાવી પઠાવી જોઈછે, પણ તે કંઈખી માંનતી નથી. તેનું દીલ સઘલું ખેહકી ગીયુંછે, અને તેનો મેહરો જરદ થઈ ગયોછે. તેના જીગરમાં દુખ અને ગમે વારો કરીઓછે, અને તેનાં

હોટે મુકા તથા દમ સરદીદાર બની ગયોછે. એ વાત સાંભળતાંજ મેહરાબનો પીતા ઉછડી આવ્યો, અને પોતાની તલવારના હાથ ઉપર હાથ નાખીને તે ખેટીનું માથું કાપી નાંખવાનો ઝેરાદો કીધો. તેનું બદન સઘલું ધુજવા લાગીયું, અને તેનાં મોઢાં ઉપરનો રૂપરંગ ઉડી ગયો. તેનું હૃદયું લોહીના જોસાથી ભરાઈ આવ્યું, અને તેના હોટે સરદગાર બની ગીઆ. એ પછે તે એમ ખોલીઆ કે તે નાપાક ખેટીના લોહીની ધાર હું વહેતી કરીને, આ જમીનનું મોઢું લાલ રંગદાર કરીશ, એટલું ખોલીને “શેદાખેહ”ને મારી નાખવા કોજે તે ધશીઆ ચાલીઆ. તેજ વખતે “સીનદોખત” તેની પાછલ દોડી અને તેનાં ખેઉ હાથોને વલગી પડી, અને એમ ખોલી કે એ દીક્રદાર, કેટલાએક સખુનો મારીથી તું સાંભલી લે, અને પછે જે કર્યું હોએ તે તું તારી સમજ અને મરજ મુજબ કરજે. પણ મેહરાબે સાનદુખતને એક બાળુ ઉપર ફૂંકી દઈને, ઘેલા હથીની મીસાલે આગલ વધીઆ ગયો. તે પછે પોકાર મારીને તે એમ ખોલીઆ કે, જેઆરે એ કનીઆનો જનમ થયો હતો, તારેજ તેને મારી નાખવી હતી. પણ હું માધરા બાપદાદાની રાહરીતીથી ઉઘટે ચાલીઆ, તેથી આજે આય રીતનું બલ્લાનું વાદલ મારે માથે ધુમનું થયુંછે* જે પુતરો પોતાના બાપદાદાની રાહરીતી ઉપર ચાલતા નથી તેવા પુતરોને ખરા દલેર અને દાનાવ લોકો તેના બાપનાજ બુનથો પેદા થયોલા તરીકે કબુલ રાખતા નથી. અગર સામ પેહલવાન અને મીનોચેર પાદશાહ, એ દુકતીથી ઉભી થએલી ખટપટને લીધે લશકર લઈને મારી સાથે લડવા આવસેતો, આ મારો મુલક સઘલો વેરાન થઈ જસે, અને કંઈબી ખેતીવાડી, કે બાગબગીઆ, કે મેહલો અને

* આએ ઉપરથી એહેવા ઝેરાશે સમજાએછે કે કાબુલના લતા તરફ આગલા જમાનામાં જોહાક પાદશાહની જતવાલાઓમાં છોકરીઓની બાલહંતેઆ કરવાની ઇઆને મારી નાખવાની ચાલ હતી. મેહરાબ ગોઆ પસતાઈને ખોલેછે કે જેઆરે તેજો શેદાખેનો જનમ થયેલો જેઆએ તેહારે તેના નેઆગાંનાની રીત મુજબ તેને તરત મારી નાખી હતે તો શીક થતે.

ધેરે બાકી રહેવાના નથી. તીઆરે સીનદોખતે તેને એમ સમજાવીયું કે, એ મેહરબાન ભરથાર, એવી રીતનાં નાઉમેદી ભરેલા સખુનો તું ના બોલ. સામને એ બાબતની ખબર પહોંચી ચુકી છે, અને “કરકસાર” નામના બામથી તે અતરે આવીબો ચુકે છે, અને એ વાત તેણે કયુલ મંજુર સખી છે. તીઆરે મેહરાબે એવો જવાબ દીધો કે એ સીનદોખત, તું એવા બેહુદા સખુનો ના બોલ. સુકી બાકના તાબામાં તું હવા જેવી બીજને રાખવા માગે છે તે કેમ બની સકે? જલેજરને આપણે જમાઈ થએલો જાણીને, અતરેના સઘસા નાંધલાં મોટાં લોકો બહુ ખફા થસે. સીનદોખત બોલી કે, એ સરકસાર નર, કઈબી રીતનો આડી વાતનો આસા તું મારીથી ના રાખ. સઘસી વાત હું ખરેખસેજ અને સીધેસી-ધીજ તારી આગલ બોલું છું.

નુકસાન તુંને થાય તેજ ખુદ મારું નુકસાન,
તારાં દીલને દુખ થાય તે મારાંનેજ જાણુ.
માહરે મનબી એજ રીતનો હતો બીચાર,
અવલથીજ થઈ હતી હું બહુ ઈનતેજાર.
તોખી નો થા એ કામથી તું કઈ અજબ,
નથી એટલી બધી ચીંતાની અગત.
થએઆતો જેમ ફરેકુનરાહ નેક જાદ,
“ઈઅમન” શહેરની બાનુની મોહાબતથી રાદ *
તેહીબીજ રીતે આએ પહેલવાન જાલેજર,
ધરાવે છે મોહાબત ખુદ “શાદબિ” પર.
કે આગ અને આબ અને હવાને બાક,
થી શીદા મુખ જમીન બનેછ તાબનાક.

* એ ઉપરથી એવું માલમ પડે છે, “ઈઅમન” શહેર જેને ઈઅરશીઅન લોકો હાલ “અરેબીઆ ફેલીકસ”ના નામથી જાણાયે છે, તે શહેરના પાદરાહની કોઈ બાનુ સાથે, ઈરાનના ફરેકુન પાદરાહ નેકા કીધા હશે તેનો દાખલો “સીનદોખતે” આપીને મેહરાબને સમજાવવા અને તેનો ચુસો નરમ પારવાને આહીજી હતું, કે એવી રીતથી છોકરી એક ઈરાની પેહલવાનને આપવામાં કશું એજ જેવું કામ ગણાયે નહી.

(૨૮૯)

એ પછે તેણે જલેજરનો આવેલો પતર મેહરાબના હાથમાં આપીને વાંચવાને કહીયું. તે પતર વાંચીઆ બાદ મેહરાબ બોલીઆ કે શેદાબેને મારી પાસે બોલાવ. એ ઉપરથી સીનદોખત બીધો કે એ ખુની સખસ તેને મારી નાખસે તેથી તેને કંઈબી ઈજ્ત નહી કરવા બાબેનો વચન તેની પાસે માગીઆ. તેવો વચન મેહરાબે આપીઆ, અને કંઈબી દુખ શેદાબેને નહી કરવાને કબુલ થએઆ.

આપી બાપ પાસ બેઠી જેમ ઉગતો સુરજ,
જહવાબેર ને જરમાં તે થઈતી ગરક.
મેહસલ રૂપની બનીતી ગોઆ તે નાર,
ઈઆ બહારની ખુદ રતનો ખુરશેદ જહલેદાર.

એવો દેખાવ તે બેઠીનો જોઈને મેહરાબ ધણેજ અજબ થાએઆ. અને શુપત રીતે તે પરવરદેગાને તેણે ઈઆદ કીધો. પછે તે બોલીઆ કે એ નાદાન અને હુલર બેઠી, તારા મગજ ઉપરથી શું અકલ ધોવાઈ ગઈછે? બુજરગ ખાનદાનના અને બુનીઆદબદા ગરહસથથી, પોતાને તોખમનો પરી સરખી બેઠીનું કાજ એક દેવરૂપી મરદ સાથે કેમ થઈ શકે? જે સખસ એવું હીણું કામ કરે, તેના તાજ તખત કે દોલત ઉપર હેક્ર છે. અગર પેલા બચંકાર “કેહતાન”ના જંગલમાંથી સાપને પકડનાર કોઈ જંગલી ગારોડી આવે * અને તે હીલામકરથી એક સાધુ અથવા ભગતમાં ખપવાનો દાવો કરે તો, તેહેવા નાપાક ઢોંગીને તીરના જખમથી વીધોને મારી નાખવો જોઈએ.

સાંબલા જેઆરે શેદાબેહે એ સખુન,
કીધું બાપની શરમથી મોહું જેમ ખુન.†.

* ઈઆને એહવું બોલીને મેહરાબ પોતાની બેઠીને સમજાવેછે કે જલેજરની એક જંગલી ગારોડીના જેવાછે તેની સાથે પરણેઆ કરતાં તેને ગરદન મારવો બેહતર છે.

† ઈઆને શરમથી લાલ લાહીના જેવા તેનો ચેહરાથઈગીઆ અને આંખો વીચી નાખી.

(૨૯૦)

નરગેસ નેવી આંખો પર કાનાં પાંપણ
ધાંડી દબને નહીં બોલી ઐક્યની શોખન.
મુરદાન દીનથી ગઈ પાછી મેહનની તરફ,
ફોકા રંગનો ચેહરો આંશુમાં ગરક.
લીધી માએ ને દીકરીએ આરામની ગાહ
બેઠી લીધી તે પાક રમતીજ પનાહ. ‡

પાદશાહ મીનોચેહર, જાલનાં લગન કામુલના પાદશાહની ખેટો
રોદાએ સાથે કરવાને રાજી નહીં થાએઓ, અને લડાઈ કરવા
માંગી તેથી મેહરાબ પાદશાહે પોતાની ઓરત સીનદોખત
ઉપર ભારી યુસો કીધો અને તેને તથા રોદાએને કતલ
કરવા ચાહીઈ, પણ સીનદોખતે ધીરજથી તેને સ-
મજાવીઓ ને પોતે સામ પહેલવાન પાસે જઈને
મેલાકાત કરવાની રજા માગી,—તથા તે
ઓરત સામ પાસે ગઈ અને તેને સમ-
જાવીને જાલ તથા રોદાએનાં લગનનું
કામ નકી કીધું તે વીશે.

એ પછે કામુલ રોહરમાં આહવી વાતો ફેલાઈ કે રોદાએના લગન
જાલેજરની સાથે કામુલનો પાદશાહ કરેછે, તે વાત ઈરાનના પાદશાહ
મીનોચેહરને પસંદ નથી, તેથી તેણે કામુલના પાદશાહની સામણે લડાઈ
ઉઠાવોછે, અને તે લડાઈ કરવા સારૂ સામ પહેલવાનને મોટું લશકર આ-

‡ આએ જગેએ હમારે જણાવવું જોઈછે કે જાલનો બાપ સાંમ,
કામુલ તરફ આવીને જાલને મલેઓ, તથા તેણે મેહરાબ સાથે લડાઈ ક-
રવા માંગી તેને જાલે ના કહીઈ, તથા પાદશાહ મીનોચેહર, રોદાએ સાથેની
જાલની ખેસાઈ થએલી જોવાને નારાજ થાએઓ હતો અને યુસો કીધો
હતો, તથા સામની તરફથી મીનોચેહર પાદશાહ ઉપર જાલ પેગાંમ લઈ
ગીઓ હતો તે વાતનાં ખેતો ઘણા અગતના નહીં ધારીને અતરે લીધા
નથી, ઇઆને પડતા મુકેઆછે.

પીને કાપુલ તરફ મોકલીએ. એવા ગભરાટનો ફેલાવો આખા
 કાપુલના મુલકમાં થઆથો, મેહેરાબ પાદશાહનું દીલ ધાચુંજ ચોંતાતુર
 થયું, તેથી તેણે પોતાની પાએડી સીનદુખતને પોતાની આગલ બોલાવીને
 ગુસા ભરેલી રીતે ધમકાવી અને કહીયું કે, આ સઘલા ક્રીતનાંનું મુલ તું
 અને તારી નાપાક બેઠી છે, અને તમારી પુરી ચાલને લોધે, ધરાનનો શાહ
 લડાઈ ઉઠાવીને મારો મુલક વેરાંત કરવા માગેછે, તેમ હું થવા દઈસ
 નહીં, અને તેના બદલામાં તુંને અને તારી દુકતીને ગરદન મારોને ધરા-
 નના પાદશાહનો ગુસો નરમ કરીશ. સામ જેવા પહેલવાન સાથે અને
 મીનોએહર જેવા બલવંત શાહનસાહની સામે લડાઈ ઉઠાવવાની મારામાં
 બીલકુલ તાકાદ નથી, અને તમે જેવી કમબખત ઝોરતોને ખાતર મારી
 રૈઅતને અને મારા મુલકને હું ખરાબ થવા દેનાર નથી. એવા સખુનો
 સાંભલીને ધીરજથી સીનદોખત પોતાના ભરથારની પાસે બેઠી. ગુસા
 અને ગભરાટની વખતે*તે અસતરીએ પોતાનું દીલ મકમ અને હીમત
 ભરેલું રાખ્યું, અને પોતાની તથા પોતાના દેસની સામે આવી પડેલાં
 સંકટનો એલાજ સોધવા પાછલ વીચાર કરવા લાગી. એ ઝોરત ઘણીજ
 ચંચલ તથા સમજુ અને સુરતાબાજ હતી, તેથી કેટલોએક વખત તલગ
 અંદેસો કરીને પોતાના ભરથાર આગલ હાથ બેઠીને ઉભી રહી. અને
 તેણે એવી અરજ કીધી કે, એ પીઆરા ભરથાર, એ બાબેનો એક
 ઉપાએ મને મુજેછે, તે તું મને કરવાની રજા આપ, અને તે બજાવવા
 બે હું કૃતેહમંદ થાઈ નહીં તો, પછે તારે મનભાવતી ચીજ તું કરજે.
 હું પોતે પેલા સામ પહેલવાનની નજદીક જઈને, કેટલીએક રીતની સમ-
 બવત કરવાને ચાહુંછું. ઘણીએક વખતે મુરખાઈ અને ગુમરાહીથી
 જે ગભરાટો ઉઠી ઉભા થાએછે, તે બાબે અકલથી અને ધીરજથી તકરાર
 અને ખુલાસો કરતાં સારાં અને ગુણગારાં પરીણામો નીપજછે. હાલની
 ખટપટના બાબમાંબી, એવુંજ પરીણામ આવેલું બેવાતી હું ઉમેદ રાખુંછું.
 પણ તેવી ઉમેદ બર લાવવા કીજે, જે મહેનત અને રંજ હું ખેંચવા મા-
 ગુંછું, તેમાં મને મદદ કરવા કીજે, કેટલીએક રીતનો માલમતા તથા
 પઈસા ટોચ મને બેઈએછે, તે તું મને આપ, અને તેમ કરવા બાબે

(૨૯૨)

કંઈબી રીતની બખીલાઈ તું કરતો રખે. એવા સખુનો પોતાની દાનાવ મહોરદારને મહોડેથી સાંભલતાંજ, પોતાના બળનાની અને અસબાબની તીજેરીની કુંચી તરતજ તેણે સીનદોખતના હાથમાં આપી. એ ઉપરાંત ચુનનદા ઘોડાઓ તથા દીલકસ રૂપની બાંદીઓ અને અબરાક ગુલામોનીબી મોટી સંખ્યા તેના સવાધીનમાં આપી. સીનદોખત તીઆરે એમ બોલી કે, એ નામદાર પાદશાહ જેઆરે એ મારું માગવું તુંએ કબુલ કરીયુંછે, તીઆરે એક બોજ વાતબી તું મારી સાંભલજે, અને આપણા જીવની તથા સુખસંપતની સલામતીને ખાતર, આ દુનીઆનો સઘસો માલ બળનો અને તાજતખત વટીક અકારું ગણતો રહેજે. મારા દીલમાં એટલોજ વસવસો અને ભયછે કે, આપણી મકસુદનું કામ બળવવાને ખાતર આ કાબુલ સહેર છોડીને, તથા રોદાબેનેબી અતરે રાખીને પેલા સામ પહેલવાનની આગલ હું જઈશ, તીઆરે મારી ગેરહાજરીના લાલ લઈને, મારી પીઆરી દીકરી રોદાબેને મારી નાંખવાને કદાચ તું તજવીજ કરશે. તેમ તું હરગેજ થઈને નહીં કરે, અને હું સામ પહેલવાનની ભેટ લઈને તારી આગલ પાછી આવું, તાહાં તલક સખર ધરી ગુપચુપ બેસી રહે, એવો વચન સોગન ખાઈને જો તું મને આપે, તોજ હું એ કામ પાછલ લાગું, અને અતરેથી બહાર જઈ. હું પોતે ખુદ મારા જીવથી તો સઘલી ખરકારે ધરાઈ ચુકેલીછું, અને હું જીવતી રહું અથવા મારી જઈ તેની મને કંઈબી દરકાર નથી. થાણું જીંદગી છતાં મારી વાહાલી રોદાબેના એક બાલનેબી ઈન્જ થએલી જોવાને હું આહતી નથી. એવા સખુનો સાંભલતાંજ મેહરાબ પાદશાહે પોતાની આરતને સખત સોગન ખાઈને કોલ આપીઓ કે રોદાબેને તે કંઈબી પાંતોએ જીઆન કરશે નહીં. એવો વચન લીધા બાદ, સીનદોખતે સઘલી ખરકારની ઘટ્ટી તઈઆરી કધી.

પહેરીઆં કસખી વસતર ને જર તન પર,

મોતી ને માણિકી સનગારીયું સર.

પછે દાહાડેઆ કીમતી બળનો કંઈ બહાર,

સોગાત કરવા માર દીનાર વીસ હજાર.

(૨૯૩)

ખેસુલ સાજથી ભરપુર દસ ઘોડા નાંદર,
 પચાસ યુલમ કુલ જેની જરરીન કમર.
 રૂપેરી જીન ધરાવનાર ખચર નંગ વીસ,
 કોઇ જાતે અરખખી, - કોઈ ધરાનનું ખીજ.
 સોનેરી ધરનાવાલી દાસી જણુ સાહાક,
 એક એક જરરીન જામ તે દરએક જણુને હાથ.
 ભરીયું હતું કોઇમાં કસતુરને કપુર,
 કોઈ તો હતી યાકુતને ગોહરથી પુર.
 હતો કોઈમાં સરાખ ને કોઈમાં સાકર,
 ચાલીસ કુલ તખ્ત પર હીરા ને જર.
 જડીઆંતાં તે તખ્તની કુલ બાજુપર,
 જુદી જુદી જાતોનાં ખેસુલ ગોહર.
 ખેસો હીંદની તલવાર સુના-રૂપાંની,
 હતું જેમનાં જીગરમાં જેહેરદાર પાણી.
 જીંટડી નંગ એકસો કુલ સુરખી રંગદાર
 વલી એકસો જીંટ કુલ રાહજી-બારખરદાર*
 હીરાના જડાવવાલું સેહેનસાહી એક તાજ,
 ગલાં-હાથને કાનનાં ઝવેરા કુલ ખાસ.
 એ ઉપરાંત હીંદ જમીનના હાથી કુલ ચાર,
 પર લાધીઆ કપડાંઆ ને અસખાખનો બાર.
 થઈ જીઆરે એ રીતની કુલ તઈઆરી,
 કીધી એક ઘોડાપર તેણે સવારી.
 ને જઈ ઉભી જડપથી સામને સુકામ,
 ન ખોલી કંઈ મહોથી-ન કહીયું ખુદ નામ.

* “રાહજી” ઈઆને રસતો સોધનારાં-અથવા જંગલમાં રસતો દે-
 ખાડનારી જાતનાં, તથા માલ અથવા અસખાખનાં બોળે ઉઠાવનારી
 જાતનાં જોડો. જોડોખી તરેહવાર જાત અને ખવાસનાં આવેછે. કેટલા-
 એકો તો ઘણાજ જલદી ચાલનારાં અને કાસદ તરીકે પોસતનાં કાગસો
 એક ગામથી ખીજે ગામ લાવ લઈ જાવ કરવાના કામમાં આવેછે.

એ મુજબ સામ પહેલવાનના મેહલ આગલ પહોંતા પાદ, તેની દરબારના એક કારભારી પાસે તેને એમ કહેવાડીયું કે, કાપ્પુલના પાદ-શાહનો તરફથી એક સંદેસો આવેલો છે, તે સામ પહેલવાનને હાથે હાથ પહોંચાડવાનો છે. એટલું કહેવાડીને સીનદોખત તરતજ પોતાના ઘોડાપરથી ઉતરી અને સામ પહેલવાનની સામણે જઈને ઉભી. એ પછે તેણે પોતાનું સર જમીન ઉપર મુકીને સામની ઉપર ઘણી એક દુવા આક્રીન કીધી, અને મેહરાબ પાદસાહની તરફથી જે હદીઓ અથવા ભેટની ચીજો તે લઈ ગઈ હતી, તે તેની આગલ રજુ કીવી. તે સંઘલી નાંદર ચીજો જોઈને સામ પહેલવાન ઘણો અજબ થઈઓ. અને પોતાનું માથું જમીન તરફ જોહોંકાવીને, મોટા વીચારમાં તે પડીઓ. એક તરફથી એવી અમુલીઅ અને યોતમ ચીજો જોઈ, અને બીજી તરફથી દીવરોખા મુખડાની અને દમામ તથા પાહોશી ભરેલી એક અસતરીને અચ્ચુચી પોતાની સામણે આવી ઉભેલી જોઈને, તરેહવાર રીતના ભારી અંદેસામાં તે પડીઓ. તેણે એવો દુર અંદેસો કીધો કે, આજે સંઘલી અમુલીઅ ચીજો જે જાહેર રીતે મારે વાસતે ભેટ તરીકે લાવીઆમાં આવીછે, તે જો હું કપ્પુલ રાખીસ અને તેની હકીકતથી જો ધરિનતો પાદસાહ જાણીતો થસે તો મારી ઉપર તે ગુસા અને કીના ભરેલો થઆ વગર રહેસે નહીં. અગર એ ચીજોની ભેટ કપ્પુલ નહીં રાખી ને જો હું પાછી વાલીસ તો, મારો દીકરો જલેજર જખમી થાએલાં એક પંખીની મીસાલે અહીં તહીં તફડી તથા ફૂડીને તોફાંન અને રમખાણ મચાવોઆ વગર રહેશે નહીં. એવી રીતની સંઘલી ચીજોઆ કીધા પાદ સેવટે પેલી અસતરીની મેસાકાત લેવાના અને પેલી સંઘલી ચીજોની સોંગાત કપ્પુલ રાખવાના ફેરાવ ઉપર તે આવીઓ હતો. તરતજ તેણે એવો હુકમ કીધો કે તે સંઘલી સોગાતની વસતુઓ પોતાના ખજાનાના મકાનમાં મુકે. સીનદોખતે જયારે જોયું કે તેનો આપેલી ભેટ કપ્પુલ રાખેઆમાં આવી તીઆરે તે ઘણી ખુશી થઈ અને પોતાનું કામ ગોઆ પાર પડેલું સમજી એ પછે તે સામ પહેલવાનની નજદીકમાં જઈને ઉભી. તેવું જોઈને મીજલસ મધેના સંઘલા બેગાના સખસો પહાર ગએઆ તીઆરે સીનદોખત પોતે સામની આગલ એમ બોલવા લાગી કે.—

(૨૯૫)

એ લડવઘડ્યા બહાદુર જહાંપેહલવાંન,
 બુઢા થાએછે તાહરી અકલથી જવાંન.
 સીએછે નાદાંન લોશ તાહરીથી પંદ,
 થાએછે તુંથી જગની શીદાઈ નુરમંદ.
 તાહરી દાદથી બંધાએઆય બદીનાં હાથ,
 યમ્મંછે તુજ ચુરજથી ખોદાઈ રાહ કૂસાદ.
 યુનેગાર બે કોઈ હોય તો મેહેરાય છે,
 કે દીલના લોહીથી આંખ તેની પુર આપ છે.
 પણ સું કીધીછ કાબુલના લોકે તકશીર,
 કે ઠાર તેમને મારવા તે પકડીછ સમશીર.
 બંદા છે તે તમામ તાહરાજ પાજની ખાક,
 તાહરીથીજ રહેછ તે લોકે તમામ હઈઆત.
 ઇઆદ કર તું બલવંત તે બુલંદ ખોદા,
 કીધીય જોએ અકલ ને હોસ કૂલ પેદા.
 બનીઆછ જોથી રૈસન સુરજ ને સુકર,
 રાખ તેના તું તાહરા દીલમાં કંઈ ડર.
 નહીં કરસે બુરં કામ તે તાહરે પસંદ,
 લોહી રેલવા નો બાંધ તું તાહરે કમરબંદ.
 છે તાહરે ને માહરે એકજ ખોદા ખુદ,
 નથી ખોદા સાથે કંઈબી જોર કે જુધ.
 છે કેબલો હમારે હર જાતની મુહુરતી,
 છે હોંદ-મીન, ને કાબુલમાં જુતપરસતી.
 તહમારે છે કેબલો આતસ ને સુરજ,
 સમજેછ તું કે નહી ખોલતી હું કંઈ ગલત.
 જાણેછ તું કે બેતકસીર લોકાનાં ખુત,
 ને ગણાએછે આ જગમાં હમેસાં જખુત.

એવા સખુનો સાંભલીને સામ પહેલવાને પેલી સીનદોખતને એમ
 કહીયું કે, એ દીલનવાજ બાંનું જે વાપત વીસે હું તુને સવાલો પુછું તેના
 ખરેખરા જવાબ તું આપજે અને કંઈબી રીતનું જુઠું કે તરકટ બરેલું

(૨૯૬)

બોલતી રખે. તું પોતે મેહરાબ પાદસાહની ખુદ પોતાની અસતરીછે, કે તેની પાંદીછે ? માહરા બેઠા જલેજરનાં દીઠામાં તે મેહરાબની બેઠી કેમ અને કાંઠાંથી આવી ?

૩૫ તેનું કેમ છે ને કેહવા છે બાલ ?

અકલ તેની કેહવી-ને કેહવી ચાલ-ધાલ ?

૩૬ અને દીધાર ને સમજ છે કેમ ?

કેહ સધલું જમ તુંએ જોધઉ હોએ તેમ.

સીનદુખતે તેઆરે એમ જવાબ દીધો કે એ પહેલવાનોના સરદાર તાહારા સવાલનો હું જવાબ આપું તેની આગમચ, તાહારી પાસથી એક કોલ લેવા માગુંછું. તે કોલ મુજબ આગવાને તુંએ મજબુત સપત લેવા જોઈએ. તે કોલ જો તું તોડે તો તેનાં પાપના ભારથી ગોઆ સે-હેરો અને મુલકોમાં ધરતીકંપની અસર થાએ, અને તેથી ઘરો તથા મેહરો તથા ગ્રાહ પાનો અને જનવરોનો નાસ થાએ, તેવા સોગન ખાવા જોઈએ, અને માહરા પોતાના તેમજ માહરાં સધલાં લગતા વલગતાંએનાં પરાં-ણોને, તેમજ તેઓની માલમીલકતોને કશી હાણી નહી થાએ તેવું બ-નવું જોઈએ. હું પોતે એક મોહટો દરજો તથા માલ ખજાનો ધરાવનારી સારી પુનીઆદની બાનુ-છેજી અને જેઆરે તું માહરી સાથે પકા કોલ કરા-રો કરસે તેઆરે નચોત થઈ ને તાહારી પુછેલી સધલી વાતોનો ખરે ખરો જવાબ આપીશ. એટલુંજ નહીં, પણ કાબલુસ્તાનમાં માહરો પોતાનો માલ ખજાનો જે મે ગુપ્ત રાખેલોછે, તેથી હું તારે કીજો મોકલી દઈસ. એહેવા રાખદો સાંભલતાં વારજ, સાંમ પહેલવાને પોતાનો હાથ લાંબો કરોને સીનદુખતનો હાથ પકડીને, એક જતનાં સખત સોગન ખાઈને, સી-નદુખતના માગીઆ મુજબનો વચન આપીઓ. સીનદુખતને જેઆરે એ મુજબનો વચન મલેઓ તેઆરે તેનાં દીલમાં ભરેસો આવીઓ અને નમીને નમનતાઈથી સામની ઉપર ઘણી ડુવા આફરીન કીધી, પછે એમ બોલી કે,—

હું “જેહાક”ની સગી છેજી એ પહેલવાન,
ખરધાર માહરો છે મેહરાબ શરાનરવાન.

(૨૬૭)

તે આંદ રૂપી રોદાપેહની છેજી માતા,
કરેછ જે પર તાહરો પુતર જનન ફીદા.
અંધારી રાતથી તે પામદાદ તલક,
તે એજદાં પાસ હરદમ કરતીતી અગજ—
ને તું અને ધરાંનના ખુદ સાહનસાહ,
પર કરતીતી હર પલે અનેક દુઆ.
આવીયું હાલ કે જોઈ તાહરો પીચાર,
કોણને તું ગણેછ દુરામન ને દોસતદાર.

એ પહેલવાંન અગરજો તાહરો વીચાર એવો હોએકે, હું તથા માહરો ભર-
થાર મેહરાય જતે પુરાં અને જેયુનીઆદ ખાનદાનનાં છંધએ તો, તું
કુકત હુમોનેજ માર અથવા કેદ પકડીને બંધીખાનામાં નાખ. પણ આ
મુલકનાં ગરીબ અને જેગુનાહ લોકોને કંઈખી દુખ થાએ તેવું કરતો રખે.
અગરજો તું તેમ કરસે તો, તે ઈનસાફવંતો ખોદા તાહરો ઉપર ખફા
થસે, અને આખરે તું ગમ અને સંતાપમાં ગીરફતાર થસે. સામ પહેલ-
વાંને જોઆરે એહેવા સખુનો સોનદુખન ને મોહડેથી સાંભલેઆ, અને તે-
નામાં જોઆરે સઘલી પરકારની નમનતાઈ અને સારી સમજ જોઈ, તે-
આરે તેને એવો જવાબ આપેઆ કે, એ ખુબસુરત ખાનું, મે જો વચન
તુંને આપેઆછે, તેનેજ હું વલગી રહીશ અને કદાચ માહરો જાન જાએ
તોખી તેથો ઉલટો ચાલીશ નહીં. તું તથા તાહરું કુટુંબ અને તાહરાં મુલક-
નાં લોકો ખુશી અને તનદુરસતી સાથે રહે તેહેવું જોવાને હું રાજીછું. વલી
માહરો જેટો જાલેજર રોદાપેહની સાથે પરણે તે વાતખી મને કપ્પુલછે.
અગરચે તમે ખીજી યુનીઆદનાં લોકો છેઆ તોખી તમે પાદસાહી ચ-
લાવવાનો મોહટો દરજો લોગવોછો. આએ સંસારનો કારભાર એહેવીજ રી-
તે ચાલુછે, અને જે ધોરણ ઉપર તે પરવરદીગાર આ દુનીઆનો વહીવટ
ચલાવેછે, તે ખાખે કંઈખી ચુનોચરા કરવાને આપણને સતા નથી.

પેદા કીધુચ તેજોજ સઉ સલાહ મુજબ,
તેજ કપ્પુલી નહીં ખોલીએ કંઈખી હરફ.
એક ચહડેજ જોચો— ખીજો જાએચ નીચાણ,
એક હોએછે ભરપુર,— ખીજો ખેએચ તાંણ.

(૨૯૮)

એકનું દીવ હોએ છે ને આમતથી ખુસાલ,
બીજો રહેય મોતાજીથી પુર કુખી હાલ.
પણ છે બંધે જણ કીજે આખર આએ ખાક,
થાએય જેમાં અદના ને આલા હલાક.

વાસતે એ અકલમંદ સીનદુખત, તું કંઈબી રીતની ચીનતા તાહરા
મનમાં નો રાખ. માહરીથી બની સકતી સઘલી કોસેસ કરીસ, અને તાહ-
રી મરજી મુજબનું કામ બજા લાવીસ. ઈરાંનના પાદસાહ મીનોચેહરની
ઉપર એજ બાબે હું એક પતર લખી ચુકોછું, અને ઘણી એક રીતની
કાકલુદી તથા મીનતજરી કરીને, જલતાં લગન કરવા બાબે તેની પરવા-
નગી મેં માંગીછે. તે કાગલ લઈને જલેજર પોતેજ મીનોચેહર પાસે ગી-
એછે. તાહરી ખેટીની મહોબ્બતમાં તે હરદમ રદન અને બલાપો કરેછે. મ-
હને તો તેવોનો સંબંધ કરવામાંજ સાડું સમજાએછ, અને હાલ હું એહ-
વું આહુંછું કે, તાહરી ખેટી શેદાખેનો દીદાર માહરી નજર પડે તેમ તું
કર. તેનો રંગ રૂપ અને કદ, જે મહને પસંદ પડે તે, હું તેવોનો સં-
બંધ વધારે જડપથી અને ઉલટથી કરીસ. સીનદુખતે જવાબ દીધો કે એ
પહેલવાંન, એ કારણ સર જે તું પોતે માહરી સાથે માહારા મેહલમાં
આવેસે તો, માહરી ઉપર મોટો ઉપકાર કરેસે અને માહરું સર બુલંદ આ-
કાસથી બી બરતર થએલું ગણસ. જે તું કાબુલમાં આવેસે તો, તાહરા
કદમ ઉપર હમારા જાન માલનો વધારો કરીશું. એહેવા સખુનો સાંભળી
ને સામે પોતાનું મોહું લગરીક હસતું કીધું, અને અછી રીતનો દીલાસો
આપી, તે એમ બોલેઆ કે, એ સીનદોખત, તું કંઈબી ફીકર નો કર
ને તાહરા આહવા મુજબનુંજ સઘલું કામ થસેજ તે બાબે તાહરી ખાતરી
રાખજે. તેજ વખત સીનદુખત સામની આગલથી ચાલીને બાહર ગઈ
અને સઘલી કેફીઅતનો એક પતર લખીને ખુસાલી ભરેલી ખબર પો-
તાના ભરથાર મેહરાબની ઉપર મોકલેઆ. એ પછે કાબુલ તરફ પાછી
ફરવાને વાસતે તેણે ખુદ પોતે તઈઆરી કીધી, અને તે બાબેની રજા સા-
મે પાસે માંગવા ગઈ. સામે ખુશીથી તેહને રજા આપી, અને તેહેના ભ-
રથારને ઘણી ઘણી દુવા સલામ કેહવડાવી. તે પછે કેહલી એક જાતનો કી-

(૨૯૯)

મતી અસખ્યાય તથા મોતીઓ અને ઝહવેરો અને અમુલીઅ પે શાણે મે-
હેરાખને સાર, તથા રોદાખેને સાર લેટ આપેઆં.

લંબાવીઆ સામે ખુદ પોતાનો દસત,
ને ધરીઆ ખુદ સીનદુખતનો નાંખુક હાથ ઝટ.
કાધો તેનો સાથે એ રીતનો કરાર,
કે જાલ કીજે કપ્પલછે- રોદાખેહ નાર.

એટલું બોલોને પોતાના એક સરદારના હસતકમાં પોતાના ચાલીસ
સવારો સીનદુખતનાં માંન અને સંભાલને ખાતર સીનદુખતની સાથે કાપુ-
લ શેહેરની તરફ મોકલેઆ, અને ફરીને સીનદુખતને એમ કહીયું કે એ
બાનું તું હશી ખુશી ભરેલી પાછી તાહરાં મકાન તરફ જ, અને સઘલી
પાંતીના ખુરા વહેઓ અને ચીંતાઓ દુર કરીને, મુખ તથા સંતોસમાં
તાહરો વખત ગુજારજો. એહેવી વાત સાંભલીને તે નેકબખત બાનુંનો કુ-
મજાએલો ચહેરા પાછો ખીંચતો અને ઝલકતો થયો, અને હરખ તથા
ઉત્તર ભરેલાં દીસ સાથે સામ પહેલવાનને સલામ કરીને પાછી તે પોતા-
નાં મકાન તરફ ગઈ.

સામ પેહલવાન પોતાની સાથે જાલને લઈને મેહે-
રાખ પાદશાહને તાહાં કાપુલ સેહરમાં ગીઓ,
અને રોદાખે સાથે જાલના લગન કીધાં તે
તથા બીજી શાદી રામસનીની
ખીનાં વીસે.

ધરિનના પાદશાહની મેજાકાત લઈને, જલેજર જેઆરે પાછો કા-
પુલ તરફ આવીને, પોતાના પોતા સામને મલેઆ, તેઆરે તે ખેડિ જણા
સાથે ખેસીને વાતો કરવામાં મસગુલ થયા. સીનદુખતે આવીને જો જો

વાતો સામની સાથે કરી હતી, તે સઘડી હકકીતથી જલેજરને વાકેફ કીધો, તથા જે હદીઓ તથા ભેટની કીમતી ચીજો તે લાવી હતી, તે સઘડું જલેજરને દેખાડેયું. એ પછે રોદાબે સાથે તેનાં લગન કરવાની તથા મેહરાબ પાદશાહના મેહેલમાં જઈને, રોદાબેને જોવાની, તથા મેલાકાત કરવાની કબુલાત આપી હતી તે વીશેબી જલેજરને વાકેફ કીધો. એ પછે મેહરાબ પાદશાહની તરફથી એક એહવો પેગામ આવેયો હતો કે, શાદીનો દીવસ મુકરર કરેઆમાં આવેઓછે, અને તેને લગતો સઘડો માલ અસબ્યાબની તઘ્યારછે, તે પતરબી જલેજરને દેખાડેઓ. પછે તેને પુછેયું કે, હવે એ વીસેનો જવાબ કેહવો વાલીએ, તે તું ખોલ. એ સઘડી વાતો સાંભડીને જલેજરના દીલમાં એટલો મોહટો હરખ છુટેઓ, અને તે એહવો તો ખુશી થયો કે, તેનું મોહડું લાલ તાજ ગુલાબની મીસાલે ખીલીઉ. પછે ખોલેઓ કે એ મેહરબાન પીતા, અગરજો તાહરો હુકમ હોએ તો, સઘડી ઘટતી તઘ્યારી કરોને, તરતજ મેહરાબના મકાન તરફ આપણે જઈએ, અને જે હવે કરવાનુંછે તે સેતાબીથી સરંજામ પોહોંચાડીએ.

એ સાંભડી સામે જોયું જલની તરફ,
 પાંખી ગયો તે ખુદ તેના દીલની મતલબ.
 કે રોદાબેહ સીવાય નથી તેહની વાત,
 તે જીંધાતોખી નથી આખી આખી રાત.
 એહેવીજ રીતનું હોયછે ખુદ એસકનુ કામ,
 મામુકને જોતાંજ અકલ જાયછે તમામ.

પછે પોતાનાં માણસો અને સરદારોને એહવો હુકમ કીધો કે લશ-કરી તંબુ તથા અસબ્યાબ તેમજ સઘડી અગતની ભાંતભાંતની ચીજો તઘ્યાર કરે, અને કાબુલના શાહની મેલાકાતની મુસાફરીએ જવા સારૂ, સઘડાઓ હાજર રહે. એ પછે એક સવારને અથવા કાસદને મેહરાબ પાદશાહ આગલ મોકલોને, તેને એતવણી આપી કે, હું માહરા ખેટા જલેજર અને ખીજાં માણસોનાં રેસાલા સાથે, તાહરી મેલાકાત કીજે આ-વુંછું. પેલા સવારે સઘડું નજરે દીઠેલું, તેમજ સામ પહેવાનનું કહેવડવેલું

મેહરાય આગલ જઈ કહેયું. એ સાંભળી મેહરાય અતીસે ખુશાલ થયો અને અરગવાન નામના કુલની મોસાલે તેહનો ચેહરો રંગદાર બનેઓ. સામ પહેલવાન સઘલી પરકારનાં વાજાં વજાંતરે, તથા નગારાં અને સનગારો ભરેલાં ઘણાં એક લસકરો માણસો પોતાની સાથે લઈને, કાપુલ તરફ ગીઓ. મેહરાય પાદસાહ તેવીજ રીતના મોહટા દબદબા સાથે એસતકેબાલ લેવા કીજે સામની સામને ગયો, અને જેવી તેની નજર સામની ઉપર પડી કે, તરતજ તે પોતાના ઘોડા ઉપરથી હેઠલ ઉતરેઓ. સામે તરતજ તેની સાથે બગલગીરો કીધી, અને ખેર આક્રીયતની ખબર અંતર સરેસતા મુજબની પુછી. તે વીસેનો ઘટતો જવાબ આપેલા બાદ, મેહરાય પાદસાહ પાછો પોતાના ઘોડા ઉપર સવાર થયો, અને પોતાના હાથમાં એક ઘણુંજ કીમતી તાજ લઈને, જલેજરના માથાંની ઉપર મુકયું. એ પછે તેઓ સઘલા કાપુલ સહેરમાં દાખલ થયા અને મેહરાયના મકાનમાં હશી ખુશી સાથે જઈ બેઠા. આખા શહેરમાં શાદી રામસનીના ઘાંટો અને વાજાં વાજાંતરે વાગવા લાગેઆં, અને જગે જગે રામસગરોના નાંચ, તથા રંગ રાગ અને ફૂગોના અવાજ ઉઠેઆ. મેહરાય પાદસાહની ઓરત સીનદોખત પોતાની સાથે તરણસો સાહેલીઓ લઈને સામ તથા જલેજરની આગલ આવી. એમાંની દરએક અસતરીના હાથમાં જુદી જુદી જાતની અને જુદા જુદા સનગારની કીમતી ચીજો, તથા જવાહેરો, અને સોના રૂપાના વાસણો હતાં. એ સઘલી અસતરીઓ સામ તથા જલની સનમુખ અદબથી હારબંધ ઊભી રહીઓ, અને ભલી ભલાઈ ભરેલી દુવા આફરીન કીધા બાદ, તે સઘલી અસતરીઓએ પોતાના હાથે મધેની ચીજોનો વધાવો તે બેહુ પેહલવાનોની ઉપર કીધો. જે મોતીઓ અને જવાહેરોનો વધાવો કીધો હતો, તે જે જે સખસોના હાથમાં આવેઆં હતાં, તેઓ ગોયા મોહટા દોલતમંદ અને બીનીઆજ બની ગયા હતા. રસ્તાપરના ઘોડાઓ અને હાથીઓનાં પગ હેઠલ જે ગોહરો વીખરાઈને પડેઆં હતાં, તેઓ ગોયા આકાસપરના તારાની મીસાળે ચળકતાં હતાં, અને સોનેરી દીનારો તથા બીજા સીકકાઓ એટલા તો ભરચકર દીસતા હતા કે, રૂપાંની જનસોનો તેઆં કંઈબી વકાર રહેઓ.

નહીં હતો. એહવું જોઈને સામ પહેલવાને હસતાં મોહડાં સાથે શીત-
દોષતને એમ કહેયું કે, એ દીલનવાળા પાનું, આ મુજબની સઘલી અ-
મુલીઅ ચીજો હાજર કરવાની તે તસદી લીધાં છે ખરી, પણ પેલી રોદાએ કહાં
છે? અને કહાં તલક તું તેને છુપાવી રાખવા આહે છે? સીતદોષતે તેઆરે
નખરાંથીજ એહવો જવાબ આપેઆ કે, હા,—રોદાએ જેવી નાંજનીતાં
દીદાર જોવાને વાસતે પરથમમાં જે “ફી”* અથવા બખસેસની રકમ આ-
પવી જોઈએ, તે તું પેહલે આપ, તેઆરેજ તેહનો એહરો જોવાને તુંને
બની સકસે. એહવું સાંભલતાંજ સામે કહેયું કે, એ પાનું માંગ માહરી
પાસે તાહરા મનને ગમતું અને તાહરાં મોહડાંને ભાવતું માંગ હું તુંને
આ ખુશાલીની તકે તે આપીસ. જે માલ ખખ્ખેના, તથા જે તાજ
તખત, અને જે શહેરો તથા મુલકો માહરી પાસે છે, તે આ પરસંગે આ-
પવાને હું રાજી છું.†

* ઈઆને જેમ મોટાં અને સારાં માણસોના દરસન લેવા અથવા
મોઝાકાત કરવા સાર પેહલલાં નજરાનું આપવા લેવાની આલ ઉગમણ
પરાંતના દેશોમાં છે તે સુજબ, પણ લાર અને મોહબતની અસરથી,
“સીતદોષતે” સામની પાસે એ રીતની “ફી” અથવા લવાજમ મોહડે
અહીંને માંગેઆ હતો એમ સમજવું. “ફી” અંગરૂજી બોલ છે અને
ફારસીમાં “પીશકસી” બોલખી વાપરેઆમાં આવે છે. આરતનો એહરો
જોવાની “ફી” ને ફારશી બારામાં “રુનુમા” કરી કેહે છે, અને દરએક
પરણુનારી આરતનો પેહલલી વખતનો એહરો જેઆરે તેનો ખાવીંદ અથવા
કોઈ ખીજો ખેશી જોએ છે તેઆરે એ રીતની “ફી” આપવી પડે છે,
અને એ આલ અસલથી તે આજસુધી ઈરાંનમાં છે.

† ઈઆને એ વખતે સામ પેહલવાંત પાસેખી કેટલાંએક શહેરો
અને જગાઓ, ઈરાંનના યાદશાહ પાસેથી ઈનામ અથવા બખશિશ તરીકે
મળી હતી, અને જે જગાઓ ઉપર તે પોતે અને તેનાં વંસનાં અમલ-
દારો રાજ કરતા હતા, તે શહેરો મધ્યથી “રોદાએ” અને પોતાના દીકરા
જાલના લગનની વખતે રીતમાં કેટલાંએક શહેરો આપવા માંગેઆ
હતાં એહવું સહમજવું. સાંમના અસતકમાં “ઉંમબર” તથા “મએહ”
તથા “જખુલ” તથા સીજસવાંત અને ખીજાં ગાંમો હતાં. સાંમ -

એહેલું સાંભળીને સીનદેખત હસતાં મોહડાં સાથે અને નજકતા બરેલી અદ્ય અદ્યથી પોતાના મહેલના જનાનખાનામાં ગઈ અને તહાંથી પોતાનો બેટી રોદાબેને પોતાની સાથે લાવીને સામની આગજ ઉભી કરી.

— પેહેલવાનીની ધરિંનના પાદશાહેની અછી સેવા બજાવી હતી અને ના-મીઆં કામે અને બારી જંગમ મચાવી હતી, તેથી તેને અનેક રીતના ખેતાઓ અને ધનામે ધરિંનના એહેનશાહ ફરેકુન તથા મીનાચેહર અસ-તકથી મલેઆં હતાં. એ પેહેલવાનને જે ખેતરખીનામે મલીઆં હતાં તેમાં સુખીઆ નામે આ સુજળના હતાં:—

“સામે સવાર,”—એટલે એકો ઘોડો સવાર; “સામે ઈઅક જખ-મ,”—એટલે એક જ જખમથી એક બચ્ચાંકાર અબદાને કાર મારનાર; “સામે દીલ સંગીત” —એટલે કંઈક હૃદય અને મજબુત ડેરાવવાલો સર-દાર; “સામે દસતાન” એટલે વીસવાસઘાત કરનારો સામ, સખખ કે પોતાના બેટા જલ તરફ તેની નાંધલી વચ્ચેમાં તેને પાહાડ પર નાખીને ઘણું ઘાતકીપણું ચલાવીજી હતું તેથી પરજના લોકો તરફથી તેને એહયું નામ આપેઆમાં આવીજી હતું. એ વીસે ઈઅરોપીઅન ગરંથકારના સખદો અને વીચારો નીચે સુજળનાંછે:—

“Sam-Suwar, the rider on the rainbow, or Sam the chevalier; Sam Nureeman signifies Sam, the son of Nureeman. Sam-Ekzukhm or Sam one-wound; on account of his killing a dreadful serpent single-handed in a single attack. Sam-Dil-sungeen or rock hearted Sam, that is, a man firm, with an inflexible purpose of mind. Sam-Dastan, or Sam, the treacherous, because he perfidiously betrayed his son, Zal, by exposing him to destruction, near mount Elboorz. He was the father of Zal and the grand father of Rustum. He flourished B. C. 750, in the reign of Furreedoon, who appointed him to be a military commander. In 720, under Minoochuhur, he was appointed commander in chief and Prime Minister, and obtained from his Sovereign a Patent to hold Cabool; Dumbur; and Mayee, Provinces in Hindoostan; and all the Territory from the river Sinde to Bost, Zaboolistan and Sijistan included. Sijistan was his hereditary domain. Sir Wm. Jones says, that—“he was the bravest Hero of the age.” He conquered Mazindran, Sugsar, and Koorgsar. He died in the year 695 B. C. in the Reign of King Noudoor.”

નજર કીધી સામે તે આંદરૂપ તરફ,
 તેને જોતાંજ થાએઓ તે અતીસ અજળ.
 પછે કહેણું જાણને કે એ નેકળખત,
 ખોદાનીજ તાહરી ઉપર પુરી રહેમત.
 કે આએ રીતતા જલજલતાં સુરીઅ રાસન
 ને કીધા તાહરે પોતાનો અહેરે પસન.
 પછે તેરએ મેહરાયને પોતાની પાસ,
 દીન-રીત મુજબ ખાંધેઓ લગણુનો ગાંઠ ખાસ.
 ખેસાડઆં ખુશી બર તે ખેડ જણને સાત,
 અકીક ને જળરજદથી બરેઆ ખેડ હાત.
 વધાવેઆં તે કુલ નંગો તે જોડાં પર,
 જરનુ તાજ મુકીજી ખુદ જલજરને સર.
 પાદશાહી મોતીઆ કુલ બહુ કીમતદાર
 થી કીધું રાદાખેહનુ સર સંગારદાર.
 હાજર કીધી એ બાદ ખજાનાંની ટીપ,
 આપી તેમાંથી લગણુ ની કુલ રીત.

રીતમાં અપાએલા ખજાનાંની ટીપ વાંચીને મીજલસ મધેનાં તમા-
 મ લોકો બહુ અજળ થાએઆં. મેહરાય પાદશાહની તરફથી અપાએલો
 એટલો બધો ગંજ જોઈને જાલેજરનાં દીલમાં અતી ઘણો મોટો વીચાર
 ઉપજેઓ અને તેણે તે પરવરદેગારનાં શોકરાંનાં કીધા. એ પછે સરવે
 કોઈ લગણુની ખુશાલીની ખેઠકમાં ગીઆ, અને એક હફતા તલક સરવે
 કોઈએ રમત અને ગમતમાં તથા ખાંણા અને પીનામાં પોતાનો વખ-
 ત ગુજારેઓ હતો. કાબુલનાં આખા મુલકમાં મોજ-મજતહ અને શા-
 દી રામશની મચી રહી હતી, અને તરેહવાર રીતનાં સંગારથી મેહરાય પા-
 દશાહનો મેહલ ગોઆ એક ખીલતું અને જહલ-જહલતુ બહેશત બ-
 ની રહીજી હતું. પેલું આશક-માશુકનુ જોડું ઘણા દીવરો તલક મોહ-
 ખતની લેલા લેલીમાં રહીજી અને તેથી સેવટે રાદાખેહ હમેલદાર થઈ
 હતી. એક આખા મહીનાં તલક સામ પહેલવાંન કાબુલમાં રહેઆ બાદ
 “સીસતાંન” નામનાં પોતાનાં ગામ તરફ ગીઓ. એ પછેથી જાલેજર

એક હફતા તલક કાબુલમાંજ રહેઓ હતો, તે પછે તેણેબી પોતાની કુ-ચની સવારી તઈઆર કરાવી. એક નામીઆ હાથીની ઉપર પાદશાહી દબ્બાની અમારી બંધાવીને તે ઉપર શેદાબેહને બેસાડી, અને સોનદે-ખતને તથા મેહરાબને બી પોતાની સાથે લીધાં. સઘલી સવારી સીસતાં-નનાં શહેરમાં જઈ પોહતી, અને સઘલાં જણા ખાલેસ દીલથી તે પાક-પરવરદેગારની શોકર ગુજારી કરવા મંડી ગીઆ. એ મુલકને આગલ “નીમરૂજ” કરીનેબી કહેતા હતા,” અને તાંહાં જઈને સરવે કોઈ મોજ

* જે મુલક આજે “સીસેતાં” ના નામથી આજખાએછે તેને આગલા વખતમાં “નીમરૂજ” કરી કહેતા હતા. “નીમરૂજ” રાખદનો અરથ “અરધા દાહાડા”નો થાએછે અને એ બામે મીં કીનીઅર (Kinneir) અને ખીજ જે એસારા જણાવી ગીઆએ તે નીચે મુજબનોછે:—

“The province of Seistan, formerly called “Nimroze,” and com-
prehending part of Arriana, and the country of the Sarangaeans is
bounded on the N. and N. W. by Khorasan; E. by Candahar and
Zabli stan; and S. and S. W. by Mekran, and Kerman. Dashak,
the capital of Sijistan, is situated in Lat 31°8' N. and Long. 63°10' E.

“Seestan was formerly called Neemroz, as an ancient tradition
reports, that this province was one entirely under warter; but having
been drained in the space of half a day by the genii hence received
the Name of Neemrooz.”

મીં કીનીઅર નામનાં ગરંથકારનાં ઉપલા અંગરેજી સખુનોને
અરથ એમછે કે— “હાલ જે મુલકનું નામ “સીસતાં” છે, તે મુલકનું
આગલા વખતનું નામ “નીમરૂજ” હતું. વધી જે દેસનું નામ “એરી-
એના” કરી હતું, તેખી એજ નીમરૂજને મલતું અથવા તેની હદમાં
હતું; તેજ મીસાલે “સારાં ગેઈઅનસ” નામનું ગામખી તાંહાંજ હતું,
અને તેની આતરદીસા તથા આતર પસઅમ દીસા તરફ “એરાસાન”નો
મુલક આવેલોછે. અને દખણ દીસા તથા ઉગમણ દીસા તરફ કંદહાર
અને જાબલુસતાન આવેલુંછે. અને દખમ દસા તથા દખણ પસઅમ
દસા તરફ “મેકરાન અને કેરમાન”ના મુલકો આવેલાછે. “સીસતાન”નું
પાષતખત સહેર “દેસાક” નામનું હતું, જે આતર દસાની લેઠીટયુડ ૩૧-૮
અને લાનજીટીઉડ ૬૩-૧૦ તરફ હતું.

મળહ અને રમત ગમત મચાવી અને સામ પહેલવાને ખાંતાં પીણાની એક ઝાઠી મીઠલસ બનાવી તેથી તરણ દોવરો તરક સહ કોઈ તેમાં મશગુલ રહેતાં. એ પછે મેહરાબ પાદશાહ પાછો પોતાના કાબુલ શહેરમાં ગીચો, અને તેની બાએડી સોનદોખત “નીમરૂજ” માંજ રહી. હવે સામ પેહલવાને જેઆરે પોતાના બેટા જલેજરને સરવે પરકારે લાએક અને સઘલી પરકારે લાએગસાલી જેએએ, તેઆરે તેણે આસતે આસતે પોતાની સરતતત અસતકના મુલકનાં કારોબાર ઉપરથી હાત ઉઠાવીને બાહરનાં દુરદરાજ મુલકોની સફરે જવાનો ઠેરાવ કીધો. પોતાના રાજપાટની તથા પોતાનાં સઘલા કારોબારની લગામ તેણે જલેજરને સોંપી. એ પછે સઘલી રીતનાં ઘટતા અસબાબ સાથે “કરકસારાં” તથા “બાખતાર” નામનાં મુલકો તરફ સામ ગીચો. એ મુલકોબી “મીનાએહર” પાદશાહે તેને બખશેશ આપેલા હતા, અને અકસર કરોને તાંહાંની વસતી માંજુનદરાંની લોકોની હતી, તેથી તેઓનાં ફ્રેસાદથી સામનાં દીલમાં મોટો અંદેશો રેહતો હતો.†

— સીસતાનના મુલકને આગલા વખત ઉપર “નીમરૂજ” કરી કહેતા હતા એવું આગલા વખતના હેવાલોમાં જણાવેલું છે, અને તે ઉપર એક વખત સઘલું પાણી ફરી વલેલું હતું પણ કોઈ કુદરતી ચમતકારીક બનાવથી, અથવા જેવા અથવા ઈજદોની છુપી કરામતથી, અરધા દહાડાની અંદર તે પાણીમાંથી બાહાર નીકલી આવેલું હતું, તેથી એ સહેરનું નામ “નીમરૂજ” કરી આપેઆમાં આવેલું હતું.”

† “બાખતાર”ના મુલક વીશિ મીં રીચરડસન જણાવેલે કે :—

“Bactriana or Khurasan.”

“કરકસારાં” એટલે કરકસાર અથવા ગોરગસારનો મુલક. એ મુલક માંજુનદરાનના લતા તરફ આવેલો છે. એ દેશનાં રેહવાશીઓ અસલથી તે આજ શુધી સારા ખવાસ અને ચાલ ચલણના ગણતા નથી, અને એ વીશિ જુદા જુદા ગરંથકારોએ અગતના બાલસા કીધા છે. મીં રાખરડસન જણાવેલે કે—

ફક્તમ પોતાની માએ રોદામેહને પેટ જનમેઓ તે
 વખતે રોદામેહને અતી ધણુ કુખ ખમવું પડીઉ
 હવું, અને ઘણી રીતની દલગીરી ફેલાઈ હતી,
 તેથી શેવટે “સીમોરગ” હકીમની તદખીરથી
 તેનો છુટકારો થાએઓ હતો તે તથા તેને
 લગતી બીજી બાબતો વીશે.

એ મુજબ જલેજરને રોદાખેના સંબંધને લાંબા દીવસ નહીં ગુજ-
 રેઆ તેટલાંજ રોદાખેના સરવના ઝાડના જેવા કદની ઉપર, એક જાતનો
 સંગીન ભાર જણાયો. તે ભાર દીન ઉગે એટલો બધો વધતો ગયો કે,

—“According to the Boorhani Qatlu is the name of a country where
 the people have the head of a dog, and the body of a man : and it
 is also the name of the natives there. Sir Wm. Jones calls it Saksar.
 But Firdousee well explains its meaning : in Mazindaran was a pro-
 vince, the inhabitants of which were called after the region, Goor-
 gasran, or Koorgsaran, wolf-heads, whom Sir Wm. Jones denomina-
 ted “louis de la bataille.” Champion in his Shah Nameh, renders
 “Sugsar,” Dog’s Town. And it is very remarkable, that to the
 present time there is a place in Mazindaran called Dogs head, which
 appears to be the Sugsar of the Text.

From Herodotus we collect that the Hyrcanians maintained dogs
 publicly for the purpose of devouring the dead bodies of the Magi :
 hence probably the origin of the name of Sugsar.”

મી. રાખરસનનાં ઉપલા અંગરૂઠ સંખ્યનેના ગુજરાતીમાં ખાલાસો
 એમ થાએછે કે,—“ખુરહાને કાટે” નામનાં એક ફારસી ગરંથમાં ખા-
 લાશો આપેઆમાં આવેછે તેમ એ “કરકસારાન” અથવા “ગોરમ
 સારાન” નામનાં મુલકને એ નામ એટલા ક્રીજે આપેઆમાં આવીછે
 હવું કે, એ મુલકના આદમી રેહવાસીઓનાં માંયાંના આકાર કુતરા
 અથવા વરનાં માંયાંનાં જેવા હોતો, અને તેઓનું સરીર આદમાના જેવું
 હવું. અને સર વીલીઅમસ જોનસ નામના એક ખીજા મોટા અંગરૂઠ
 ગરંથકારના મત મુજબ, “સગસાર” નામના દેસના લોકોનેખી, એજ -

તેના દુખથી રોદાળે ઘણી હેરાન થવા અને ગમગીન રહેવા લાગી. તેનું મહોડું સઘલું કરમાઈ ગયું, અને પેટમાં એટલું બધું દરદ ઉપજવા લાગું કે, તે નહીં ખમાયાથી હર ઘડી રડવા અને ફીયાદ કરવા લાગી. તેઆરે તેની માએ સોનદોખતે ધીરજ અને દેલાસાનાં સખુનોથી તેને એમ પુછ્યું કે, એ વહાલી બેટી, તું એટલી બધી ગમખાર અને ફીકા ચહેરાની કેમ બનતી જાયછે? ગુલાબના ફુલની મોસાલનો રંગીન તાહારો મુખડો કેસરના જેહેવો પોલો અને હરદીઓ કેમ બનતો જાયછે? એના ઉતરમાં રોદાળે બોલી કે, એ માહારી મહેરબાન માતા, રાતદીનનાં ઉજ્જ-ગરા અને દુખથી હું અતીશય હેરાન છું, અને જીવતાં જીવત હું પોતાને ગોયા મુવેલી સમજું છું. બાલકને જનમ આપવાનો વખત પુરે પુરે વહી ગયોછે, તોબો આ માહારા પેટમાંના ભારનો કસો છુટકારો થતો

— નામથી પીછાણીઆમા આવતા હતા. પણ ફીરદોશી સાઆરે એ સખદનો અરથ વધારે સરસ રીતે સમજાવેલોછે. તેણે એમ જણાવેલુંછે કે, માજનદરાનના મુલકમાં એક પરગણું એવુંછે કે, તીહાંના રહેવાસીઓને “ગુરંગસારાન” અથવા “કુરંગસારાન” કરી કહેતા હતા, સખબ કે તે માણસોના માથાનો આકાર, વરંઓ અથવા કુતરાંઓનાં માથાને એક મલતો દીસતો હતો, અને એ ઉપરથી સર વીલીએમ જોનસે તેઓનું નામ *Laups de la bataille* આપીજી હતું. વલી “ચામપોઅન” નામનાં એક ખીજા ગરંથકારે રાહતામાનો અંગરેજીમાં તરજુમો કરતાં પોતાનાં વાંચનારાઓને એ સખદનો અરથ એમ સમજાવેલો છે કે,—સગસાર, એટલે કુતરાંઓનાં આકારવાલાં પરાંણીઓનું શેહર. અને આ વાત ઘણી અજબ જોવીછે કે, આએ હાલના જમાના સુધી, માજનદરાનમાં એક એવું ગામછે કે, જેનું નામ નીસાન “કુતરાંઓનું માથું” કરી જણાવેલુંછે, અને એજ ઉપરથી ફીરદોશીના લખેલા સખુનોના ખુલસો મલી આવેછે. “હીરોટસ” નામનો યુનાની ગરંથકાર એમ લખી ગયોછે કે, “હરકેનીઅનસ” નામના ટોલાના લોકો એક જાતના કુતરાંઓને પાલી પોસીને ઉધારતા હતા, અને મેજઈ લોકોના મરણ પામેલા સખ-સોની લાસને ખાવાની અથવા બખસ કરવાની ટેવ પાડતા હતા, તેથી કદાચ એ કારણ ઉપરથીજી એ દેસનું નામ “સગસાર” કરી રાખેઆમાં આવેલું હોય.” ફારસી બારામાં કુતરાને “સગ” અને વરને “ઝારગ” કરી કહેછે.

નથી. માહુરા પેટમાં ગોચા એક ભારી પથર અથવા સંગીન લોહાનો કટકો ભરેઆ હોય તેટલું મોહટું વજન લાગેછે. એવા સખુનો સાંભલી તેની માથ સોનદુખતને મોહટી ચીંતા ઉપજી, અને ગમગીન થઈ ને રડવા લાગી. એ પછે એક દીને રોદાળે અચ્ચુચી બેહોસ થઈ ગઈ, તેવું જોઈને તેના મેહલમાંના માણસોએ અફસોસ અને માહેતમ ભરેલા પોકારો ઉઠાવેઆ. સોનદુખતેથી રહી તતડીને પોતાના તનપરના વસતરો ફૂડેઆં, તથા સરપરના બાલો પીંખેઆ. એ વીશેની ખબર જ્યારે જલેજરને પોંહતી, તેજ વખતે તે રોદાળેના ખીછાના તરફ ગયો, અને તેની હાલત જોઈને તેથી ગભરાટમાં પડીને રદન કુટન કરવા લાગેઆ. એ પછે તેણે પાછી ધીરજ પકડી ને કંઈથી એલાજ કરવાનો અંદેસો કરવા લાગો. એ વખતે પેલા સીમુરગે તેને આપેલા પીછની યાદ આવી, તેથી પોતાનું મોહટું પાછું હસનું કરીને રોદાળેની માથ તે પોતાની સાસુને તે બાળેનો ખબર આપી, અને તરતજ આતસ મંગાવીને પેલાં પીછ મહેનો કંઈક ભાગ તે ઉપર મુકીને ધુંવાડો કીધો* તેજ વખત આકાસ તરફ એક જાતનો શીહા રંગ અથવા છાંઓ ઉભો થયો અને તેમાંથી

* હમે આગલ જણાવી ચુકાછે કે, એ સીમોરગ કંઈ પંખી નહી પણ એક દાનાવ અને દુનીઆંદારી તજીને પહાડ ઉપર જઈ બેઠેલા એક હકીમ હતો, - અને ફીરદોશીનુ એ મુજબનુ લખવું એક ભેદ તરીકે ગણવું જોઈએ, તથા ખીજી કોમનાં આગલા જમાનાનાં ગરંથકારાખી, પક્ષી અને માંણસ વચેનાં એહવા સંગંધ બાબે લખાંણ કરી ગીએલા આપણા જોવામાં આવેછે.

પંખીના પીછો અને ખીજી ચીજો અગતના કારણસર આતસ ઉપર બાલવાની ચાલ, ઉગમન પરાંતના લોકોમાં આજ સુધી છે, અને મી. ફ્રેજર (J. B. Fraser) નામનો એક અંગરેજ, ઈરાંન દેશ ખાતેની પોતાની મુસાફરીના એહવાલનાં પુસતકમાં લખેછે કે, જેહારે ઈરાંનના મુલકમાં કંઈ રોગ અથવા મરકી ચાલતી તેહારે તાંહાંનો પાદશાહ પોતાના અજાંનામાંથી એક જાતના પંખીના પીછો કહડાવીને આતસ ઉપર બાલતો હતો, તે એહવા એતેકાદથી કે, તે પીછોની ધુંઈનાં વાસથી પેલા રોગની જેહરી હવા દૂર થતી હતી.

પેલો “સીમુરગ” ઉડી આવતો દેખાયો. સીમુરગે આવતાંને વાર જાલે-જરને પુછીજ કે, કેમ મું અંદરો આવી પડેઆછે? અને આટલું બધું રહત અને પોટન સાને વાસતે કરોછો?

આ ચાંદી સરખાં બદનની ચાંદ રૂપી નાર,
થી થાસે પેદા એક પુતર નામદાર.
સહીઆ જેવા ચુંમસે તેના પગની આક,
તેપર ધુંમવા વાદલ ન રાખસે તાકાત.
થસે તેહેના આવાજથી લડાયક વાધ,—
ના બદનના ચાંમડાં તદન ફાટ-ફાટ.
હેરતથી તે વાધો કડસે ખુદ પંજન,
જંગી લોકો આસે તેનીથીજ ખતા.

એ પુતર જેઆરે ઉધરીને મોહટો થસે તેઆરે તમારા દીલને બહુ ખુસી ઉપજસે, અને તમારી કીરતીમાં મોહટો વધારે થસે. સફાઈદાર અને તેજ ધારવાલી એક છડી લાવ,* અને એક ખીજ દાનાવ અને હુનર મંદ સખસને મોહરી આગલ બોલાવ, પરથમમાં બેહોસ કરવાનો દારૂ

* આખે ઉપરથી બોલલી રીતે જણાએછે કે વાહાડ-કાપનો હુનર જેને આજના ઈઅરોપીઅન ડાકટરો Surgery અથવા Surgeonry કહેછે, તે પારસીઆના પાદશાહોના જમાનામાં પુરતી રીતે જણાએલો અને વપરાએલો હતો. ગીઆં આસરે ૧૦૦૦) એક હજાર વરસપર લખાએલાં આખે ફીરદોસીના પુસતકમાં એ બાબેનો જે એસારો કીધોછે, તે આખે જમાનામાં થતા એલજને બરોબર એક મલતો આવેછે તે થોડી અચરતીની વાત નથી. વળી ગીઆં આસરે ૨૩૦૦) વરસો ઉપરનાં ઈરાની અને ઈઉનાંની ડાકટરો પેલો ચીરવાના અને પાછા સાંધવાનાં હુનરમાં પુરતા બાહોશ હતા તે વીસે ડાકટર હીરાજીના પુસતકમાં નીચે સુલખના સખુનો લખેઆમાં આવેલાછે.—

“Another renowned physician who lived in the fourth century before Christ was Praxagoras. Although belonging to the dogmatic sect, he adopted and defended the Hippocratic theory of disease, that is he maintained that diseases depended upon changes in the humours of the body. He paid special attention to anatomy -

રોદાળેને પાઘને, ઘટની તદખીરથી તેને બેભાન કરે. એ પછે રોદાળેનું પેટ અથવા ખીર આગળનો ભાગ ચીરીને બચું બહાર કાઢવું પડે. બેહોસ હાલતમાં રહેઆથી, રોદાળેને એથી કંઈબી દુખ થએલું જણાસે નહીં, અને તે બચું પેટમાંથી બાહર આવેઆ બાદ પેલા ચીરેલા ભાગ સીવી લઈને પાછો જોડી દીધામાં આવે. એ પછે જે રીતનો મલમ પટો તે જખમ ઉપર બાંધવાને હું ફરમાવું, તે મલમ પટો કસતુરી અને દુધનો સાથે મેલવીને તે ઉપર બાંધેઆ કરજે, એટલે પેલા જખમ ઉપર તરતજ રૂજ આવે, અને તાહરી બાયડી રોદાળેને તેથી પાછો આરામ થશે. આ માહુરાં સખુનો ઉપર તું ભરોસો રાખજે, અને ખુસ રહેજે અને તે પાક પરવરદીગારની બંદગી કરતો રહેજે. આએ ફલવંતા દરખતથી જે ફલ પેદા થશે તેથી તાહરું નસીબ ઘણું ખીજતું થશે, અને ઘણી રીતના સારા ફેજે પહોંચશે. જલેજરે એ સલાહ મુજબનું સધલું કામ કીધું, અને

— and physiology. He appears to have been bold in the use of the knife, for he was the first to perform the operation of gastrotomy (opening the abdomen) in order to restore the bowel to its proper place in intestinal obstruction occurring from intussusception.

ઉપલા અંગરેજ ફકરનો ખોલાશો એ છે કે,—“જીજસ કરાઈ સટનાં સનેની આસરે ૪૦૦) વરશે આગમચ, ધ્યાને આસરે ગીઆં ૨૩૦૦) વરસની વાત ઉપર પરાકસાગોરાજ નામનો એક ખીજો પરખી-યાત હકીમ હતો. એ હકીમ ડાકમાટીક ટોલાના લોકને મલતો હતો તોખી હીપોકરેટીકની ટોલીવાલા જેવી રીતની દવાદાર દરદો વીશે કરતા હતા તેવીજ રીતના એલાજો કરવાની તરફેણમાં તેનું મત હતું, એટલે કે માણસના બદનની અંદરના રસવીકારમાં જેવા ફેરફાર થાયછે તેવી રીતનાં દરદો ઉત્પન થાયછે. એ ડાકતર વાહાડ કાપના હુનર ઉપર તથા પરા-નધરમ યુનગનેઆન વીધ્યા ઉપર પોતાનું ખાસ બેઆન આપતો હતો. વહાડકાપની જીરી ચલાવાની ચાલાકીમાં એ ડાકતર ઘણો દલેર હતો. સખબ કે એ જમાનામાં પોતાના મુલકમાં પેટ ચીરીને દરદો સાફ કરવાનો હુનર સદીથી પહેલાં તેણે ચાલુ કીધો હતો, અને માંદામાની કસરે અને અડચણો દૂર કરીને ભોકાને રાહત બખશી સકતો હતો.

તે કૃતેહમંદી ભરેલી રીતે પાર ઉતરેજા તેથી સરવે કોઈ ઘણાં અજબ થયાં હતાં. રોદાખેનાં પેટનો ભાગ ચીરીને તેમાંનું બચું સલામતી ભરેલી હાલ-તમાં બાહર કાઢેયું હતું.

હતો તે એક પુત્ર નર સહીની મીસાલ,
કદમાં કદાવર ને પોહોલું કપાલ.
અહેરે રંચે લોહી, - ને સરનાં રૂવાં લાલ,
જલકતા મુરજ પેરે જનમેઆ તે બાલ.
હાથના પંજ જનમથીજ હતા જેમ લોહી,
ન જેણું એ રીતનું બાલક તાહાં કોઈ.

રોદાખે તદનજ બેભાંન હાલતમાં પડી રહેલી હતી, તેહવે વખતે તેના ઘા સધલા સાફ કરીને સીવી લીધા, અને તે ઉપર પેલા સીમુરગે ફરમાવેઆ મુજબના મલમ પટા બાંધી લીધા હતા. એ પછે એ બાનુંને પાછી હોસમાં લાવેઆ હતા અને તેના બેઠાને તેના પાસામાં આપેઆ હતા. એ એક દહાડાનો જનમ પામેલો પુત્ર, ગોયા એક વરસનાં જટલાં મોહટાં કદનો લાગતો હતો.* એહવો રીતનો પુત્ર જોઈને રોદાખેના દી-

*નાંધલી વએમાંજ મોટાં કદનાં ઉધરભાવ વીથે તથા માહભારત કા-
મો બળવા વીસે ઉગમણ પરાંતનાજ રાખેરે લખાણ કરી ગીયાછે એમ
નહી સમજવું, પણ પંકાએલા ઇઆરેપીઅન ગરંથકારોખી એહવાજ એ-
સારા લખી ગીઆછે. “હોમર” નામના ઇઉનાની રાખેરે “ઓટસ” અ-
ને “એફીઆલતેસ” નામના બે રાખશી કદના પેહલવાનોના કદો અને
જોર વીસે લખુંછે કે.—

“The wond’rous youths had scarce nine winters told,
When high in air, tremendous to behold,
Nine ells aloft they reared their tow’ring head
And full nine cubits broad their shoulders spread.
Proud of their strength and more than mortal size
The Gods they challenge, and affect the skies !

વલી એક ખીજે લખનાર જણાવેછે કે.—

“Jupiter found himself sufficiently strong, at one year of
age, to make war against the gigantic Titans, who had imprisoned
his father.”

લમાં ઘણો મોહટો હરખ છુટયો, અને તેના કપાલ ઉપર શાહનશાહોના જોવી મોહટાઈની નીસાની જોઈને તે ઘણી ખુશી થઈ હતી. વસી એહેવાં દીલકસ ફરજંદ સાથે, પોતાના બદનમાંનું સઘલું કુખ અને બાર મઠી ગમ્મેલો તેને લાગો, તેઆરે તે એમ ખોલી કે આહા હવે માણરો છુટકારો થયો, અને સઘલી રીતની અડચણ તથા ઈજ્જતી હું મોકલી થઈછું, તેથી એ માહરા પુતરનું નામ રસતમ અથવા રસતમ* કરી રાખજો. એ

* ધઆને શાદખેએ જેઆરે જોઈજી કે તેનાં પેટનો બાર અને કુખ તદન નીકલી ગીઈ અને બચાંના જણેઆથી તેનો છુટકારો થાએઆ તેઆરે તેજ વખત તેણે એ બનાવ અને એ હાલત ઉપરથી તે છોકરાનું નામ “રસતમ” રાખવાને સાર પોતાની માએ સીતદોખતને કહીજી. “રસતમ” અથવા “રસતમ” સખદનો અરથ છુટકારો પામવાનો થાએછે, અને શાદખે પોતે અતી ધણાં કુખથી છુટકારો પામી હતી તે બનાવ ઉપરથી એ નામ રાખીઉ હતું એહવું સમજવું. આગલા જમાનામાં જનમ પામતાં બચાંને લગતા બનાવો અને હાલત ઉપરથી તે બચાંનું નામ રાખવાની ચાલ હતી એહવું હાલ સાબિત થઈઉછે. શાહરાખ પેહલવાનનું મોહડું જનમ પામતી વખતે હસતું દખાઈજી હતું તેથી તેનું નામ “શાહરાખ” રાખીજી હતું. સખખ કે “શાહરાખ” બોલને અરથ હસવાનો થાએછે. જુઉ અથવા ધહાઉદી લોકોમાંખી એહવીજ રીત હતી, તે વીચે મીંડાઈદન (Dryden) નામનો ગરંથકાર જણાવી ગીએછે કે.—

“The Jews were so superstitious as to observe, not only the first look and action of an infant, but also the first words which the parents spoke after the birth, and from hence they gave a name to the child alluding to it.”

અને રસતમના નામ વીસેખી જણાવતાં મીંડાઈદન તથા મીંડાઈદન રાખરડસન લખેછે કે.—

“And it is most deserving of notice to mention on this occasion that Rustum was actually denominated by that name from the first word which Roodabuh, his mother, happened to say after his nativity, namely “Roostum” or “I am delivered from travail.” અથવા મીંડાઈદન તરજુમે કીધાછે તેમ.—

“I am delivered now from pain.”

ઉપરથી તેનું નામ રૂસતમ કરી રાખેઆમાં આવેયું હતું. જલેજર અને સીનદોખતનાં દીલોખી બહુ ખુશાલ થયાં હતાં અને તરતજ પોતાના દેશમધેના કાબેલ ચીતાર પાડનારાઓને ખોલાવેઆ હતા. તેઓ પાસે તરતજ રૂસતમની એક દીલકસ ચીતાર અથવા સખી પડાવી હતી અને તે સખી “સગસાર” નામનાં જે ગામમાં સામ પહેલવાન હતો તેની ઉપર તાકીદેથી મોકલાવો હતી* એ પછે ખુસાલીના ખાણાની એક મોહટી મીજલસ બનાવીઆમાં આવી હતી. એ જસનની ખુસાલીમાં કાબુલના તેમજ જાબુલનાં મુલકનાં લોકો સામેલ થયાં હતાં. તમામ

- મી• ચામપીઆન નામનો ખીજે ગરંથકાર એજ વીસેના તરજુમાનો સાર જણાવતાં લખેછે કે.—

“Rodahver smiled, and in her son she viewed
Majestic grace and thus the theme pursued.
Closed are my labours !
And from this the name of Rustum rose.”

એજ ખાખત ઉપર એક દાખલો અથવા મીસાલ જણાવતાં મી• વારીંગે (Scot Waring) લખુંછે કે.—

“Roodabuh is delivered of Roostum, as Semele was of Bacchus. She is relieved, however, by the Seemoorgh whose assistance alleviates the pain of the operation.” Caesar and Macduff were born in a similar manner.”

* આએ જગોએ હમારે ખોલાસો કરવો જોઇએછે કે સામની ઉપર જે રૂસતમની સખી અથવા પીકચર મોકલેઆમાં આવ્યું હતું તે કંઈ તેલ અથવા પાણીના રંગનું બનાવેલું નહીં હતુ પણ રેસમી કપડાંમાં “સમુર” યાને નોલીઆની જાતનાં એક જાનવર, જેને ઇઆરોપીઆન લોકો (Marten અથવા Sable અથવા Weasel)ના નામથી ઓળખેછે અને જે “ટારટરી” અથવા તુરકસતાનનાં પહાડી મુલક તરફથી મળી આવેછે, તે જાનવરના ખાલો બરીને એક પુતલું અથવા ઢીંગલું સીવીને નામીઆ કારીગરે પાસ બનાવેલું હતું. એ પુતલાંની જાચાઈ તથા પોહલાઈ તથા રંગ અને રૂપ સરવે નાંધલા રૂસતમના કદ અને રંગ રૂપની બરા-

મેદાનો તથા ઘેરખારો અને વ્યાગવગીચાઓ તરેહવાર રીતના સરાવથી અને ખાના પીનાથી ભરપુર થયા હતા. રોદાખેનો બાપ મેહરાવખી એ બનાવથી ઘણો મગન થયો હતો અને ગરીબો તથા કૂકીરો અને મુફ્લે-સોની દાદખાઈ ઈછીને બેસુમાર ખજનો તથા અન અને વસતરો બખશેસ તરીકે આપેઆં હતાં. એ દુધ ધાવતા પુતરની સખી સગસાર ગામમાં જ્યારે સામને પહોંતી તેજારે તેને અતી ઘણી મોહટી ખુશી ઉપજી અને તે બાલયો કે આ સખી મધે પાડેલાં કદ મુજબનો પુતર આગલ ચાલતાં જ્યારે વધીને મોહોટો થશે તેજારે ગોયા તેનું સર બુ-લંદ વાદલ સાથે લાગશે અને તેના બદનમાંના કપડાની દામન જમીનને લાગશે. એ પછે પેલા સખી લઈ જનાર સખસને પોતાની પાસે બો-લાવેઓ અને તેનાં ગુઠણ તલકનાં “દેરમ” અથવા રૂપીઆનો વધાવો કરીને તેને બખશેઓ.*

એ બાદ કીધું ખુશીનું જરાન ખરપા,
કીધી દીલકરા ચીન્ને એહવી આરાતા.
કે બુલંદ આ ખોરશીદ અને રોરાન માહ,
ઉલટથી કરવા લાગા તે પર નેગાહ.

— ખરજ બનાવીજી હતું તથા તે બાલકનો ખવાસ દખાડવાને સાર ખીજી તરેહવાર નીસાનીઓ તે ઢોંગલાંની આસપાસ પાડી હતી. ઉપર કહેલાં જનવરના બાલ આજ સુધી ખી એવાંજ અને ખીન્ને કારણ સર હમ-રોખીઅન લોકો કામમાં લાવેછે અને તે ઘણા કીમતી ગણાઅછે. એજ રીતનાં રેસખી કપડાનાં સીવીને ગોઠવેલાં લાખો પીકચરો આજ સુધી ચીનાં લોકો બનાવેછે.

* “દેરમ” એ હરિશ દેરાનાં ચલણી સીકા અથવા પર્ધશાનુ નામ છે. મુંબઈના આસરે બે આણાની કીમતનો એક દેરમ થાઅછે. ચાંદીનાં નાંધલા કટકાનેખી “દેરમ” કેહછે. મી. રીચરડરસન એ સખદના ખોલાસામાં જણાવેછે કે:—

“Dram,—money, specie. A silver coin generally in value about two pence sterling.

વાગાં કુલ દરબારમાં શાદીનાં ઢોલ,
 મરઘાની ચરામ પેરે સંગારેઆ મેહલ.*
 કીધાં સઘલી જગે જરાનતાંજ ફરમાન,
 “સગસાર”નું શેહર અને ખુદ “માળુંદરાંન—†
 માં ચાલી શરાબ ને શાએનની ધુમ-ધામ.
 આપેઆં ખરાં મુકલેસને જર અને ડમ.

* “મેહલ”—એટલે પાદશાહી મેહલ-ધેર-રેહડાણ; અસલ ફારસી
 ભેતમાં ઘણી જગોએ લખુંછે કે.—

“એ આરાસત અએવાન ચું ચસમે ખરસ.”

એની સમજ એમછે કે મરઘાની આંખો જેવી દીવકસ તથા ની-
 રમલ અને રંગદાર હોએછે તેજ મીસાલે મેહલને સંગારીને રાતકદાર
 કીધો હતો. હવે અતરૈનાં વાંચનારાએને એ ધરાતલાહ ઘણી પસંદ
 પડતી નહી લાગશે, સખબ કે અતરૈનાં મરઘા એટલા ખુબસુરત હોતા
 નથી. ફીરદોસીએ બાજુ વખત મીજલસની-તેમજ મેહલની-અને
 લડાઈની સફની તાલીફ કરતી વખતે એ રીતના મીસાલો વાપરેઆછે
 ખરા-પણુ એહની પછેના ખીજા શાએશએ એહવા કલામ વાપરેલા
 જોએઆમાં આવતા નથી. માતર દારૂ તથા હોટનાં રંગ અને સફાઈના
 મીસાલ આપતી વખતે “મરઘાની આંખ”ના મુકાબલો કીધેલો દીસેછે-
 જેમકે.—

“બાદઈ મુરખતર અજ ચરામે ખરસ.”

“લખ અજ લખી ચું ચરામે ખરસ.”

† “માળુંદરાંન” ના મુલકને ઇઆરોખીઅને “હીરકેનીઆ” (Hyrcania) ના નામથી ઓલખેછે અને “સગસાર” નામનું શેહરખી એજ
 લતા તરફ આવેલું સમજવું. મી. રીચરડસન જણાવેછે કે.—

- “Mazandaran,” Name of a country near the Caspian Sea, to the North of Gilan; also of a warlike people (according to Castellus) between Arabia, Syria and Egypt.

(૩૧૭)

એ રીતે એક આખું અઠવાડિયું સઘલી જગોએ ખુસી ખુસાલી ભરેલી રીતે ગુજ રેજા તે પછે સામેસવારે પોતાની પાસે એક પતર લખનારને બોલાવીએ અને જાહેજરની ઉપર તેના પતરનો જવાબ લખાવેએ. પરથમમાં તે પુતરના અવતરયા બાબે પરમેસરનો ઉપકાર માનીને સુકરાના કીધા. તે પછે જાહેજરના નસીબ અને તેની બહાદુરીની તારીફ કીધી, અને રૂસતમને ઘણાજ મહોટા સંભાલથી ઉધારવાને અને ઘટની તરખીઅત આપવાને સોચના કીધી હતી.

ખીજું લખીજા એમ કે તે જગના કીરતાર,
થી રાત દીન હું હતો એહવેજ ધનતેજર.
કે જોજ માહારી અસમથી જગમાં એક દીન,
તાહારી પીઠના પુતરમાં માહાર એકીન.
તેહેવીજ રીતની બર આવીછ માહારી સુરાદ,
તો આહુંજ તે પુતની ખુદ જાંદગી દરાજ.

એ મુજબનો પેગામ લઈને ઘોડેસવાર કાસદ ગોયા પવનની ચાલ ચાલતો જાહેજરની પાસે જઈ ઉભો. તે પતર વાંચતાં જાલને મોહટો આનંદ ઉપજ્યો. રૂસતમને ઉધારીને મોહટો કરવા પાછલ તેહેના ખીતાએ સરવે પાંતીની એકસાઈ અને સફાઈ રાખી હતી. જિંચી પુતીઆદની અને સારી તનદુરસતી ભરેલી ૧૦ દસ આયાનું દુધ નીતરોજ તે રૂસતમને ધવાડતો હતો તોખો તે નાંધલો બાલક ધરાએલો અને સંતોસ પામેલો દીસતો નહીં હતો. દુધપરથી જેઆરે ખોરાક ખાવાને લાયકનો તે બાલક થયો તેઆરે મજબુત તથા સફાઈદાર માંસ અને અનાજનો ખોરાક આપવા લાગા.

ખાતો તે પાંચ નરના જેટલું બાજન,
અચરત થતાં તે જોઈ કુલ મરદ ને જન.
થઈ જેઆરે વરસ કુલ આઠની ઉમર,
સરવનાં એક ઝાડ પેર ખીલીએ તે નર.
થયું તેનું રૂપ જેમ તારા જહલેદાર,
જગ થઈ તેહેનેજ જેવા કુલ નેજરાદાર.
૧૨

(૩૧૮)

તેજ ગોયા હતો ખુદ સામ પહેલવાન,
કુલ કદ અને દીદારમાં સામનીજ નીસાન.
અકલ ને સમજમાં ખી દીસતો તે સામ.
સીખસક તેહેના હતો ખુદ હુનર તમામ,

આએ ફરતો જમાનો ગોઆ તે પુતરનો નગેખાન અને મદદગાર
હતો તેથી કંઈખી રીતના હોલા હરકત વગર ઉધરીને તે મોહટો થયો હતો.
સામને જેઆરે એહેવી ખખર થઈ કે રસતમનું બદન ખીલીને ઘણુંજ
જોરમંદ થયુંછે અને તેહનો દીદાર ઘણોજ દીલકશ બનેઆછે તેઆરે
તેહેને જોવાની ઈછા સામના દીલમાં થઈ તેથી તરતજ સઘલી પરકારની
તઈયારી કરીને જખુલ શેહર તરફ ગયો.

રસતંમનો દીદાર જોવાસાર સામ પહેલવાન પોતે
જખુલ સેહરમાં આવેઆો તે તથા તેણે ખુશા-
લીનાં ખાણા ચીણા કીધાં-તથા જાલને
ઘણીએક રીતની નીસીહત કીધી-તથા
રસતંમની વખાણ કીધી-તે વગેરે
ખીજ ખીનાં વીસે.

સામ પહેલવાન જેઆરે જખુલ શેહરની હદમાં આવી પહોંતો તે-
આરે તેના ખેટા જલેજરે વાજાં વજંતર તથા લસકર અને ખીજે અસ-
ખાખ તઈયાર કરીને પોતાના પીતાને માન આપવા ખાતર તેને એસતેકે-
ખાલ લેવા ગયો. લસકરની ફોજથી અને રૈયતના લોકોની દોડધામથી
ગોયા આખું જખુલ શેહર અને તેની આસપાસના પહાડો વટીક ભરાઈ
ગયા હતા. તરેહવાર રીતના વાવટાઆે અને તરેહવાર રંગ રૂપના હાથીઆે
તથા ઘોડાઆે અને માણસોના લેખાસોથી આખું જખુલસતાન ગોયા

જલજલતું થઈ રહેયું હતું. ખુબસુરત દેખાવના એક હાથીની ઉપર સો-
નેરી તખ્ત મુકીને તે ઉપર જાલના બેઠા રૂસતમને બેસાડેઓ અને તે-
હેના નાંધલાં માથાને બરનું એક કીમતી તાજ પહેરાવીયું તથા તેની ક-
મર ઉપર એક અમુલીઅ કમરબંધ બાંધેઓ. વલી તેહેની પીઠ ઉપર હીરા
અને ઝવેરોથી મઢેલી એક ઢાલ બાંધી અને બાજુ ઉપર તીર કમાન લ-
ટકાવીયાં. તે હાથીની આસપાસે જલેજર અને મહેરાબ પાદશાહબી સવાર
થઈને ચાલતાહતા. માણસોની ભીડ અને તેવોની ચાલ હાલથી જમીન
પરથી એટલી બધી ગીરદ ઉડી કે હવાનો રંગ ગોચા ગલીના જેહેવો દી-
સવા લાગો. તોબી રૂસતમનો ચહેરો તેમાંથી સુરીઅપેરે ઝલકતો દીસતો
હતો. જેઆરે સામ પહેલવાનની છાવણીની નજદીક આવી પહોંચેઆ તે-
આરે જાલ તથા મહેરાબ તેમજ તમામ લશકરી સરદારો તથા સુબાઓ
અને સવારો જમીન ઉપર પાછી પીયાદા હારબંધ ઉભા રહેયા અને પો-
તાનાં માથાં નીચાં કરીને સામ પહેલવાનને નમીને નમસકાર કીધા તથા
તેહની ઉપર ઘણીએક રીતનો દુવા આકૂરીન પઢયા.

દીદી જેઆરે રૂસતમની બાજુ ને ઈઆલ,*
સામનું મોહું ખીલીયું જેમ કુલની મીસાલ.
પરી સરખા ચહેરાનો તે શીરનર,
દોડા જેઆરે બેઠેલા હાથી ઉપર.
હરખથી બહુ હસીઆ તે સામ નામવર,
ખીલીયું તેહેનું અતીસ ખુશીથી જીગર.
કીધી તે પર કુવા ખુદ સામે તહાં જટ,
કે જીવતો રહેજે ખુશીથી લાંબી મુદત.
એ તેહમા- એ સહીરા,- દીલીરા- એ રાહ,+
એ પહેલવાનના જાદા- એ જાલનાં બેટા.
એ સરકુરાજ તાજના-એ બુલંદ તારા,
તાહરી વખાણ ખાતર- આ સખુત માહરા.—
આટલાજ ખુદ બસહે કે જગની અંદર,
નથી જનેઆ માએ તું જેવો પુતર.

* ઈઆલ" નો અર્થ ગરદન, તથા કદ, અને આકારનોખી થાએડ.

+ "તેહમા" એટલે બલવંત, જોરમંદ.

તેજ વખત રૂસતમે નમીને પોતાનું સર જમીન ઉપર મુકેયું. તે પછે સામનો ખુરસીને ચુમી લીધી અને તેહની ઘણી વખાણ કરીને તે ખોલેઓકે એ જહાનના પહેલવાન તાહરી હંદગી ખુસાલી અને તનદુર-સની ભરેલી ગુજરજો. તું જેવાં માહાબારત દરખતની હું તો એક ન-જવી ડાહ્યાલી છું. તું માહરો પાદશાહ અને પહેલવાન છે અને હું ફરમાન ખરદાર તાહરો એક ગુલામ છું. હવે મને આએ દુનીઆમાં માહરૂ જીવતર ખાધા પોધામાં અને એશ આરામમાં ગુજરવું ઘટતું નથી. હવે તો હું એ-હેતુંજ ચાહુંછું કે લડાઈના ઘોડો, તથા જીન, તથા બખતર, તથા તલવાર અને બીજાં હથિયારો તું મને આપે તો હું લડાઈનાં કામો કરવામાં મસ-ગુલ થાજો. તાહરા મુદઈઓનાં માથાઓનો ઉપર માહરા પગની પેંજર મુકીને તેઓને આજેજ કરૂં. તે પાક દાદાર હોરમજની ખાહેસ અને બ-ખસેસથી આએ માહરાં મહોડાંનો રંગ રૂપ અને આકાર ખુદ તાહરા પો-તાના ચહેરાની મીસાલનોછે. હવે માહરી દુવા એજછે કે તાહરા જેવુંજ કઊવત અને હીમત માહરા બદનમાં આવે. એહેવું સાંભલતાં સામપહે-લવાને તે ઉધરતા જીવાનનો હાથ પકડેઓ અને પોતાની ગોદમાં દાબીને તેહનાં કપાલ તથા આંખોની ઉપર ખોસા લીધા. એ પછે સઘલા જણાઓ ખુસી ખુસાલીના ખાણ પીણમાં મસગુલ થયા. આખા મુલકમાં એક મહીના તલગ નાચ રંગ રાગ અને રામસની ચાલુ રહી હતી. મીજલસની વખતે જમની બાજુપર જલેજર તથા ડાબી બાજુપર રૂસતમ અને વ-ચમાં સામ પહેલવાન ખેસતો હતો, જેનાં માથા ઉપરના તાજમાં “હો-માએ”* નામનાં પખસીનાં પેરો ખોસેલાં હતાં. સામપહેલવાન પોતાની

* એહવી રીતે તાજમાં “હોમાએ” નામનાં એક નાંમીયાં પંખીનાં પીછા ખોસવાની ચાલ ઈરાનના પાદશાહમાં હતી બલકે આજ સુધીછે. તે વાંચીને એશારો જણાવતાં મી. મોરીઅર (Morier) નામનો ઇઅ-રાપીઅન ગરંથકાર જણાવેછે કે—

- “The king was one blaze of jewels, which literally dazzled the sight on first looking at him. A lofty tiara of three elevations was on his head which shape appears to have been long peculiar —

નજર હરદમ રૂસતમ ઉપરજ રાખતો હતો અને પરવરદીગારની બખસે-
સથી ઘણો અજબ થતો હતો.

બાજુ ને ચાલ અને પીઠ અને સાખ,*
કમર જેમકે કલમ ને સીનો ફરાખ.
તંગરી તેહની બે જાણે મસત જીઠની રાત,
સીંહ જેવું દીલ ને વાઘ પેરે બલવાન.

પછે તેણે જલેજરની સાથે એમ વાત કીધી કે અગરજો આપણે
આપણી ગઈ સો પેઢીના લોકોને યાદ કરીએ તોખી આપણને એકબી દા-
ખલો એહેવો નહીં મલસે કે માયના પેટમાં બાલકનું કદ અતીધણું મહોદું
થઈ પડીયાને લીધે, તે માતાનું પેટ અથવા પીરૂ ચીરીને તેના બાલકને બા-
હર કાઢવાની ફરજ પડી હતી.† હજારો હજાર આફ્રીન પેલા સીમુરગ ના-

- to the crown of the great king. Several black feathers, like the
heron-plume, were intermixed with the splendid aigretter of this
truly imperial diadem, whose bending points were furnished with
pear-formed pearls of immense size."

* “શાખ” નો અરથ અતરે તંન-બદન- કદનો જાંણવો.

† ઇસ્માને સામે પોતાના દીકરા જલને કહીજી કે અગર જો આ-
પરી આગમચ થઈ ગએલા વડવાઓની એક સો પેહડી તલકનાં લો-
કોની તવારીખની સોધ કરીએ તોખી, એહવું નહી જણાસે કે માએના
પેટમાંથી કોઈ બચાને પીરૂ વાટે બાહર ખેચી કાઢાડવા પડેએ હાએ,
પણ માંતર રૂસતમનાજ જનમની વખતે એહેવો અસાધારણ બનાવ
બનેએછે.

હાલના ઇસ્માઇલીઅન તખીઓ જે એ બાબે જાલાસો લખેછે તેખી
હમારા વાંચનારાએને અગતનો જણાશે એવું વીચારી અસલ ફકરા નીચે
ટાંકેએછે. હાલના તખીઓ જે એમ સમજવા માંગે કે પેટ ચીરીને બા-
લકને પેટમાંથી બાહર કાઢાડવાનો હુનર આગલા જમાનાનાં લોકોને ખ-
બર નહી હતો તો તેવું તેઓનું બોલવું ઉપર કહેલા રૂસતમના દાખલાથી
સદંતર ગલત ઠડશે.

ઇસ્માઇલીઅન વર્ષદાના વાહાડ કાપના હુનરના એક નામીયા પુસત-
કમાં નીચે જણાવીઆ મુજબનાં સખુનો પરગટ કરેઆમાં આવેલા છે. —

મના હકીમ ઉપર કે તેહેની ભલી તદ્દપીરથી, આ આપણા બેટા સલામતી સાથે અવતરવા પામેઆછે. વલી તે પાક ઇન્દ્રિય તે હકીમનો ખરો રાહ-

— *Cæsarian Section.*—An operation in surgery which comprises the dangerous and difficult task of cutting through the abdomen of the mother, opening the womb, and extracting the child from its enclosure without undergoing the natural process of parturition or birth. The causes which have led to this unnatural and dangerous mode of delivery are somewhat numerous; such as the sudden death of the mother, either prior to, or at the moment of being seized with labour pains; great physical exhaustion; superfœtation (see womb) or malformation of either mother or child. The operation consists in making a perpendicular lateral incision through the abdomen, with a shorter transverse, cut, and then reflecting the triangular flap obtained, opening the side of the womb, removing the child, tying the navel, and, after taking away all the secondaries, closing both apertures by a few interrupted sutures, and treating the patient as occasion demands.

Though this operation has been frequently performed, it has seldom been effected with perfect success as regards the life of both mother and child, the infant living, but the mother generally dying. There are three conditions in which it is only proper to perform the Cæsarian section:—when the child is alive, and the mother dead; when the child is dead, and can not be expelled in the natural way, from the unnatural smallness of the passage; and when both parent and infant are alive, but, from the size of the infant or the malformation of the mother, there is no chance of the child being expelled in the natural manner. Besides these, however, there are other causes that might demand the operation, for which see pregnancy, labour. As a general rule it should be regarded as bad practice to perform so capital and dangerous operation during the life of the mother, or to place the welfare of the parent in jeopardy for the probability of saving an infant that may be mis-shapen, and die in the cradle."

વલી અસલી ઇરાની લોકો પછે, એ તથા વાહડ કપડાના ખીજા હુતર અસલી "જુહ" અથવા ઇહાઉદી લોકોના વીદવાનોનેખી અખર હતા તે વીથે ડકટર "હીરાજી"એ બનાવેલા પુસ્તકમાં એમ લખ્યું કે. —

નુમા થયો હસે વાસતે તે સાહેબની મહેરબાનીની સોકર ગુજરીમાં હાલ
આપણે એક નવી મીજલસ મેલવીને શરાબ નોસ કરીએ અને રંગ રાગ
મચાવીએ તો બહુ ઠીક પડશે.

— Under the protection and patronage of the Ptolemies a considerable number of Jews, who had taken refuge in Alexandria and other parts of Egypt, were not inferior to other nations either in medicine or the sciences. Amputation of limbs, excision of tumours, and other difficult surgical operations were performed by them. Mention is made in the Talmud of artificial teeth—"a tooth that was put in," "a tooth covered with gold so as to stop and hide the decay." The operation in midwifery called the Caesarian section, or hysterotomy, which consists in opening the parieties of the abdomen, and womb to extract the child alive, was performed by the Jews. The following passage occurs in one of their most ancient books called the Mishna.—"In the case of twins, neither the first child, which shall be brought into the world by the cut into the abdomen, nor the second, can receive the rights of primogeniture either as regards the office of priest or succession to property." The success of the operation in saving the life of the child must have been great, for a law had been passed by Numa Pompilius, king of Rome, "forbidding the body of any female, far advanced in pregnancy to be burnt until the operation had been performed." The following passage from Nidda, an appendix to the Talmud of the Jews, shows that the operation was also performed on the living mother:—"It is not necessary for women to observe the days of purification after the removal of the child through the parieties of the abdomen." The use of narcotics in surgery was long known to the Jews, in proof of which we find in the Talmud the following passage—"They gave him to drink a potion which cast him into a profound sleep, so that they were enabled to perform the operation of gastrotomy."

વલી એજ વીથે ધ્યાને જેમ રસતમને તેની માએનુ પેટ ચીરીને
બાહર કાઢાડ્યો હતો, તેમજ "જુહીઅસ શીજર" નામના ઈઉનાની
સરદાર અથવા રાજાનેબી તેની માએનુ પેટ ચીરીને બાહર કાઢાડ્યો
હતો તે વીથે "બરાંડ" નામના ગરંથકાર એમ લખેછે કે.—

આવ તું કે પીજીએ એજ ખુસાલીમાં,
 રંગીન ને નીરમલ શરાબનાં પીયાલાં.
 દૂર કરીએ દારૂ પી જીવનો કુલ ગમ,
 કે જીંદગી છે તરણ પાંચ દીવસોનોજ દમ.
 એક જન વસી ઉધરીને થાયછે ખુદા,
 ખીજો આવી લેછ જગમાં જનમ નવો.
 એમ ફાલી લીધી હાથોમાં શરાબની જામ,
 હસી ખોલી પીને મસત બનેઆ તમામ.

એ મુજબ શરાબની જામો ઉપરા સાપરો ઉઠાવતાં પેલો મેહરાબ પા-
 દશાહ તે રૂસતમનો મમાવો એવો તો છાકટો થાએએ કે, ખુદ પોતાનેજ
 તે સઉથી મોટો અને સઉથી વધારે ભાએગશાલી સમજીને, આખી મીજ-
 લસમાં તે પોતાની વખાણ ગાવા મંડી ગીએ હતો. શરાબની કેદમાં તે એ-
 મ ખોલેએ હતો કે, સામ પહેલવાનની કે તેનાં બેઠા જાલેજરની, કે ઈરાંન-
 નાં મીનોચહેર પાદશાહ વટીકની મહને એક રતી બરાબરની પરવા
 નથી. આએ સીહા રંગનો માહરો ઘોડો, આએ માહરી તેજ તલવાર,
 આએ માહરૂ કાબુલ શહેર, અને આએ માહરી બેટીનો બેટો બાહદુર
 રૂસતમ જેવો નર માહરે કીજે બસછે. રૂસતમ જેવો મરદાને મરદ દુનીઆમાં
 કોઈબી બીજો નહી હરો, અને ફરતા આકાશ જેવાનીબી તાકાત નથી કે
 તેનાં સરની ઉપર કોઈબી રીતનાં માંઠા બનાવનો શાએએ નાંખી શકે. એ
 બેટાની કુમકથી, માહરા અસલી નેઆગાન જેહાક પાદશાહની રાહરસમ
 હું આ દુનીઆમાં પાછી ચાલુ કરશ, અને શુકી ખાક જેવી નજવી ચીજ-
 નેબી એ બેટાના પુતપરતાબથી શુગંદી કસતુરીનાં જેવી કીમતી બનાવી
 દેખાડશ. હવે પછે માહરૂ લશકર જમાવ કરશ અને તેજ હથીઆરોની
 મદદથી, આસપાસના મુલકોને સહેલથી આજેજ કરી માહરા તાઅબમાં
 લેવશ. દારૂની કેદની બાહરમાં મહેરાબ પાદશાહને મોહડેથી એ મુજબની
 ડકાંસની વાતો સાંભલીને આખી મીજલસમાં ખુબ હસાહસ થઈ હતો

* - "Caesarian operation.—The extraction of the child from the
 womb by an operation. Julius Caesar is said to have been thus
 brought into the world."

(૩૨૫)

અને સામે તથા જલેજરે તેવી મસત હાલતમાં તેને સંભાલી લીધો હતો
એ પછે કેટલીએક મુદત રહીને, સામ પહેલવાન પાછો પોતા અસતકનાં
મુલક તરફ રવાના થાએઓ, તેને મુંકવા શારૂ જલેજર તથા રૂસતમ અને
બીજા સરદારો તેની સાથે કેટલીએક મંજલ તલક ગીઆ.

તે જોઈ ક્રીધી સામે આંખ આંસુથી પુર,
બુધાપાથી થાએઆતા બાલ જેમ કપુર.
ક્રીધો તો આએ ફરતા મુરને બુલંદ,
અહેરો તેનાં બદનનો કુલ જરદ રંગ.
પછે કહીજો જાલને કે એ પેઆરા પુત,
નો રાખતો તે ઈઅજદાની ઇઆદ ખીત તું મુધ.
દીલ રાખને પાદશાહનાંજ કરમાંન ઉપર,
અકલ કરતાં ગણુને તું જરને કમતર.
સદા રાખને હાત તાહરા બદીથી દુર,
સોધતો રહેને હમેરાં ઇઅજદાનુજ નુર.
જાણુને કે કોઇના નહી યાસે આએ જેહાંત,
એકજ રાખને જાહેર ને બાતેનમાં ઘેઆંત.
અમલ કરને એજ માહરી નસીહત મુજબ,
રાસતી સીવા નો આલતો તું એકખી ડગ.
આઈર્જમ માહરા દીલમાં હાલ એવું ગુમાંત,
કે રહીર્જમ માહરી ઉમરનુ દુક જીવત દાંત.
ઉમાં રાખેઆં સનમુખ તે બંધે ફરજંદ,
ને કહીજો કે નો બુલતા આએ માહરી પંદ.
આલેઓ સામ તાંહાંથી ખુદ બાખતર તરફ,
જ્યાં વાતથી ગરમ-દીલમાં મહેર અજબ.
ગીઆં તેની સાથે તે બેઉ ફરજંદો—
મુખ આંસુથી પુર,— ને હઈઆમાં પંદો.
તરણ મંજલ તક જઈને તે ફરેઆ પાછા,
આલેઓ સામ પોતે ખુદ પરદેશની રાહા.

(૩૨૬)

જલેજર ને સરદાર ને લસકર તમામ,
પાછા ફરેઆ તાંહાંથી ખુદ સીસતાંનને ગામ.
સહી ઘીલતાં રસતમ સંગ દીન અને રાત,
ખાઈ-પી-ખવાડીને રહેતો તે શાદ.

સફેદ રંગનો એક હાથી મસત થઈને, જલેજરનાં તખી-
લામાંથી નાહસી ગીઓ, અને શહેરમાં મોટી ખરાબી
કરવા લાગો, -તેની પુઠે રસતમ દોડેઓ, અને ગુ-
રજનાં એક ફટકાથી તેની ગરદન બાંજી મારી
નાખેઓ, તે તથા તેને લગતી ખીજ
ખીનાં વીશે.

એક મુખારક દીને બાગમાં બેસીને જલેજર તથા રસતમ તથા
ખીજ બહાએક બેસીઓ અને દોસતો ખાંનુ ખાતા હતા અને
સરાખ બાજી ચલાવતા હતા, -તથા વાજાં વજનતરોનાં આવાજથી અને
ખુશ ગાએણના રાગથી અછી ગમત મચાવતા હતા. એ સમે જલે-
જરે પોતાના જુવાન બેઠા રસતમને એવો હોકમ કીધો કે, એ નેકનામ
બેઠા તું અતરેથી ઉઠી ઉભો થા અને આપણા ખજાનામાંથી કેટલોએક
કીમતી અસખાખ મંગાવીને, આપણી ચાકરીમાં જે જે શખસો ખરા દલેર
અને વફાદાર હોએ તેવા સઘણા શખસોને પોશાકના, તથા ઘોડાના અને
ખીજ કીમતી ચીજોનાં ઈનામ અથવા બખશેસ આપ. એ ફરમાન સુ-
જબ રસતમે તરતજ પુરાકલ માલ ખજાનાની તેમજ હાથી અને
ઘોડાઓની ખરા લાએક શખસો ઉપર બખશેસ કીધી. * એ

* વાંચનારને કદાચ અચરતી ઉપજસે કે ખાંણાંની ટેબલ અને
મીનલસ, જાંહાં સરવે કોઈ ખાઈ પીને મસત થઈ રહેઆ હતા તાંહાં
લોકોને ઈનામ અને સરખાવ આપવાની અમ્યખુચી વાત જલેજરે -

પછે આખી મીંજલસ પરખાસત થઈ અને જલેજર તથા ખીજ સઘલા સરદારે પોત પોતાને મકાંને ગીઆ. અસલ રીત પરમાણે જલેજરે ખાખ કીધો હતો, પણ એ દીને રૂસતમનાં મગજને દારૂની ધણી કેદ લાગી હતી, તેથી જોશમાંને જોશમાંજ પોતાનાં ખીછાંનાં તરફ જઈને શુતો હતો, તેવામાંજ બાહેરના રસતા તરફ મોટો ગભરાટ થતો તેણે સાંભલેલો. એ વીશેની પુછપરછ તરતજ રૂસતમે પોતાના ખીછાંનાં ઉપરથી ઉઠીને કીધો તેઆરે તેને માલમ પડીઉ કે જલેજરની સવારોના સપેદ રંગનો એક હાથી ઘેલો થઈને પોતાની શાંકલ તોડી નાંખીને તખીલામાંથી બાહેર નાહશી ગયોએ તેથી રસતામાં લોકોના જનન-માલની મોટી ખરાબી કરેછે. સઘલા મોહલા અને બજારમાં નાહસ-ભાગ પડીછે, અને લોકોને થાએલાં નુકસાનથી ભારી અફસોસનાં પેકારે ચો તરફ ઉઠીઆછે. એવા સખુનો સાંભલતાંજ રૂસતમ ઉડતા પવનની મીસાલે જહડપથી તદબિાર થાએલો અને પોતાના હાતમાં પોતાના ખાખનો ગુરજ લઈને પેલા હથીના રસતા તરફ જવા લાગો. પણ મેહલના અને કીલલાનાં દરવાજાની બાહેર જતાં તેને જલેજરનાં ચોકીયાનોએ અટકાવેલો, અને જલેજરનો હોકમ લોધા વગર તેને જવાની મનાઈ કીધી. તે ચોકીયાનો સમજ પારીને તથા ફરીઆદ કરીને રૂસતમને એમ કેહવા લાગા કે આજની રાત અતો ધણી અંધારી છે, અને પેલો હાથી ઘેલો થઈને નાહશી ગયેલોએ વાસ્તે સરવે કોઈએ પોતાનાં જનની

- પોતાના દીકરાને કેમ કહી હોએ, અને તે ધનામ અને સરપાવ કેમ અપાએઆ હોએ. પણ એહનો ખાલાસો એ છે કે એ લતા તરફનાં લોકોમાં એહવી આલ હતી, કે જો કોઈ સુખા ધ્યા સરદારને તાંહાં, કંઈ ખુશી ખુરાલી ભરેલો બનાવ અથવા તીરથ બને તો, તે સરદારનાં માંણસો અને તાબેદારથી, કંઈખી બખશીરા કે ધનામ તેજ વખતે અથવા કોઈ ખીજ નવતરા વખતે મંગાઈ સકાએ નહી, પણ જેઆરે ખાંણાં-ખીણાં અને રંગ-શગોની મીંજલસ થાએ અને તે સરદારનુ દીકર જેઆરે શાસનની સિદ્દેર અને મજેહમાં ગીરફતાર થાએ તેઆરેજ એહવી ચીજો માંગવાનો અને આપવા-લેવાનો રીવાજ અને રવધઓ હતો.

ધાસતી ખાધને તેનીથી દુર રેહવું જોઈએ. એવું સાંભલતાંજ રસતમ પેલા ચોકીખાંને મારીને આગલ ચાલેઆ એટલે બોનું કોઈબી માણસે તેને અટકાવી રાખવાની હીમત કરી શકેઆં નહી. મેહલના તથા કીલ-લાના જે દરવાજા બંધ હતા તે તેણે તરતજ ભાંજ નાખેઆ અને બેદ-હુશત આગલ વધેઆ ગીઆ. એવામાં એક જોશ ભરેઆ પાહડની મોસાલેનું પરાંણી કુંકારાદાર દમ મારતું પોતાની તરફ આવતું જોઈદિ, કે જેનાં જોશથી જમીન વટીક ગોઆ ધુજતી હતી. પણ રસતમતો તરતજ નર સહીની મોશાલે બરાડ મારીને પુર દલેરીથી તે હાથોની સામને ગીઆ. તેને જોતાંજ પેલા હાથીએ પોતાની શુન ઊંચી કરીને, રસ-તમને ઉઠાવી લઈને જમીન ઉપર પાછું પટકવાને ચાહીજા. પણ રસ-તમે તરતજ પોતાના હાતમાંનાં ગુરજથી એક કૂટકો તે હથીના મગજમાં એવી જહડકથી અને એવાં જોરથી મારેઆ કે તે હથી ચકરી ખાઈને જ-મીન ઉપર પડેઆ અને બેજાન થાએઆ. એ કામ બજાવતાંજ તે તાંહાંથી પાછો પોતાના મેહલ તરફ આવેઆ. અને જાંહાં શુધી આમદાદને વખત રોશન શુરીઅનુ ઉગવું થઈદિ તાંહાં તલક ખુશ આ-બમાં શુઈ રહેઆ હતો. પેલા હાથી વીરોની સઘલી હકીકત જોઆરે જાલેજરના જાણવામાં આવી, તેઆરે તે સંકેડો રીતનાં અફસોસ કરીને પોતાના બાહદુર અને લડાએક હાથીના મારેઆ ગીઆનો ગમ ખાવા લાગો અને ખોલવા લાગો કે એક જોશ ભરેઆ દરીઆઈ મોજની મો-સાલનું તે હાથીમાં કઠિવત હતું, અને પુશકલ લડાઈઆમાં તેણે દુશમ-નોની સફ ઉપર ધસારા કરીને તેઆની સફને એક પલમાં પરાગંદા કરી નાંખતો હતો. પણ એ જવા હાથીનેબી ગુરજના એકજ કૂટકાથી રસતમે બેજાન કીધોછે તેથી એ બોટાનું કઠિવત ગોઆ મસત હાથીના કઠિવતથીબી સરસ ઢીજાછે. તેજ વખત તેણે રસતમને પોતાની પાસ તેરી મંગાવેઆ અને દીલની પુર મોહબ્બતથી તેને ગોદમાં દાબીને તેનાં એહરા તથા હાત પગો ઉપર બોસા લીધા, અને તેને કહીદિ કે એ બેટા આ મુજબના તાહરાં કામથીતો ખોલલી રીતે એવુંજ દીસેછે કે, આએ દુનિઆમાં ખરી બાહદુરી અને ખરી મરદીનાં જોરમાં તાહરો કોઈબીજો

જોરીઓજ નથી! પણ હવે પછે તાહારે લાએકની મોટી લડાઈઓનો અસખાઅ અને હથીઆરે તઈઆર થાએ તેની આગમઅ એક કામ હું તુને સોંપું છેજ તે તું કર. એ કામ તે આપરા એક “નરીમાન” નામના નેઆગાનનાં ખુનનો કીનો “સપંદ” નામના ખુતંદ પાહડ ઉપર વશનારા એક મુદઈ ઉપર લેવોછે, તે કીનો લેવા તું સધલો ઘટો. સરઅંજમ તઈઆર કર.* એ નામદાર બેટા રસતમ તે “સપંદ”

* એહનું સમજવું એમ કે “નરીમાન” નામનો જાલેજરનો અપાવો “સપંદ” નામના પાહડ ઉપરના શેહેરમાં વસનાર ટોલાંના લોકો સાથે લડાઈ કરવા ગીઆ હતા, પણ તે શેહેર અને તેનો કીલલો ઘણોજ મજબુત હતા તેથી લાંબી મુદત મુધી તે પછવાડે કોશિસ કીધા બાદ એક દીન, એક પથરના પડવાથી “નરીમાન” મારેઆ ગીઆ હતા, તેનો કીનો સામ પેહલવાન નામનો તેનો એક બેટો લેવા ગીઆ હતા, તેની નીસફલ થઈ પાછો ફરેઆ હતા,—તેથી જાલે પોતાના બેટાને કહીજ કે તાહરી બાધુરીની અને જોરની વાત દુનીઆનાં લોકોમાં ફેલાએ અને લોકો જાણીતા થાએ તેની આગમઅ હરસેથી મજકૂર શેહેર તરફ ફરેઅથી જાહેર લડાઈ કરી કીનો લે, એટલે તે બની સકશે.

એ જગાનું નામ ફીરદોસીએ તેમજ ખીજ ફારસી ગરંથકારોએ “કૂહે સપંદ” કરી જણાવુંછે, પણ બાજે લખનારાએ “કલએ સપીદ” ઇઆને સપેદ પથરનો કીલલો કરી લખી ગીઆછે. સર જન મલકમ (Sir J. Malcolm) નામનો નામીઓ તવારીખ કરતા એ જગાનાં બેઆંનામાં લખેછે કે:—

“મીનોએહરના જમાનામાં સઉથી બારી કામ જે રસતમે કાવું હતું તે એ હતું કે, “ફારસ” ના પરગણામાં “કલએ સફીદ” નામનો એક પાહડી કીલલો હતા, તે રસતમે જીહીલી લીધા હતા. હાલના “શીરાજ” નામના શેહેરની વાનીઅ દરા તરફ આસરે ૭૬ માઇલની વેગલાઈ પર એ કીલલો એક ઘણીજ જાંચી ટેકડી ઉપર આવેલોછે. આકારમાં એ કીલલો સંચોરસ છે, પણ તે, પેહલાઇ કરતાં લંબાઈમાં જરા વધારે છે. એ કીલલાની જગામાં ઘણાએક પાંણીના જહરાછે, તેથી લીસાતરીખી પુરાકલછે. એ કીલલાની જાંચાઈ લગભગ તરણ માઈલ છે, અને ઉપર—

માહાડનું મથાલું છેક આકારા તલક લાવું ગએલું છે, અને જાંઘાં

—અહડવાનો રસતો અતીસે ખીકટછે. આગલા જમાનાની લડાઈની રીત મુજબ એવા કીલલો રસતમ અને ખીજ સરદારથી લડાઈના ખલથી સેવાઈ નહોં રાકાએએ હોએ તેમાં કંઈખી અજબ જેવું નથી. સેવટે નીમખના વેપારીનો ઢાંગ કરીને ફરેખથી રસતમ એ કીલલામાં મુહસવાને અને મોહિટો ખજાનો હાત કરવાને ફાવેએ હતો.”

ઈસવી સને ૧૮૧૦ ના સાલમાં લફતનંદ “મેકડોનલ્ડ” (Lieutenant McDonald) નામનો અંગરેજ મુસાફર એ કીલલા તરફ ગીએ હતો અને તેની સતા ઉપરથી “મલકંમે” કેટલુંક મેઆંન કીધુંછે તેના અસલ ફકરો આ મુજબનોછે:—

“White Fort is situated about 76 miles North-West of Shiraz on a high hill, that is almost perpendicular on every side; defended by a line of large stones ranged in regular order around the edges of the precipice for the purpose of rolling down and sweeping along an enemy.”

હવે આએ વાત શું હમારા વાંચનારાએને, ફીરદોસીના લખાણની સમાઈ અને પરમાંણીકપણાં વીસે અચરતીમાં નહોં નાખસે, કે જે કીલલાનું મેઆંન ગીટમાં ૧૦૦૦) એક હજાર વરસોની વાત પર, પારસી લોકોની તવારીખના લણાજ કદીમ જમાનાના લેખના આધારથી, તેણે પોતાના માહાબારત પુસતકમાં કીધું હતું, તે આએ જમાનાના કાબેલ ઈમ્પરોપીઅન મુસાફરો પોતાની ખુદ આંખોથી જોઈ તમાશી પુરવાર કરી આપે છે, એટલુંજ નહોં, પણ તાંહાંની લડાઈની રીત રસમખી અસલ મુજબનીજ સાબેત થાએછે. નરીમાન પેહલવાન જે એ કીલલા પરના પથરના મારાથી મરણ પામેએ હતો, એહવું જે ઉપલા ખેતોમાં હમાએ ફીરદોસીના લખાણ ઉપરથી જણાવીજેછે, તે કંઈજ નહોં પણ ખરેખરી હકીકત સાબેત થાએછે. એહવી ખારીક બાબતો વીસેની સમાઈ પુરવાર થએઆ છતાં, કેટલાક હુલર અને કોતાહ સમજના લખનારાએ ખાજ વખત ફીરદોસીના લખાણની સમાઈ ઉપર શકમંદ થાએછે, તે ખીલકુલ પસંદ કરવા જોગ નથી. આપરી તરફથી આર આપરા પોતાના અન-જાણુપણાં અને અધૂરી ખબર રાખવા ઉપર અફસોસ કરી વધારે ધીરજ —

“ઓકાબ” નામનું મોટું પખ્ખશી વટીક ઉડવાની શક્તી ધરાવતું નથી. એ પાહાડના મથાલાં ઉપર જઈ પોહ્યતાં એઆર ફરસંગો થાએછે, અને વલી એ કીલાની પોહલાઈ તથા લંબાઈબી લગભગ એઆર ફરસંગોછે એ પા-

- અને ચોકસાઈ બરેલી તપાસ કરવી જોઈએ, અને હમો ખાતરીથી કહીએછે કે આજના જમાનામાં, જેહવી તપાસ કરવી જોઈએ, તેહવી તપાસ જો પુરાકલ મેહનત અને ખરચથી, ઈરાંનના દરએક ભાગ અને ખુણાં ખંડોનાં તરફ કરેઆમાં આવે તો, ફીરદોસીના લખાણનો દરએક ફકરો તારીફ લાએક સમ્માઈ બરેલો સામેત થએઆ વીના રહે નહીં.

ઉપર કહેઆ જેવા કીલલા અને પથરના મારાની લડાઈની સાહદત વીસે ખીજ ઈઆરોપીઅન ગરંથ કારો લખી ગીઆએ તે ઉપરાંત “જેનોફન” (Xenophon) નામના એક ઈઉનાની નામીઆ ગરંથકારે પાદરાહ કેખરા-શના એહવાજનું જેઆણુ લખુંછે તેમાં તે જણાવેછે કે, - “ટાઓચીઅંનસ” ના મુલક મધેનો કીલલો, જેઆરે પાદરાહ કેખરાએ જીહીતી લીધી હતો, તેઆરે તાંહોના રહેવાસીઆ પાસેના પથરા જેઆરે સધલા ખપી રહેઆ, તેઆરે આરતોએ પોતાના હાતમાંનાં નાંધલા બાલકો વટીક છુટાં મારેઆં હતાં, તથા સેવટે તે આરતો અને મરદોખી કીલલા પરથી કુદી કુંદીને મારતાં અને મરણ પામતાં હતાં. એ ચીજ તે ખરી દેરાહીતકારી અને ખરી બાહદુરી ગણાએછે!

“In the expedition of Cyrus, Xenophon has described a similar place in the country of the Taochians, where after the besieged had expended all their stones and the citadel was in the act of being stormed, the women first threw their children down the precipice and then themselves: the men did the same.”

* “ઓકાબ” એટલે કાલા રંગના પીછનો ખલીર પખ્ખશી અથવા ગરૂડ પખ્ખશી જે ઘણી જગ્યા ઉપર ઉડવાની શક્તી ધરાવેછે તે.

† “ફરસંગ” એટલે એક ફરસંગની લંબાઈ કેઆંની પાદરાહોના વખતમાં ૩) તરણુ માઇલની ગણાતી હતી પણ પાછલા પાદરાહોના વખતમાં સેહજ ફેરફાર થઈજ હતું. એ વીસે મી. “અઓસલી આગલા ગરંથકારોની સત્તા ઉપરથી જણાવી ગીઆએ કે:—

“Farsang or Parasang, in the time of the Caianians, or Second Dynasty of Persian sovereigns, contained, according to ancient -

હાડ ઉપર સઘલી રતુઓમાં હડીઆરી ખીલેલી રહેછે, તથા તાંહાં પાંણીના જહરા તેમજ જર ખજનોથી પુશકલછે. વલી માણસ જાતની પુશકલ વસતીની સાથે તરેહવાર જાતના જાનવરો અને ગ્રહાડ પાંતોળીછે. એ કીલલાની અંદરની જમીનના જેવી ગુલજર અને તરેતાજગી ભરેલી જમીન ખીજી કોઈથી જગોએ નહી હશે. તમામ જાતના એલમ હુનરના કામો અને તમામ કીસમનાં ફૂલ ફુલના ગ્રહાડો તે પરવરદેગારની કરાંમતે તાંહાં આઈતાં પેદા કીધેલાંછે, અને એ પાહડી શહેરનો માંતર એકજ દરવાજો રાખેઆમાં આવેલોછે. આપણો મોટો દાદો* “નરીમાંન” ધણોજ લડાએક અને દલેર હતો, અને નામદાર ફરેદુન પાદશાહના હોકમથી તે શહેરના રાજા સાથે તે લડવા ગીઓ હતો. ધણ વરશો તલક તેણે તાંહાં લડાઈ ચાલુ રાખી હતી, પણ દુશમન લોકો કીલલાના દરવાજા બંધ કરીને ભરાઈ રહેતા હતા અને કોઈનીથી પરવા કરતા નહી હતા. એક દીન નરીમાન પોતે લશકરની હરોલમાં નીકલીને તે કીલલો જીતી લેવા સાડ તે પાહડની ઉપર ધસેઓ ચહડી જતો હતો, તેવામાં એક મોટો પથર તેની ઉપર ગગરતો આવેઓ અને તેને તાંહાંજ કચડી નાંખેઓ હતો. એ ઉપરથી ઈરાંનો લશકર તદતજ ખીન સરદારનુ થઈ પડીજી હતું, તેથી તે કીલલા આગલની લડાઈ પડતી મેલીને પાછા ઈરાંનની સરહદ તરફ પાદશાહ ફરેદુનની આગલ ગીઓ હતા. નરીમાનના એ મુજબનાં મોહતની ખપ્પર જેઆરે તેના બેટા “સામ” પહેલવાનને થઈ તેઆરે તેને મોટો ગમ અને અફસોસ ઉપજેઓ હતો, અને એક હકૂતા તલક તેનો સોગ રાખઆ બાદ તે નામદારે એક લશકર તઈઆર કીધું હતું અને તે પાહડી મુલકવારઓની સાથે લડવા ગીઓ હતો. ધણાંએક વરશો તલક એ

— writers, three miles of twelve thousand feet. According to Malek Shahi, the farasang of Khnuarezsm consisted of about fifteen thousand yards. In Azerbaijan, Armenia, and the neighbouring provinces it contained only twelve thousand yards” &c. &c.

* “દાદો” એટલે મોટા બાવા, એક ખાંદાનનો સઉથી વડો પુરસા.
“A paternal grand-father.”

(333)

પહેલવાને કોશેશો કરી હતી પણ તેમાં તે કાવેઓ નહીં હતો અને આજ તલક તે કીના લેવાનું કામ બાકી રહી ગીઉછે. તે શહેરના રાજના લશકરનાં કે બીજાં કઉવત કરતાંને તે શહેરનો કીલલો અતીઘણો મજબુત છે, તથા તે કીલલા ઉપર જવાની રાહ અતીઘણી બીકટ છે. પણ હવેતો તાહરો વખત આવેઓછે અને કદાચ એ કુતોર મેલવવાનું કામ તાહરા નસીબમાં હશે, વાસતે હરએક જાતના હીલા—મકર અને કુંદ ફરેબથીબી તે શહેરમાં દાખલ થવાઈ સકાએ તેવું કર.

“ ખુશી સંગ તું જ તારી સાથ એક વંજર,
કે પાંખી નહીં જાએ તુને તાંહાં ચોકીદાર.

જા તું તે “સપંદ” નાં પાહડની ઉપર—
ઉમેડ તે બદલતની જાન બીખ ને જર.

કે હજી નથી જાણતું કોઈની તાહરું નાંમ,
બર આવસે તેથીજ એ ઉમેદ તમામ.

દીધો તેઆરે રસતમે એહવો જવાબ,
કે બજાવસ તાહરું એ ફરમાન શતાબ.

સોધસ એ કુખનો હું લાએક એલાબ,
કરસ જુરા મુદદને જડથી તારાબ.

બાલિઆ તેઆરે જાલ એ બેટા નાજીવાંન,
આપ માહરા સખુંત પર તું તાહરા કાંન.

પેહર તાહરા વંનમાં તું એહવો સંગાર,
કે દેખાએ તું ડાલમાં જાકનો હાંકનાર.

મંગાવ જંગલમાંથી જાકની કરાર—
ઉમી કર તું તેની એક બારી વંજર.

બાધ તે પર નીમખનાંજ બોલ તું બસ,
એહવું કર કે તુને નહીં જાએ કોઈ રાખસ.

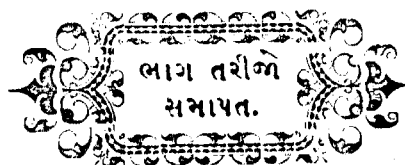
રેહછે તે તરફ નીમખનીજ અછત—

એથી વધુ નથી કોઈ ચીજની કીમત.

જોસે જેઆરે તાંહાંના લોક નીમખ તું પાસ,

દોડતા આવશે લેવા તે કુલ આમ ને ખાસ.*

* એ મુજબ ઉંડોની એક મોટી વંજર છુપી રીતે ઉભી કીધી અને તે ઉપર નીમખનાં પુરાકલ કોથરા અને બોળ લાવેઆ—અને તે દરએક કોથરામાં લડાઈનાં તરેહવાર હથીઆરોળી તદખીરથી ગોઠવેઆ—તથા પોતાની સાથે પોતાનાજ મલતીઆ ઘણાંજ ચુંતનદા અને લડાએક રાખસોને તે ઉંડોના ચરવાદારે તથા બોળ ઉંચકનારા અને બેગારીઓ તરીકે લીધા અને તેઓનાં પોશાકની હેઠલખી હથીઆરો ભીરવેઆ,—તે બાદ તે કીલલા આગલ જઈ તરેહવાર ફુંદ-ફુંદ અને તદખીરથી તેમાં દાખલ થએઓ અને તમામ તાંહાંનાં લશકરને અને સરદારને રાતની વખતે તારાજ કરી—તે શહેરને પાએમાત્ર કીધું અને પોતાના નેઆગાન “નરીમાન”ના કીના લીધો—તથા પુરાકલ અજંનેના તાંહાંથી લુકીને જાબુ-લમાં લાવેઆ. એ સઘલી ખીનાંનાં, તથા તે બાદ, જલ અને સામ સાથે જે જે કાગલ પતરોના સંધેરા ચાલેઆ હતા તે ખીનાંના બેતા અગતના નહીં ધારીને પડતા મુંકેઆછે.

ભાગ તરીએ
સમાપત.

